

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

"ปี่ซุ อางเก็งอากอ เฮล่นยา" (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปี่ซุ) บ้านคอยหมก
ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

โดย นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าที่ความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การ เริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของ ตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้ อย่าง เป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คน ในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อ สงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การ ทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ได้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถ นำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคน ในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบ แผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไข ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือ ทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็น ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่า ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่ทีมวิจัยเป็นอย่าง ยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียน รายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึด ติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังมุ่งเน้นการ นำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกที่สำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัย ให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node)

ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เรื่อง : โครงการวิจัย “ปืซู อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืซู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย : นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ

บทคัดย่อ

โครงการ “ปืซู อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืซู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนได้เห็นคุณค่า และความสำคัญของวัฒนธรรมชาวปืซู เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชาวปืซู สู่การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน และเพื่อสร้างความตระหนักให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมชาวปืซู

วิธีการดำเนินงานวิจัย เป็นไปตามลักษณะกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวคือ มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ, กิจกรรมศึกษาดูงาน, กิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนในประเด็นแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู, กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากฐานสู่ฐาน, กิจกรรมบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมจัดเวทีปิดโครงการ

ผลจากการศึกษาทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู ในลักษณะอาคาร ซึ่งทำจากวัสดุธรรมชาติ ใช้เป็นสถานที่สำหรับทำกิจกรรมถ่ายทอดความรู้จากฐานสู่ฐาน การประชุม พบปะสังสรรค์ร่วมกันของคนในชุมชน รวมทั้งยังเป็นสถานที่สำหรับต้อนรับแขก นอกจากนี้ยังเกิดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้จากฐานสู่ฐาน จากกลุ่มผู้อาวุโส ปราชญ์ชุมชน สู่รุ่นวัยกลางคน และกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยเรียนรู้ผ่านการทดลองปฏิบัติใน 3 เรื่อง ได้แก่ การจักสาน การทำลาบพริก และการประกอบพิธีกรรมไหว้หอเสือบ้าน รวมทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ผ่านการบันทึกด้วยภาษาปืซู ตัวอักษรไทย จนเกิดเป็นหนังสือรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืซูในชื่อว่า “ปืซู อางเก็งอากอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืซู) ประกอบไปด้วยเรื่องการทำลาบพริก และการประกอบพิธีกรรมไหว้หอเสือบ้าน ซึ่งมีทั้งภาษาปืซู ความหมายภาษาไทย และความหมายแบบคำต่อคำ สามารถเผยแพร่ไปยังชุมชนชาวปืซู และบุคคลภายนอกที่สนใจ ทำให้ได้รู้จักชาวปืซูมากยิ่งขึ้น

จากการดำเนินงานโครงการวิจัยที่ผ่านมา ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ทั้งในระดับนโยบาย และในเชิงพื้นที่ กล่าวคือ ทำให้ชาวปืซู บ้านดอยขมภูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ให้เกิดการทำงานต่อยอดการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ เมนูลาบพริกของชาวปืซู ซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านที่ขึ้นชื่อ ได้รับการคิดสรรเป็นรากวัฒนธรรม (ของดีบ้านฉัน) ในระดับอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย ซึ่งผลงานต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์และความพยายามในการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองอย่างต่อเนื่อง

บทสรุปโครงการ

บทนำ

ชาวบิซู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต - พม่า นักภาษาศาสตร์ได้จัดให้ภาษาบิซูเป็นภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ เนื่องจากมีชาวบิซูจำนวนไม่มากที่สามารถพูดภาษาบิซูได้ดี ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มวัยกลางคน ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชนแทบจะไม่สามารถใช้ภาษาบิซูในการสื่อสารเลย จึงเป็นที่มาที่ทำให้ชาวบิซูกลุ่มหนึ่งที่บ้านดอยชมภู ได้รวมกลุ่มกันเพื่อทำงานฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่ปี 2553

ในปี 2553 ชาวบิซูได้มีการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กบิซู บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” โดยผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้ มุ่งเน้นการใช้ภาษาบิซูในกลุ่มเด็กเล็ก วัย 3 - 6 ขวบ ผลจากการดำเนินงานดังกล่าว พบว่า เด็ก ๆ ชาวบิซูมีความสนใจที่จะเรียนรู้ภาษาบิซู และพยายามที่จะใช้ภาษาบิซูในการสื่อสารกับพ่อ แม่ หรือผู้ปกครองมากขึ้น ดังจะเห็นได้ความสนใจในการสอบถามคำศัพท์จากผู้ใหญ่เป็นภาษาบิซู และสามารถร้องเพลงภาษาบิซูได้ สิ่งเหล่านี้ได้สร้างความภาคภูมิใจ และกำลังใจให้กับคนในชุมชนในการพยายามฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตของกลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่พบว่า สิ่งของเก่า ๆ วัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซูบางอย่างเริ่มจะสูญหายไป หากไม่รีบถ่ายทอดให้กับเยาวชนหรือเด็ก ๆ ในชุมชน สิ่งเหล่านี้ก็จะสูญหายไปที่สุดในที่สุด ชุมชนชาวบิซู บ้านดอยชมภู จึงได้ดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการ “บิซู อางเก็ง อางกอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มผู้อาวุโส ปราชญ์ผู้รู้ สู่กลุ่มเด็กและเยาวชน รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ควบคู่ไปกับการสร้างพลังชุมชน เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนการนำไปสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

โจทย์วิจัย

ชาวบิซู จะสามารถทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมชาวบิซู
2. เพื่อศึกษา รวบรวม องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชาวบิซู สู่การสร้างแหล่งเรียนรู้

ชุมชน

3. เพื่อสร้างความตระหนักให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมชาวปืซู

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืซู เช่น เครื่องจักสาน อาหารพื้นบ้าน ดนตรีชาวปืซู เป็นต้น

ขอบเขตพื้นที่

บ้านดอยชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ชุมชนชาวปืซู บ้านดอยชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลา 12 เดือน นับจากเดือนที่ได้รับการอนุมัติ

วิธีการดำเนินงาน

จากการดำเนินโครงการ “ปืซู อางเก็งอากกอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืซู) บ้านดอยชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ได้มีการดำเนินงานโครงการ ดังต่อไปนี้

- 1) กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ
- 2) กิจกรรมศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชีวิต บ้านหล่อชา
- 3) กิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในประเด็นแหล่งเรียนชุมชนของชาวปืซู
- 4) กิจกรรมการจัดทำอาคารแหล่งเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน
- 5) กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ในเรื่อง การจักสาน การทำลาบพริก และการประกอบพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน (ตาพย่า)
- 6) กิจกรรมบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืซู โดยบันทึกเป็นภาษาปืซู ด้วยตัวอักษรไทย มีความหมายภาษาไทย และความหมายคำต่อคำ เพื่อให้คนภายนอกได้ศึกษาเพิ่มเติม
- 7) กิจกรรมเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

นอกจากนี้ทีมวิจัยชาวปืซู ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมงานประชุมเสวนาวันภาษาแม่สากล ในปี 2557 และปี 2558 ซึ่งทำให้ทีมวิจัยได้รับความรู้ และร่วมแลกเปลี่ยนความรู้จากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินงานตามโครงการ ฯ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เกิดการเรียนรู้ และแรงบันดาลใจจากการศึกษาฐานพิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชา และทำให้ชาวบิซุสามารถสร้างค่านิยมแหล่งเรียนรู้ของตนเอง กล่าวคือ แหล่งเรียนรู้ของชาวบิซุ จะเป็นสถานที่สำหรับถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซุ สามารถอธิบายความรู้เหล่านั้นได้ และสามารถปฏิบัติได้ และยังเป็นสถานที่จัดแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซุ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ หรือวัตถุสิ่งของ

2. เกิดอาคารเรียนรู้ ซึ่งเป็นการร่วมแรงร่วมใจของชุมชน ช่วยกันสร้างขึ้นโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ ชุมชนชาวบิซุได้ใช้อาคารหลังนี้ สำหรับการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชน รวมทั้งยังใช้เป็นที่พักผ่อน พุดคุย หรือประชุมร่วมกัน นอกจากนี้ในบางครั้งยังใช้เป็นสถานที่สำหรับรองรับแขกผู้มาเยือน แต่ยังไม่สามารถใช้ในการจัดแสดงนิทรรศการ หรือจัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรมได้มากนัก เนื่องจากทำจากวัสดุธรรมชาติ ทำให้ไม่แข็งแรง และไม่สามารถรองรับกับสภาพอากาศ

3. เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ จากรุ่นสู่รุ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ ทำให้ความรู้ถูกฝังอยู่ในตัวบุคคล ทั้งสามารถอธิบายได้ และปฏิบัติได้ โดยเกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจักสาน การทำลาบพริก และการประกอบพิธีไหว้หอเสื้อบ้าน (ตาพย่า) ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นโดยกลุ่มผู้สูงอายุ หรือปราชญ์ผู้รู้ ถ่ายทอดสู่กลุ่มวัยกลางคน ในเรื่องการจักสาน และการประกอบพิธีไหว้หอเสื้อบ้าน ส่วนวัยกลางคนได้ถ่ายทอดความรู้สู่กลุ่มเด็กและเยาวชนในเรื่องการทำลาบพริก

4. เกิดการบันทึกองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำสิ่งที่เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ นำมาถ่ายทอดผ่านการเขียน หรือการบันทึกด้วยภาษาบิซุ โดยใช้ตัวอักษรไทย ซึ่งมีทั้งภาษาบิซุ ความหมายภาษาไทย และความหมายแบบคำต่อคำ จนทำให้เกิดหนังสือเรื่อง “บิซุ อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซุ) สามารถนำไปเผยแพร่ให้คนในชุมชน และคนภายนอกที่สนใจ ทำให้ได้รู้จักชาวบิซุมายยิ่งขึ้นด้วย

อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานโครงการวิจัยดังกล่าว ทำให้ชุมชนสามารถสร้างแหล่งเรียนรู้ของตนเอง โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากทุกรุ่นทุกวัย ตั้งแต่ผู้สูงอายุ ปราชญ์ผู้รู้ วัยกลางคน รวมถึงกลุ่มเด็กและเยาวชน ผ่านการฝึกปฏิบัติให้ผู้ที่มีความรู้สามารถอธิบาย และปฏิบัติได้ นอกจากนี้ชุมชนยังสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนเองผ่านการบันทึกความรู้ จนเกิดเป็นหนังสือ “บิซุ อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซุ) ซึ่งถือเป็นคัมภีร์หรือหลักฐานที่สามารถสืบทอดไปยังคนรุ่นต่อไป อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ให้คนภายนอกได้รู้จักชาวบิซุมายยิ่งขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้การดำเนินงานวิจัยในโครงการนี้ สามารถทำให้เกิดการนำงานวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากมาย ได้แก่

1) อาหารลาบพริกของชาวบิซุ ซึ่งเป็นอาหารขึ้นชื่อของชาวบิซุ มีส่วนประกอบที่สำคัญคือพืชผัก ที่หาเก็บได้ภายในบริเวณหมู่บ้าน ถือเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ทำให้ชาวบิซุมีสุขภาพแข็งแรง ไม่ป่วยเป็นโรคเบาหวาน หรือความดัน ทำให้ ลาบพริกของชาวบิซุ ได้รับการคัดสรรรางวัลวัฒนธรรม (ของดีบ้าน

ฉันท) ด้านอาหารที่โดดเด่นระดับอำเภอ ในวันที่ 21 มีนาคม 2557 ตามโครงการรากวัฒนธรรม (ของดีบ้านฉันท) จังหวัดเชียงราย เพื่อนำไปสู่การพัฒนา บ่มเพาะ ต่อยอด สร้างสรรค์ เพิ่มคุณค่าทางสังคม และมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจต่อไป การได้รับรางวัลนี้ได้ทำให้ชาวบิซู บ้านดอยชมพู เกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจในการฟื้นฟู ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองต่อไป

2) ชาวบิซู ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อการสงวนรักษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการดำเนินงานโครงการ “บันทึก รวบรวม เพื่อการสงวนรักษา ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาบิซู” ซึ่งถือเป็นโอกาสอันดีที่จะทำให้ชาวบิซูได้เกิดการ ทำงานฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองอย่างต่อเนื่อง ผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการ บันทึกองค์ความรู้ท้องถิ่นด้วยคนในชุมชน โดยในการดำเนินงานนี้จะทำให้ชาวบิซูได้บันทึกองค์ความรู้ด้านอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น การบันทึกคำศัพท์ นิทาน บทเพลง การละเล่นพื้นบ้าน รวมทั้งเรื่องสมุนไพร ซึ่งเป็นที่สนใจ ของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ค่อย ๆ จะสูญหายไปจากชุมชน และไม่ได้เกิดการถ่ายทอด ไปยังกลุ่มเด็กและเยาวชนอีกแล้ว

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การดำเนินงานโครงการนี้ สามารถทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ที่มุ่งเน้นกระบวนการ ถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งยังสามารถจัดทำหนังสือเพื่อเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ออกไปยังผู้ที่สนใจ ซึ่งมีความแตกต่างจากแหล่งเรียนรู้ทั่วไปที่มุ่งเน้นแต่เฉพาะคนภายนอกให้เดินเข้ามาหาในชุมชนเท่านั้น นอกจากนี้ กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตลอดทั้งโครงการ ยังชี้ให้เห็นว่าสามารถฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญา ท้องถิ่นเก่า ๆ ที่กำลังจะเลือนหายไป ดังเช่น การจักสาน โดยเฉพาะการสานตะเภาที่ยังมีบทบาทใช้กันใน ชุมชน แต่คนส่วนใหญ่มักสานไม่เป็นแล้ว รวมทั้งพิธีกรรมไหว้หอเสือบ้าน ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติ ตาม ๆ กันมาตั้งแต่ในอดีต แต่การทำงานวิจัยทำให้ค้นพบคุณค่า ความหมายของการประกอบพิธีกรรมมากขึ้น นอกจากนี้กระบวนการทำงานวิจัยร่วมกันดังกล่าว ยังสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับคนในชุมชนได้เป็น อย่างดี

นอกจากนี้การดำเนินงานตามโครงการวิจัย ชุมชนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในเชิงนโยบาย และในเชิงพื้นที่อีกด้วย กล่าวคือ ในเชิงนโยบาย ชุมชนชาวบิซูได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากกรมส่งเสริม วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการต่อยอดในการทำงานฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ตนเอง โดยผ่านการดำเนินงานโครงการ “บันทึก รวบรวม เพื่อการสงวนรักษาภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาบิซู” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาว บิซู เพื่อจัดทำคลังข้อมูลมรดกภูมิปัญญาด้านภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซู และเพื่อ นำไปสู่การเสนอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคี Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage ในอนาคต ซึ่งถือว่าเป็นโอกาส อันดีที่จะทำให้ชาวบิซูได้บันทึกความรู้ ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของตนเองด้วยภาษาบิซู

ส่วนการใช้ประโยชน์ในเชิงพื้นที่ คือ เมนูลาบพริกของชาวบิซู ได้รับการคัดสรรเป็นรากวัฒนธรรม (ของดีบ้านฉันท) ด้านอาหารที่โดดเด่น ระดับอำเภอแม่ลาว ในวันที่ 21 มีนาคม 2557 ตามโครงการราก

วัฒนธรรม (ของดีบ้านฉัน) จังหวัดเชียงราย ซึ่งถือว่า ลาบพริก ถือเป็นอาหารที่นิยมของชาวปืซู และมีประโยชน์ต่อสุขภาพ

ผลจากกระบวนการดำเนินงานวิจัยตลอดการทำงานที่ผ่านมา ได้เห็นชัดเจนว่า ชาวปืซู บ้านดอยขมภู ได้เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างชัดเจน โดยสามารถอธิบายได้ และปฏิบัติได้ อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดผ่านการเขียนด้วยภาษาปืซู จนทำให้เกิดหนังสือรวบรวมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง สิ่งเหล่านี้สามารถสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวปืซูได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการทำงานร่วมกันของชุมชนทุกเพศ ทุกวัยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ยังทำให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม และเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีต่อกันในชุมชน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินงานตามโครงการที่ผ่านมา ทำให้แหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู มีความแตกต่างจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ทั่วไป กล่าวคือ

1. การให้คำนิยามแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู จะเห็นว่าไม่มีความแตกต่างจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ทั่วไปมากนัก แต่ในทางปฏิบัติจริงแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองให้กับคนในชุมชนของตนเองจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการปฏิบัติ ซึ่งถือเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดเป็นความรู้ผ่านอักษรให้ชาวปืซู และคนภายนอกได้รู้จักและเรียนรู้ต่อไปอีกด้วย

2. การนำเสนอความรู้ หรือการเผยแพร่ความรู้ โดยทั่วไปแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ จะนำเสนอผ่านการจัดนิทรรศการ หรือการนำเสนอผ่านวัตถุทางวัฒนธรรม แต่สำหรับชาวปืซู ได้นำเสนอผ่านหนังสือ “ปืซู อางเกิง อางกอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืซู) โดยหนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับชาวปืซู และบุคคลภายนอกหรือคนทั่วไปที่สนใจ สามารถนำไปศึกษาหรือต่อยอดความรู้ อีกทั้งยังสามารถเผยแพร่ความรู้ให้กับทุกคน และทุกที่ ไม่จำเป็นต้องเฉพาะแต่นักท่องเที่ยวเท่านั้น

อย่างไรก็ตามกระบวนการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ จำเป็นต้องอาศัยการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจำเป็นต้องมีความตื่นตัว ก่อนที่ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ จะสูญหายไป ซึ่งภายหลังจากการทำโครงการนี้เสร็จสิ้น ชาวปืซูได้รับโอกาสในการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จากการสนับสนุนงบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นประโยชน์แก่ชุมชนชาวปืซูเป็นอย่างมาก

สารบัญ

หน้า

ก

บทคัดย่อ

ข

บทสรุปโครงการ

บทที่ 1 บทนำ

1. หลักการและเหตุผล	1
2. วิทยุวิจัย	4
3. วัตถุประสงค์	4
4. พื้นที่วิจัย	4
5. กลุ่มเป้าหมาย	5
6. ประเด็นในการศึกษา	5
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต	6
1.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	6
1.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้	7
1.3 ประเภทของแหล่งเรียนรู้	8
1.4 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต	9
2. แนวคิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	11
2.1 ความหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	11
2.2 ภาพลักษณ์พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	12
2.3 การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	13
2.4 การสร้างชุมชนในงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	14

บทที่ 3 บริบทชุมชน

1. สภาพทั่วไป	16
1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน	16
1.2 การอพยพและตั้งถิ่นฐาน	17
1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์	18

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม	18
2.1 ประชากร	19
2.2 ลักษณะบ้านเรือน	19
2.3 เส้นทางคมนาคม / การติดต่อกับสังคมภายนอก	20
2.4 การศึกษา	20
2.5 ประเพณีและวัฒนธรรม	21
2.6 ระบบการปกครอง	22
2.7 ระบบเศรษฐกิจ	22
2.8 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	22
3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์	22
3.1 พื้นดิน	22
3.2 พื้นน้ำ	23
3.3 ทรัพยากรป่าไม้	23

บทที่ 4 วิธีการดำเนินงาน

1. ขอบเขตการวิจัย	24
1.1 ขอบเขตเนื้อหา	24
1.2 ขอบเขตพื้นที่	24
1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย	24
1.4 ขอบเขตระยะเวลา	24
2. กระบวนการวิจัย	24
2.1 กิจกรรมเซ็นสัญญาและเปิดบัญชีโครงการ	24
2.2 กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ	25
2.3 กิจกรรมเข้าร่วมงานวันภาษาแม่สากล	26
2.4 กิจกรรมศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชา	28
2.5 กิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน	30
2.6 กิจกรรมการจัดทำอาคารแหล่งเรียนรู้	30
2.7 กิจกรรมปรับปรุงเรือนบ้าน	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.8 กิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาของชาวนา	33
2.8.1 การถ่ายทอดความรู้เรื่องเครื่องจักสาน	33
2.8.2 การถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำลาบพริก	34
2.8.3 การถ่ายทอดความรู้เรื่องพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน (ตาพญา)	35
2.9 กิจกรรมบันทึกองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวนา	36
2.9.1 การบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำลาบพริก	37
2.9.2 การบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการไหว้หอเสื่อบ้าน (ตาพญา)	37
2.10 กิจกรรมเวทีปิดโครงการ	39
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	40
4. การวิเคราะห์ข้อมูล	42
บทที่ 5 ผลการดำเนินงาน	
1. เรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อเข้าสู่แหล่งเรียนรู้ชาวนา	43
2. แนวคิดแหล่งเรียนรู้ของชาวนา	44
2.1 ความหมายแหล่งเรียนรู้ของชาวนา	45
2.2 เนื้อหาแหล่งเรียนรู้ของชาวนา	45
3. แหล่งเรียนรู้ของชาวนา	45
4. องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวนา	47
4.1 ลาผี ช่าทอ (การทำลาบพริก)	47
4.1.1 ลาผี ช่าทอ	47
4.1.2 ลาผี ช่าทอ ทอเช่อ (ทื่อ คอ)	47
4.1.3 อางเก็งอากอ ใจย่าง	48
4.1.4 แต่งยาง	48
4.1.5 ยางจำป้อ ต่าง บึงย่าง	49
4.1.6 ลาผี ช่าทอ ปราโยค	49
4.1.7 ลาผี ช่าทอ เฟ่ง (เพลงลาบพริก)	50
4.2 ตาพญา (หอเสื่อบ้าน)	50
4.2.1 ตาพญา นาเจ้อ นาทือ ยาง	50
4.2.2 ตาพญา ยุ่ม แต่ง ยาง	51
4.2.3 ตาพญา โย้ ช้างกาศิต แย้	52

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.2.4 ปูตาง	54
4.2.5 อางลืบอางลาว อางจาวมานา วาย ยาง	54
4.2.6 ปืชู อางลืบ อางลาว	57

บทที่ 5 วิเคราะห์และอภิปรายผล

1. สรุปการดำเนินงานวิจัย	63
2. วิเคราะห์ผลการวิจัย	64
3. อภิปรายผลการวิจัย	66

บรรณานุกรม	68
------------	----

ภาคผนวก	70
---------	----

- รายชื่อคณะทีมวิจัย
- ปราชญ์ชุมชน
- หนังสือ ปืชู อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮล่นยา

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

บิซูหรือปี่สู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต - พม่า คำว่า “ปี่สู” เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกภาษาและกลุ่มตนเอง จากการค้นคว้าของ ดร.เจมส์ มาติซอฟ (Dr. James Matisoff) นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน พบว่า คำว่า “บิซู” หมายถึงมนุษย์แท้ ๆ ซึ่งเป็นคำโบราณที่มีอายุถึง 3,000 กว่าปีมาแล้ว จากหลักฐานที่ได้จากพงศาวดารจีน ปี พ.ศ. 2344 พอบอกได้ว่าคนบิซูมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ประเทศจีนตอนใต้ คือ แถวลิบสองปันนาในปัจจุบัน

ปัจจุบันคนบิซูอาศัยอยู่ที่จังหวัดเชียงรายในเขต 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง และอำเภอแม่ลาว มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 400 คนเศษ ถิ่นที่มีคนบิซูอาศัยอยู่หนาแน่นคือที่บ้านปุยคำ ต.ป่าอ้อดอนชัย อ.เมือง จ.เชียงราย ประมาณ 200 กว่าคน และบ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ประมาณ 200 กว่าคน คนทั่วไปเรียกคนบิซูว่า ลัวะ หรือละว้า ส่วนทางราชการจะเรียกว่า “ลัวะ”

ชาวบิซู ถือเป็นหนึ่งใน 15 กลุ่มที่มีภาษาอยู่ในภาวะวิกฤต (สฺวีโล เปรมศรีรัตน์, 2547) มีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ และยังคงใช้ภาษาในชีวิตประจำวันในกลุ่มผู้ใหญ่ ที่ผ่านมามีนักวิชาการชาวต่างประเทศสนใจศึกษาวิจัยลักษณะของภาษาบิซูด้านระบบเสียง ไวยากรณ์ และ วจกรรม เช่น ดร.เคิร์ก เพอสัน (Dr. Kirk Person) ศึกษาโครงสร้างประโยคภาษาบิซู, กิลเลียน (Gillian) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับไวยากรณ์ของภาษาบิซู และแคร์รี (Kari) ทำวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคำในภาษาบิซูกับวัฒนธรรมบิซูและวัฒนธรรมไทย ในขณะเดียวกันนักวิชาการเหล่านี้ก็มีความพยายามที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซูโดยการพัฒนาระบบตัวเขียน, ผลิตหนังสือเล่มเล็ก, หนังสือเล่มยักษ์ ตลอดจนแผนการจัดการเรียนการสอนภาษาบิซู แต่การทำงานที่ผ่านมามีดังกล่าว เป็นการทำงานเฉพาะนักวิชาการและผู้สนใจเพียงบางส่วนเท่านั้นยังขาดความต่อเนื่องและการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่เกิดความตระหนักเพียงพอ รวมถึงความสำคัญของการที่จะต้องคงวิถีวัฒนธรรมแล้วสืบทอดสู่คนรุ่นหลัง ประกอบกับผลจากการดำเนินงานนี้ยังไม่ไปสู่ขั้นตอนของการเผยแพร่ในวงกว้างและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ จึงได้มีการประชุมเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมบิซู ชุมชนมีความเห็นว่าการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาบิซูจะได้ผลดีที่สุดหากเริ่มการฟื้นฟูกับกลุ่มเด็กเล็กตั้งแต่เริ่มหัดพูด โดยนำต้นทุนความรู้ต่าง ๆ เช่น ระบบตัวเขียน หนังสือระดับต่างๆ ที่มีอยู่บ้างแล้วมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน ผู้เรียน

จากการสำรวจสถานการณ์ทางภาษาของชาวบิซูด้วยตนเอง พบว่า ในช่วงวัยเด็กตั้งแต่ 0 - 10 ปี จำนวน 16 คน ฟังและพูดเป็นภาษาแม่เมือง ไม่สามารถพูดสื่อสารเป็นภาษาบิซูได้ ส่วนวัยตั้งแต่ 11 - 20 ปี จำนวน 17 คน มี 9 คน ที่สามารถฟังและพูดภาษาบิซูได้ มี 7 คนที่สามารถฟังภาษาบิซูได้ แต่ไม่สามารถพูด

ตอบได้เป็นภาษาปืซุได้ ส่วนวัยตั้งแต่ 21 ปี - 81 ปีขึ้นไป สามารถสื่อสารด้วยการฟัง – พูด ทั้งภาษาปืซุและ
ภาษาคำเมืองได้ (พิบูลย์ชัยและคณะ, 2554: 34)

จากสถานการณ์ทางภาษาของชาวปืซุดังกล่าวนี้ ถือว่ามีความสอดคล้องกับการแบ่งระดับสถานการณ์
ทางภาษาตามแนวคิด Fishman¹ ซึ่งอยู่ในระดับ 7 กล่าวคือ ภาษาปืซุเป็นภาษาพูดที่ยังคงมีผู้ใช้ สามารถพูด
และฟังได้ และยังคงใช้ได้ดีในวัยกลางคนถึงวัยผู้สูงอายุ แต่ไม่สามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นลูก รุ่นหลานได้ ซึ่งหาก
ปล่อยทิ้งไว้นานวัน ไม่ได้รับการฟื้นฟู ภาษาปืซุอาจจะตกอยู่ในระดับที่ 8 คือ จะเหลือผู้พูดเฉพาะในวัยผู้สูงอายุ
เท่านั้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพ่อแม่ไม่พูดภาษาปืซุกับลูกที่บ้าน ประกอบกับเด็กและเยาวชนต้องออกไปเรียน
หนังสือร่วมกับคนในเมือง จึงทำให้เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่เกิดความอาย ไม่กล้าที่จะพูดภาษาปืซุ

ดังนั้นในปี 2553 ชาวปืซุที่บ้านดอยขมภู จึงได้มีความพยายามในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมชาว
ปืซุ โดยมุ่งการใช้ภาษาปืซุกับกลุ่มเด็กเล็ก วัย 3 ขวบ – 6 ขวบ ผ่านการจัดการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็ก
เล็กของชาวปืซุ บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ภายใต้การดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน
โครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซุที่เหมาะสมกับเด็กเล็กปืซุ บ้านดอย
ขมภู ต.โป่งแพ้ว อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้
ภาษาและวัฒนธรรมปืซุที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปืซุ บ้านดอยขมภู

ตลอดการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา สามารถทำให้เกิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชาวปืซุ ที่มีครูผู้สอนเป็น
ชาวปืซุ และสอนด้วยภาษาปืซุในชุมชนปืซุได้สำเร็จ และยังคงมีการดำเนินการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง
สามารถทำให้เด็กสามารถพูดภาษาปืซุได้มากขึ้น และมีความสนใจถามคำศัพท์ภาษาปืซุมากขึ้น รวมถึงเด็ก ๆ
สามารถร้องเพลงเป็นภาษาปืซุได้ ซึ่งสร้างความประทับใจให้กับพ่อแม่ และผู้ปกครองเป็นอย่างมาก นอกจากนี้
การดำเนินงานโครงการ ยังทำให้ชุมชน โดยเฉพาะที่มียุวัยมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เนื่องจากจะต้องร่วมกัน
แก้ไขปัญหาสถานการณ์เฉพาะหน้า เกิดการประชุมร่วมกันบ่อยครั้ง อีกทั้งที่มียุวัยมีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะ
ดำเนินงานโครงการให้เกิดผลสำเร็จเพื่อลูกหลานของชาวปืซุ รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจาก SIL

¹ แนวคิดของ Fishman ได้แบ่งระดับสถานการณ์ทางภาษาไว้ 8 ระดับ(Graded Intergenerational Disruption Scale :
GIDS) ดังนี้

ระดับที่ 1 ภาษาที่ใช้ในการศึกษา การทำงาน สื่อสารณะ หรือเป็นภาษาที่ใช้ในราชการ

ระดับที่ 2 ภาษาที่ใช้ในระดับท้องถิ่น ใช้ในสื่อสาธารณะระดับภูมิภาค และใช้สื่อสารในการติดต่อกับหน่วยงาน
ราชการ

ระดับที่ 3 ภาษาที่ใช้ในระดับท้องถิ่น และในระดับภูมิภาค โดยยังคงใช้ทั้งในและนอกท้องถิ่น

ระดับที่ 4 ภาษาที่สามารถถ่ายทอดหรือนำเข้าสู่ระบบการศึกษา

ระดับที่ 5 ภาษาที่ใช้ในการพูด และสามารถนำมาเขียนเพื่อถ่ายทอดสู่ชุมชนได้

ระดับที่ 6 ภาษาที่ใช้ในการพูด และเป็นภาษาแม่ที่เด็ก ๆ ใช้ในการเรียนรู้

ระดับที่ 7 ภาษาที่เคยได้อินมาตั้งแต่เด็ก สามารถใช้และรู้จักดีในกลุ่มวัยผู้สูงอายุ แต่ไม่สามารถที่จะถ่ายทอดไปยังรุ่น
เด็ก ๆ ของพวกเขาได้

ระดับที่ 8 ยังคงเหลือผู้พูดภาษานั้นอยู่ ซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุเท่านั้น

International ในเรื่องการจัดทำสื่อการเรียนการสอน และการฝึกครูให้สามารถสอนได้ตามกลวิธีต่าง ๆ ที่ สอดคล้องกับสื่อการเรียนการสอนแต่ละประเภท เป็นต้น

นอกจากนี้ในการดำเนินงานโครงการ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งต่อผู้วิจัย และต่อชุมชน กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดในตัวผู้วิจัย ได้แก่ ทำให้เกิดความรู้สึกรักภูมิใจในตัวเอง ที่ครั้งหนึ่งในชีวิตได้เป็นครู มีความ รับผิดชอบ มีความรอบคอบมากขึ้น มีความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น มีระบบคิดที่ดีขึ้น เป็นต้น ส่วนการ เปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน ได้แก่ ชุมชนมีความตระหนักและตื่นตัวในการฟื้นฟูภาษาบิซูมากขึ้น ชุมชนมีความ มั่นใจในการทำงานของทีมวิจัยมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญเกิดความผูกพันและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่าง เด็กนักเรียน และคนในชุมชนทุกระดับ

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าชุมชนจะมีแนวทางในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม โดยผ่านการฟื้นฟูภาษาบิซู ในรูปแบบการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมบิซูได้สำเร็จ และยังคงมีการเรียนการสอนภาษาบิซู ในกลุ่มเด็กเล็กได้อย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงมีความจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในรูปแบบอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายประการได้แก่

ประการที่หนึ่ง การจัดการเรียนการสอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมใน กลุ่มวัยเด็กเล็กเท่านั้น จำเป็นต้องมีการขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังกลุ่มเด็กโต หรือกลุ่มเยาวชนในชุมชน

ประการที่สอง พบว่ากลุ่มเด็กโต หรือกลุ่มเยาวชนชาวบิซู มีความสนใจในการเรียนรู้ หรือการได้รับ การถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซูจากกลุ่มผู้ใหญ่หรือกลุ่มผู้อาวุโส ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มเด็ก เยาวชนชาวบิซูได้ทำหน้าที่เป็นครูที่สามารถช่วยสอนเด็กเล็กด้วยภาษาบิซูได้

ประการที่สาม พบว่า กลุ่มผู้อาวุโส และชุมชนชาวบิซูส่วนใหญ่ ได้เห็นพ้องต้องกันว่า วัตถุประสงค์ วัฒนธรรมหลายสิ่งหลายอย่างได้หายไปจากชุมชน รวมไปถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่กำลังค่อย ๆ เปลี่ยนสภาพไปตามกระแสวัฒนธรรมหลัก ทำให้กลุ่มคนดังกล่าวเกิดความกังวลว่าต่อไปในไม่ช้า วัตถุประสงค์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม รวมไปถึงภูมิปัญญาของชาวบิซูจะหายไป จะทำอย่างไรให้เด็กและ เยาวชนชาวบิซู ได้เรียนรู้ รู้จัก และเห็นคุณค่าและความหมายของวัฒนธรรมชาวบิซูอย่างลึกซึ้ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยจึงขอเสนอ โครงการ “บิซู อางเก็ง อางกอ เฮล่นยา” (แหล่ง เรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) โดยมีวัตถุประสงค์หลักใน 2 ประเด็นคือ 1) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและ เยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมชาวบิซู โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงคุณค่าและ ความหมายของวัฒนธรรมตนเอง 2) เพื่อเป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมองค์ความรู้ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ สิ่งของ รวมถึงประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น โดยการนำเสนอผ่านแหล่ง เรียนรู้ภายในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนมีความคาดหวังว่าการจัดทำแหล่งเรียนรู้ชุมชน จะสามารถเป็นสถานที่เก็บ รวบรวมองค์ความรู้ ตลอดจนวัตถุทางวัฒนธรรมของชาวบิซู เช่น เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกายของชาวบิซู เป็น ต้น พร้อมทั้งสามารถใช้เป็นพื้นที่ที่ทำให้ชุมชนสามารถนำเสนอ หรือแสดงความเป็นตัวตนชาวบิซู ให้แก่ บุคคลภายนอกได้รู้จัก ตลอดจนยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้คนภายในชุมชนได้สามารถเรียนรู้ และรู้จัก วัฒนธรรมของตนเองได้อีกด้วย

จากการจัดทำแหล่งเรียนรู้ชุมชน หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยที่ผ่านมา พบว่า ภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคแรก มี 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่หนึ่ง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นการจัดตั้งขึ้นโดยคนภายนอกที่มีความรู้เรื่องการจัดพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่น โดยผู้รับผิดชอบเป็นคนภายนอก เช่น หน่วยงานราชการจะรวบรวมของโบราณวัตถุทั้งทางโบราณคดี และชาติพันธุ์ภายในพื้นที่มาจัดแสดง ส่วนลักษณะที่สองคือเป็นการดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น ดังเช่นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นตามวัด ซึ่งพิพิธภัณฑ์ทั้งสองลักษณะนี้มีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ มีลักษณะที่ไม่เชื่อมโยงกับสภาพบริบทของชุมชน แต่เป็นไปในลักษณะของการนำวัตถุที่สะสมหรือที่มีอยู่มาจัดแสดงไว้เท่านั้น เน้นเรื่องวัตถุมากกว่าเนื้อหา ในช่วงเวลาของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในระยะแรกอาจดูน่าสนใจ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนานวันเข้าก็กลายเป็นความนิ่งของพิพิธภัณฑ์ ถูกปล่อยปละละเลย ไม่เข้าพิพิธภัณฑ์ก็กลายเป็นเพียงโกดังเก็บของเก่าไปในที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544) นอกจากนี้ลักษณะการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังเป็นไปในลักษณะการรวมศูนย์อำนาจรัฐ (state – based management) มากกว่าการจัดการที่กระจายไปตามสภาพความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งแนวคิดและวิธีการดังกล่าวไม่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑ์มีความเสี่ยงต่อการตกอยู่ในภาวะนิ่งตาย (สายันต์ โพรชาญจิตร์, 2548)

ดังนั้นในการดำเนินงานโครงการ “บิซู อางเก็ง อางกอ เฮล่นยา” จึงเป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้ การถ่ายทอดจากกลุ่มผู้ใหญ่ และกลุ่มผู้อาวุโส สู่กลุ่มเด็กและเยาวชน รวมถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ควบคู่ไปกับการสร้างพลังชุมชน เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เกิดความรักและความภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ตลอดจนการนำไปสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

2. โจทย์วิจัย

ชาวบิซู จะสามารถทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองได้อย่างไร

3. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมชาวบิซู
- 2) เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชาวบิซู สู่การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน
- 3) เพื่อสร้างความตระหนักให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซู

4. พื้นที่วิจัย

หมู่บ้านดอยชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

5. กลุ่มเป้าหมาย

ชาวปืซู บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพ้ว อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

6. ประเด็นในการศึกษา

ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวปืซู (เช่น อาหารพื้นบ้าน การรักษาโรค ดนตรีชาวปืซู เป็นต้น)

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

- 1) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวปืซูในเชิงลึก
- 2) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่า ความหมายของแหล่งเรียนรู้ชุมชนของชาวปืซู

ผลเชิงพัฒนา

- 1) เกิดการถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น สู่กลุ่มเด็ก เยาวชนชาวปืซู รวมถึงบุคคลภายนอก
- 2) เยาวชนได้เรียนรู้ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมของตนเอง และนำไปสู่การปฏิบัติได้
- 3) เยาวชนสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรมของตนเองให้แก่บุคคลอื่นได้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การดำเนินงานในโครงการ “บิซู อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) บ้านดอยชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย เป็นการดำเนินงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมชาวบิซู เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชาวบิซู สู่การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน และเพื่อสร้างความตระหนักให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซู ทีมวิจัยจึงได้มีการทบทวนวรรณกรรมใน 2 ประเด็นหลัก คือ แนวคิดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวคิดพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นตามรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปัจจุบันการเรียนรู้สำหรับคนในสังคมได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างมาก ทั้งที่เป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในหลักสูตรที่รัฐเป็นผู้กำหนดและจัดให้ (ในระบบ) การเรียนรู้ที่อยู่นอกเหนือจากหลักสูตร (นอกระบบ) และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย กลายเป็น “เครือข่ายการเรียนรู้” ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการมีชีวิตรอดในยุคปัจจุบัน ทั้งในด้านเกราะความรู้ในภาคส่วนของการประกอบอาชีพ และความรู้ในภาคส่วนของการดำเนินชีวิตในฐานะความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการที่จะให้คนในชุมชนนั้นมีความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งยังสามารถมีความรู้ในการถ่ายทอดการเรียนรู้เหล่านี้สู่เยาวชนรุ่นหลังได้อีก ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะ “เครือข่ายการเรียนรู้” เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชน (สุมาลี สังข์ศรีและคณะ, 2548)

1.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ บ่อเกิด แห่ง ที่ หรือ ศูนย์รวมความที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ แหล่งการเรียนรู้ อาจเรียกว่า แหล่งความรู้ในชุมชน แหล่งวิชาการในชุมชน แหล่งทรัพยากรในชุมชน หรือแหล่งวิทยาการในชุมชน แต่มีความหมาย วิธีดำเนินการ และเป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ต่างกัน ดังนี้

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นคนคล่องการเรียนรู้

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ ได้ให้ความหมายว่า แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถ โดยจะเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ แหล่งการเรียนรู้จึงเป็นที่เรียนของการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งหรือที่รวมซึ่งอาจเป็นสถานหรือสถานที่ หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน หรือศูนย์กลางการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่มีกำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน การประเมินและการวัดผลการเรียนมีลักษณะเฉพาะที่สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกับการประเมินผลในชั้นเรียนหรือห้องเรียน

ดังนั้น แหล่งเรียนรู้ คือ สถานที่ หรือ แหล่งที่เป็นศูนย์รวมหรือเป็นที่รวมของสาระ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร หรือ บุคคล รวมทั้งกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ผู้เรียนสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

1.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ คือ สถานที่หรือศูนย์รวมของสาระข้อมูลข่าวสาร หรือบุคคล หรือแม้แต่กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ทุกเวลา ดังนั้นแหล่งเรียนรู้จึงมีความสำคัญในฐานะแหล่งวิทยาการในชุมชน ได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

นฤมล ดันธสุเรศษฐ์ กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า

1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิต ที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตลอดเวลา ไม่จำกัดเพศ และวัย

2) เป็นแหล่งที่ช่วยเสริมการเรียนการสอนการศึกษาในระบบ

3) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์เพื่อหาความรู้จากแหล่งกำเนิดได้ เช่น การศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือศาสนสถาน พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่าง ๆ ถึงแหล่งที่อยู่อาศัยในป่า

4) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงหรือลงมือปฏิบัติจริงได้ เช่น การแก้เครื่องยนต์ การประดิษฐ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ การทำอาหาร ขนมหรือดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น

5) เป็นแหล่งที่ประชาชนเข้าไปปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการใหม่ ๆ ที่มีการคิดค้นขึ้นและได้ของจริง เช่น การศึกษาประดิษฐ์กรรมใหม่ โดยดูจากวิดิทัศน์ ภาพยนตร์ นิทรรศการ หรือสิ่งพิมพ์โดยจะเป็นสื่อที่มีความสำคัญในหลายด้าน เช่น เป็นแหล่งให้ข่าวสาร เปิดโลกทัศน์ของผู้ศึกษาให้กว้างไกลกว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องสำคัญ ช่วยยกระดับความมุ่งมั่นโดยการเสนอภาพในอุดมคติ เสนอผลสำเร็จและความก้าวหน้าของงานและบุคคลต่าง ๆ เป็นสิ่งช่วยเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมเพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ แนวความคิดใหม่ เกิดมุมมองใหม่ขึ้น เป็นสื่อการสอนสมัยใหม่ที่ให้ความรู้

ก่อให้เกิดทักษะช่วยให้การเรียนรู้เร็วขึ้น ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน อันเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น ดังนั้น การมีศูนย์รวมความรู้ในหมู่บ้านเป็นวิธีหนึ่ง ที่จะช่วยชี้แนะให้มีโอกาสเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และหาทางช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชนได้

กลุ่มส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ของครู และบุคลากรทางการศึกษา สำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้กล่าวไว้ว่า การใช้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสภาพจริง การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ ธรรมชาติ หน่วยงานองค์กร สถานประกอบการ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งผู้เรียน ผู้สอนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือเรื่องที่สนใจได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

ดังนั้น แหล่งเรียนรู้จึงเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการเรียนรู้ในทุกระบบ ทั้งแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชน รอบตัว ธรรมชาติ หรือแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น

1.3 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

มีผู้จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

สุจิต ศิลารักษ์ กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน สามารถจัดให้มีรูปแบบต่าง ๆ ออกไปได้ตามชนิดของการจัด จำแนกประเภทได้ดังนี้

1) แหล่งเสนอข้อมูลข่าวสาร คือ เป็นที่รวบรวมข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชนบท ประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แผ่นปลิว แผ่นพับ และเอกสารทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

2) แหล่งที่เป็นสถานที่ให้คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น โบสถ์ วัด และศิลปะที่มีคุณค่า ควรอนุรักษ์ไว้ สิ่งเหล่านี้เป็นผลส่งเสริมการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดความหวงแหนในคุณค่าทางวัฒนธรรม อันเป็นมรดกของคนไทย

3) แหล่งที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น บุคคลมีความสำคัญ เพราะมีความชำนาญและความเชี่ยวชาญ มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เป็นบุคคลที่หาได้ในท้องถิ่นและควรนำมาให้ความรู้แก่บุคคลอื่น

4) แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนหัตถกรรมพื้นเมือง ซึ่งมีอยู่กระจัดกระจายทั่วไป และแตกต่างออกไปในแต่ละหมู่บ้าน แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้ช่วยให้เห็นความสำคัญของท้องถิ่น ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ให้มีประโยชน์สืบไป

5) แหล่งส่งเสริมกิจกรรม เช่น อาชีพ นิทรรศการ การอภิปราย การให้ความรู้เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นการเพิ่มเติมความรู้เดิมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สุรจิตร์ ทิพย์ จำแนกประเภทของแหล่งวิชาการในชุมชนที่มีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ดังนี้

1) แหล่งวิชาการภายในโรงเรียน ได้แก่ อาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ ต้นไม้ แมลง สวนครัว ครู นักเรียน คนงาน ภารโรง

2) บุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร เช่น ชาวนา ชาวประมง ช่างไม้ พ่อค้า ข้าราชการ ตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

3) แหล่งวิชาการภายในชุมชนและนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น สถานที่สำคัญทาง ประวัติศาสตร์ ปูนียสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา และพิพิธภัณฑ์

4) กิจกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ผลงานทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วรรณคดี ประเพณีพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

กรมวิชาการ จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร เป็นต้น

2) แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ ได้จำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้กว้าง ๆ 2 ประเภท คือ แหล่งการเรียนรู้ ที่จัดกระทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น และแหล่งการเรียนรู้ที่จัดกระทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นเป็นหลัก โดยมี หรือไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ เช่น หอศิลป์ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปจำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ ได้ 4 ประเภท กล่าวคือ

1) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล คือ ผู้ซึ่งมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะภูมิปัญญา มี ประสบการณ์ในสาขาอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติให้แก่ผู้ที่ สนใจต้องการเรียน

2) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่หรือวัตถุสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ สถานที่ที่ เป็นธรรมชาติ เช่น ดิน แหล่งน้ำ ป่า ภูเขา สัตว์ พืช แร่ธาตุ และสถานที่ที่เป็นสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

3) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อที่เป็นตัวกลาง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทักษะ ประสบการณ์ ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น เอกสาร หนังสือ ใบปลิว จุลสาร เป็นต้น และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่ให้ภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง เช่น ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ เป็นต้น

4) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม เทคนิค วิธีการ เช่น นวัตกรรม ความก้าวหน้าทาง วิทยาการ สิ่งประดิษฐ์คิดค้นใหม่ วิธีการสอนแบบต่าง ๆ เป็นต้น

1.4 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ฟรานซิส กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการจัดแหล่งความรู้ ก็เพื่อพัฒนาทักษะความสามารถด้าน ต่าง ๆ ของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเรียนรู้ได้อย่างอิสระ เป็นการเรียนรู้เต็มเต็มตลอดชีวิต เพื่อให้ ผู้ใช้บริการได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มความสามารถ กล่าวคือ

- 1) เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) เพื่อหาแนวทางการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ
- 3) เพื่อจัดหาโอกาสสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากสื่อ
- 4) เพื่อจัดหาโอกาสการศึกษาอย่างอิสระ และศึกษาด้วยตนเอง
- 5) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง
- 6) เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ และทักษะการใช้วัสดุอุปกรณ์
- 7) เพื่อพัฒนาความคิดริเริ่ม ความเป็นอิสระ ความรับผิดชอบการตัดสินใจการแก้ปัญหาอย่างมี

ประสิทธิภาพ

8) เพื่อพัฒนาทักษะด้านการค้นคว้า อภิปราย การสนทนา การนำเอาความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้

- 9) เพื่อเป็นแรงดลใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิต

บุญเลิศ มาแสง กล่าวว่า การจัดตั้งแหล่งความรู้ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งแหล่งความรู้ไว้ 5 ประการ คือ

1) เพื่อพัฒนาแหล่งวิทยาการของหมู่บ้าน เช่น ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งความรู้หมู่บ้านที่สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย

2) เพื่อจัดตั้งแหล่งความรู้หมู่บ้านขึ้นในพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีการจัดตั้งแหล่งวิทยาการรูปแบบใด ๆ มาก่อน

3) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงได้มีโอกาสศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเองได้อย่างกว้างขวางตลอดเวลา ได้รับการบริการทางการศึกษาในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยพัฒนาทักษะความสามารถในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตตามความพร้อมและความต้องการ

4) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมการศึกษาด้วยตนเอง โดยอาศัยองค์กรส่วนท้องถิ่น หรือตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มนักศึกษาทางไกล เป็นต้น

5) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการระดมทรัพยากรและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ตั้งแต่ระดับจังหวัด ตำบล อำเภอ หมู่บ้าน และหน่วยงานภาคเอกชนตามแนวนโยบายการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

อาจกล่าวสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ถือว่าเป็นทรัพยากรหรือวัตถุดิบที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีความสำคัญมากในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดความรู้ ซึ่งแหล่งการเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่หรือวัตถุดิบก่อสร้างต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรม เทคนิค วิธีการ ในการดำเนินงานโครงการ “ปี่ซู่ อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปี่ซู่) จะใช้แนวคิดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเป็นแนวทางและวิเคราะห์การจัดทำแหล่งเรียนรู้ของชาวปี่ซู่ ที่หมู่บ้านดอยชมพู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงรายต่อไป

2. แนวคิดพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น

2.1 ความหมายของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น

ความหมายของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น หรือพิพิธภัณฑท์ชุมชนยังคงมีความเหลื่อมล้ำ ทำให้สับสนในเรื่องของการใช้คำ เช่น พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น, 'พิพิธภัณฑท์ชุมชน, พิพิธภัณฑท์พื้นบ้าน (ต่อจรัส พงษ์สาลี, 2547) ด้วยลักษณะความเหลื่อมล้ำของคำเหล่านี้ ทำให้ยังไม่มี การให้คำนิยามที่ชัดเจนร่วมกัน อย่างไรก็ตามมีผู้อธิบายถึงลักษณะของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นในประเด็นต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ตามคู่มือพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น ได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นไว้ว่า เป็นพิพิธภัณฑท์ที่จัดตั้งขึ้นและบริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (เมือง / จังหวัด / เทศบาล / ตำบล / ฯลฯ) เพื่อการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของท้องถิ่น และ / หรือ เรื่องราวที่ท้องถิ่นนั้น ๆ สนใจ และยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑท์เมือง เป็นต้น ปัจจุบันเมื่อกิจการพิพิธภัณฑท์โดยรัฐบาลกลางได้วางรากฐานในการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของชาติได้เข้มแข็งขึ้น ความสนใจและแนวคิดในการอนุรักษ์ สะสม สืบสาน และสืบทอดในภูมิปัญญาไทยจึงขยายไปสู่คนไทยทั่วไปมากขึ้น โดยคนหรือหน่วยงานในท้องถิ่นนั่นเอง

อย่างไรก็ดี การอนุรักษ์หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคนไทยนั้น จำเป็นต้องดำเนินการอย่างถูกต้อง ดังนั้น หากมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่เป็นทรัพย์สินแผ่นดินไปจัดแสดงอยู่ พิพิธภัณฑท์นั้นต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 (สมลักษณ์ เจริญพจน์, 2547)

ศรีศักร วัลลิโภดม ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นไว้ว่า พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นเป็นของคนท้องถิ่น สิ่งที่จะนำเสนอคือ เนื้อหาที่เป็นชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และเมื่อเกิดมาแล้วคนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ ทำหน้าที่ดูแลกันเอง รวมทั้งการอธิบายและการนำชม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545)

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ กล่าวว่า ลักษณะของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นต้องมองในสองประเด็น คือ ประเด็นการก่อตั้งและการดำเนินการ กล่าวคือ พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นจะเกิดขึ้นและดำเนินการโดยสถาบัน หรือองค์กรท้องถิ่น ส่วนอีกประเด็นหนึ่ง คือ เนื้อหาสาระในพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นจะแตกต่างจากพิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติ กล่าวคือ พิพิธภัณฑท์สถานแห่งชาติส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาโดยมองประวัติศาสตร์จากส่วนกลางลงไป แต่พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นจะแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เป็นมุมมองที่มาจากท้องถิ่น (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2540)

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น น่าจะเป็นสถานที่เก็บเรื่องราวอันจำเพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นเรื่องราวอันเต็มไปด้วยความรู้สึกร่วมและเคลื่อนไหวคล้อยตามได้ตลอด พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นควรเป็นพิพิธภัณฑท์ที่ชาวบ้านรับรู้ได้ง่าย ทั้งเรื่องอดีต ปัจจุบัน จนถึงเรื่องที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต (อพิสิทธิ์ ธีระจารุวรรณ, 2540)

ดังนั้นจึงอาจสรุปความหมายของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นได้ว่า ประเภทที่หนึ่ง เป็นพิพิธภัณฑท์ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่ไม่ได้มุ่งเน้นที่นำเสนอเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเป็นพิเศษ แต่พยายามนำเสนอถึงเอกลักษณ์ ภูมิปัญญา การดำเนินชีวิตของคน หรือเรื่องราวของท้องถิ่นนั้นโดยรวมทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม โดยนำเสนอผ่านวัตถุที่รวบรวมไว้ เช่น พิพิธภัณฑสถานบ้านประเภทต่าง ๆ ประเภทที่สอง เป็นพิพิธภัณฑสถานที่จัดแสดงวัตถุและมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเผยแพร่ และอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ประเภทสุดท้าย เป็นพิพิธภัณฑสถานที่ดำเนินโดยเปิดโอกาสให้คณะบุคคลในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการดำเนินงาน และร่วมกิจกรรม และเปิดให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าไปหาความรู้ ส่วนประเด็นเรื่องการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานนั้น สามารถเป็นได้ทั้งการริเริ่มจากบุคคลหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือนักวิชาการภายนอก รวมทั้งจากภาครัฐด้วย

2.2 ภาพลักษณ์พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

หากมองย้อนกลับไปในภาพของพิพิธภัณฑสถานในยุคแรก ๆ พบว่า มี 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะที่หนึ่ง พิพิธภัณฑสถานเป็นการจัดตั้งขึ้นโดยคนภายนอกที่มีความรู้เรื่องการจัดพิพิธภัณฑสถาน คำว่า “ท้องถิ่น” จึงหมายถึงพื้นที่ ไม่ใช่คน มีผู้รับผิดชอบเช่น หน่วยงานราชการจะทำการรวบรวมของโบราณวัตถุทั้งทางโบราณคดี และชาติพันธุ์ภายในพื้นที่มาจัดแสดง ลักษณะที่สองพิพิธภัณฑสถานเป็นการดำเนินการโดยคนในท้องถิ่นเอง ดังเช่น พิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นตามวัด อันเนื่องมาจากพระภิกษุสงฆ์รวบรวมสิ่งของไว้ แล้วลูกศิษย์ทำการสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานขึ้น นำสิ่งของที่สะสมไว้มากจัดตั้งแสดงเท่านั้น

พิพิธภัณฑสถานทั้งสองลักษณะนี้มีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ มีลักษณะที่ไม่เชื่อมโยงกับสภาพและความ เป็นไปของสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น แต่เป็นไปในลักษณะของการนำวัตถุที่สะสมหรือที่มีอยู่มาจัดแสดงไว้เท่านั้น เน้นในเรื่องของวัตถุมากกว่าเนื้อหา ในช่วงเวลาของการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในระยะแรกอาจดูน่าสนใจ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนานวันเข้ากลายเป็นความนิ่งของพิพิธภัณฑสถาน ถูกปล่อยปละละเลย ไม่เข้าพิพิธภัณฑสถานก็อาจกลายเป็นเพียงโกดังเก็บของเก่าไปในที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544)

นอกจากนี้ลักษณะการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานยังเป็นไปในลักษณะการรวมศูนย์อำนาจรัฐ (state - based management) มากกว่าการจัดการที่กระจายไปตามสภาพความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งแนวคิด และวิธีการดังกล่าว ไม่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหรือการสร้างพิพิธภัณฑสถานหลายแห่งในประเทศไทยที่นักวิชาการด้านมานุษยวิทยา โบราณคดี ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม หรือนักวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าไปศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูล และวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กำหนดกันว่าเป็นท้องถิ่น ซึ่งอาจจะครอบคลุมลุ่มน้ำ หลายหมู่บ้าน หลายตำบล แล้วรวบรวมเอาทั้งวัตถุสิ่งของไปรวมไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพิพิธภัณฑสถาน มีการจัดแสดงวัตถุสิ่งของพร้อมทั้งจัดนิทรรศการความรู้ไว้ในพิพิธภัณฑสถาน มีความพยายามจัดการให้ชาวบ้านหรือผู้นำในชุมชนท้องถิ่นนั้นเข้าไปมีบทบาทในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งในทางปฏิบัติอาจทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางด้านการสร้างและการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานในระยะสั้น แต่ในระยะยาวอาจมีปัญหาเรื่องการดูแลรักษาและกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานอาจจะมีปัญหาเรื่องขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นนั้น เพราะกิจกรรมส่วนใหญ่ที่ดำเนินการกันมาในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานหลายแห่งมักจะดำเนินการโดยนักวิชาการ และผู้ชำนาญการทางวิชาชีพที่เป็นคน

นอกชุมชน โดยที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมาก ทำให้ขาดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคนในชุมชนท้องถิ่นส่วนมากไม่สามารถเข้าถึงพิพิธภัณฑ์ได้ เนื่องจากอยู่ไกลตัว ไกลหมู่บ้าน คงจะมีเฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่ที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเพียงส่วนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการหลังจากก่อสร้างพิพิธภัณฑ์เสร็จแล้ว และเปิดให้บริการแก่ประชาสังคม คนที่อยู่ไกลจากพิพิธภัณฑ์แทบจะไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเลย ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ได้เป็นเจ้าของร่วมกัน (สายันต์ ไพรัชญกิจ, 2548)

จากลักษณะการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นดังกล่าว ทำให้ภาพของพิพิธภัณฑ์เน้นหนักไปที่การจัดแสดงสิ่งของ หรือเป็นคลังสะสมสิ่งของทางวัฒนธรรมเท่านั้น ขาดการเล่าเรื่องหรือเชื่อมโยงเนื้อหาให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนหรือวัฒนธรรมชุมชน รวมไปถึงกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เป็นไปในลักษณะการรวมศูนย์อำนาจ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้ได้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พิพิธภัณฑ์มีความเสี่ยงต่อการตกอยู่ในภavnงินตาย ดังนั้นจึงทำให้มีผู้เสนอการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างพลังชุมชน เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน เกิดความรักและความภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ตลอดจนการนำไปสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งต่อไปอีกด้วย

2.3 การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

สำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวไว้ว่า ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นไม่มีใครสามารถจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ได้ตามลำพัง จำเป็นต้องร่วมมือกันเนื่องจากความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการ ตลอดจนเทคนิคในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์นั้นไม่ใช่มาจากคนในชุมชน แต่เป็นกลุ่มนักวิชาการหรือคนภายนอก โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือความพร้อมที่เกิดจากความต้องการของชุมชน เนื่องจากจะสามารถนำไปสู่ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดขึ้นได้อย่างเป็นจริงเป็นจัง มีการทำงานร่วมกันตั้งแต่การประชุมกลุ่มผู้ทำงาน เพื่อให้รู้จักบทบาทและหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ตลอดจนเพื่อให้เข้าใจแนวคิด วิธีการ ภาพรวมของท้องถิ่นร่วมกันเพื่อกำหนดกรอบเป็นหัวข้อในการจัดแสดง ส่วนกระบวนการในการเก็บข้อมูลก็จำเป็นต้องทำร่วมกันด้วยเช่นกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2544)

นอกจากนี้ยังมองว่าสิ่งที่จะนำมาจัดแสดงไม่ใช่เพียงวัตถุสิ่งของหรือวัตถุโบราณเท่านั้น แต่จะต้องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดทิศทาง หัวข้อในการจัดแสดง วัตถุในการจัดแสดง และสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มีการเน้น “เนื้อหา” มากกว่า “วัตถุ” ซึ่งมีความแตกต่างไปจากแนวคิดเดิมตามแบบของกรมศิลปากรที่เน้นวัตถุมากกว่าเนื้อหา

เมื่อกระบวนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และมีการจัดแสดงที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุและเนื้อหาของชุมชน ยังผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โดยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนี้จะสามารถเป็นกลไกสำคัญเพื่อการศึกษาของระบบ ที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่น สามารถอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยช่วยอนุรักษ์สิ่งของที่มีความหมายทางวัฒนธรรมไม่ให้กระจัดกระจายสูญหาย เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้กระตุ้นให้เกิดสติปัญญาจากการเรียนรู้ภูมิ

ปัญญาตลอดจนความรู้ที่เกี่ยวกับชุมชน เพื่อรู้จักปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นหรือสังคม ปลุกจิตสำนึกท้องถิ่น ความรักในมาตุภูมิ และปลูกฝังให้เกิดความภูมิใจในตัวเอง เกิดความร่วมมือและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง มีศักยภาพที่จะดูแลตัวเอง โดยเฉพาะการร่วมกันดูแลและรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชนไม่ให้ถูกทำลาย และยังเป็นรากฐานของการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ซึ่งการท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากพิพิธภัณฑ์ จะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้ เป็นการช่วยลดภาระการย้ายถิ่นของชุมชน (ศุภยมาบุญขยวิทยาสรินธร, 2541)

2.4 การสร้างพลังชุมชนในงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

แนวคิดการสร้างพลังชุมชนในงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น นำเสนอโดย รศ.สาอันทน์ ไพโรชาญจิตร ภายใต้อุดมการณ์ความคิดในการทำงานคือ ทำอย่างไรให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นไปเพื่อ “ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” กล่าวคือ กระบวนการพิพิธภัณฑ์ชุมชนจำเป็นต้องมีหลักการพัฒนาชุมชนกำกับอยู่ตลอดเวลา ด้วยหลักสำคัญในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การฟื้นฟูพลัง การกระจายอำนาจ และการพัฒนาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาอย่างทั่วถึงและยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดและการปฏิบัติในเรื่องการกระจายอำนาจที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ท้องถิ่น มากกว่าการรวมศูนย์อำนาจที่ทำให้ท้องถิ่นอ่อนแอ เพื่อประโยชน์ที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนท้องถิ่นจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรและมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ และควรจะต้องกำหนดขอบเขตของความเป็นชุมชนท้องถิ่นให้หลากหลายไปตามสภาพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมย่อย ๆ ที่ในท้องถิ่นหนึ่งอาจมีกลุ่มคนหลายศาสนา หลายชาติพันธุ์ หลายวัฒนธรรมและหลายอาชีพอาศัยอยู่ด้วยกัน

ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการในกระบวนการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างศักยภาพและฟื้นฟูพลังของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง ส่งเสริมให้ชาวบ้าน สมาชิกของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการ ตั้งแต่การศึกษาวิจัย การสำรวจค้นหา ทำแผนที่และทะเบียนทรัพยากรวัฒนธรรม การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การวางแผนการจัดการอนุรักษ์ การสงวนและการบูรณปฏิสังขรณ์ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ / นิทรรศการ การเผยแพร่ การฟื้นฟู และการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับนักวิชาการและนักพัฒนาจากภายนอก และระหว่างสมาชิกในชุมชนที่มีความรู้และประสบการณ์เรื่องทรัพยากรวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในชุมชน เป็นพื้นที่แสดงความเป็นตัวตนในชุมชนให้คนในชุมชนทั้งภายในและภายนอกได้เห็นและยอมรับ ที่สำคัญคือพิพิธภัณฑ์ชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการสร้างความรู้และฟื้นฟูภูมิปัญญาที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองทุก ๆ มิติได้อย่างแท้จริง (สาอันทน์ ไพโรชาญจิตร, 2548)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการดำเนินโครงการ “บิซู อางเก็งอากอ เฮลันยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย จะใช้แนวคิดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกับแนวคิดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมโครงการ รวมไปถึงการวิเคราะห์ผล

ทั้งนี้ในการดำเนินงานโครงการ จะมุ่งเน้นการสร้างแหล่งเรียนรู้ให้มีชีวิต โดยมีบุคคลสำคัญในชุมชน หรือ ปราชญ์ชุมชน ผู้มีความรู้ ความสามารถในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ให้แก่คนในชุมชน โดยผ่านการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ จากนั้นจึงนำเสนอผ่านสื่อที่เหมาะสม เช่น นิทรรศการ หรือ หนังสือรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืชู เป็นต้น รวมถึงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชน ซึ่งจะมุ่งเน้นการนำเสนอเนื้อหามากกว่าวัตถุ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน นำไปสู่การฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืชูต่อไป

บทที่ 3

บริบทชุมชนชาวปืซู¹

1. สภาพทั่วไป

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ปืซูหรือปืสู เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่า คำว่า “ปืสู” เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกตนเองและเรียกภาษาของเขา และในทางราชการมักเรียกว่า “ปืซู” แต่คนไทยหรือคนเมือง (ล้านนา) ในพื้นที่ใกล้เคียงมักเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลัวะ” จากการค้นคว้าของ ดร.เจมส์ มาติซอฟ (Dr. James Matisoff) นักภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน พบว่า คำว่าปืซู หมายถึง มนุษย์แท้ๆ ซึ่งคำว่า “ปืซู” เป็นคำโบราณ ที่มีอายุถึง 3,000 พันกว่าปีมาแล้ว

จากหลักฐานที่ได้จากพงศาวดารจีน ปี พ.ศ. 2344 พอจะบอกได้ว่าคนปืซูมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่ประเทศจีนตอนใต้ แถบสิบสองปันนา จากพงศาวดารจีนได้บันทึกไว้ว่า มีชาวลาหู่ และมีผู้นำของชนเผ่า ลาหู่ 2 คน ซึ่งมีชื่อว่า Li Wenming และ Li Xiaolao กับชาวปืซู ได้ร่วมมือกันต่อต้านผู้ว่าราชการและจักรพรรดิจีน Jia Qing ที่มีความโหดร้ายมาก แต่เกิดพายุแพ้งจึงหนีเข้ามาในประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1801 (พ.ศ. 2344) ซึ่งเป็นสาเหตุของการพลัดพรากจากกันของชนเผ่าปืซูนับตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา

พร้อมกันนั้นยังมีเรื่องเล่าขานกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของชนเผ่าปืซูว่า ในระหว่างที่ชนเผ่าปืซูหนีภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทยนั้นอยู่มาวันหนึ่งระหว่างที่พักกินข้าวกัน ชนเผ่าปืซูส่วนหนึ่งก็ได้จัดหาอาหารกึ่งปู ปลาเผาเผากินกัน และมีชนเผ่าปืซูบางส่วนที่ได้เก็บหอยมาปรุงกินกันแล้วก็รองจนหอยสุคดีจึงนั่งรับประทานกันกว่าจะกินเสร็จ ปรากฏว่าพี่น้องของตนบางส่วนได้ออกเดินทางไปแล้วเหลือไว้เพียงตอตันกล้วยที่เริ่มโป่งยอดออกมาใหม่อีกครั้งหลังจากที่โดนตัดเมื่อครั้งที่ชนเผ่าปืซูบางส่วนออกเดินทาง และนี่เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้พี่น้องชนเผ่าปืซู แยกแยกเกิดการพลัดพรากจากกันนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จากคำบอกเล่าทำให้ทราบว่าชนเผ่าปืซูที่เดินทางมานั้นก็คือชนเผ่าปืซูในประเทศไทยนั่นเอง ซึ่งมีการนับถือผี และพระพุทธศาสนาตราบจนถึงทุกวันนี้ ส่วนชนเผ่าปืซูที่ติดตามมาไม่ทัน ก็คือชนเผ่าปืซูในประเทศจีน และประเทศพม่า ในปัจจุบันชนเผ่าปืซูที่อยู่ในประเทศจีนยังคงนับถือผี ส่วนชนเผ่าปืซูในประเทศพม่าได้เปลี่ยนจากการนับถือผีมาเป็นนับถือศาสนาคริสต์แล้ว

ต่อมาในปีค.ศ. 1859 (พ.ศ. 2402) Holt Hallet วิศวกรชาวอังกฤษ ได้เข้ามาสำรวจทางรถไฟจากเชียงรายไปคุนหมิง และเขาก็ได้พบกับชนเผ่าปืซู ที่หมู่บ้านท่าก่อ อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย และมีผู้เผ่าผู้แก่ที่นั่นได้เล่าให้เขาฟังว่าชนเผ่า ปืซู ตีเหล็กได้เก่ง เขาบอกว่าสัญลักษณ์ของ ชนเผ่าปืซู จะมีดั่งจุมูกใหญ่

¹ พิบูลย์ชัยและคณะ. (2554). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปืซู บ้านดอยชมพู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

และสว่กว่าคนไทยยวน (คนเมือง) Holt Hallet บอกว่า ผู้หญิงบิซูเป็นผู้หญิงที่สวยที่สุดที่เขาได้เจอ แล้วเขาก็เกือบจะได้ถ่ายรูปของผู้หญิงบิซูไว้เป็นที่ระลึกแล้ว แต่ในขณะที่เขาจะถ่ายรูปนั้น ได้มีคนไทยยวนเข้ามาด่าว่าผู้หญิงบิซูจนทำให้เธอโกรธแล้ววิ่งหนีไป

ในสมัยนั้นคนไทยยวน (คนเมือง) จะรังเกียจชนเผ่าบิซูมากแล้วคนเมืองจะเรียกเผ่าบิซูว่า ละว้า แต่ Holt Hallet ได้บอกว่า ชนเผ่าบิซูไม่ใช่ ละว้า เพราะว่าภาษาพูดไม่เหมือนกับละว้าที่จังหวัดเชียงใหม่ แล้วชาวบ้านก็ได้เล่าให้ Holt Hallet ฟังอีกว่าเมื่อก่อนเคยมีกองทัพจีนเข้ามาที่อำเภอเวียงป่าเป้า ซึ่งในเวลานั้นอำเภอเวียงป่าเป้ามีกำแพง ชนเผ่าบิซูมีจำนวนน้อยกว่าทหารจีนมาก ถ้าจะสู้กันโดยตรงก็คงจะสู้กองทัพจีนไม่ได้ ชนเผ่าบิซูจึงใช้วิธีรบ แบบกองทัพโจร โดยจะมอดักฆ่าทหารจีนที่ออกมาจากกำแพง ทีละ 2-3 คน แล้วหนีไปซ่อนตัวในป่า จนในที่สุดทหารจีนก็ไม่กล้าที่จะออกมาจากกำแพงจนเสบียงอาหารหมด พวกทหารจีนจึงได้ฆ่าสัตว์ที่เป็นพาหนะ เช่น ม้า และหมา กินจนหมด จนไม่มีอะไรจะกินแล้วจึงได้เดินทางกลับประเทศจีน แต่ปรากฏว่าในระหว่างทางได้ถูกชนเผ่าบิซูดักฆ่ามาตลอดทางจึงเหลือทหารจีนเพียง 2-3 คน ที่รอดชีวิตกลับไปประเทศจีน

ในปี 2534 มีอาจารย์ชาวจีน ชื่อ ลี หงสู่ย ได้พบกลุ่มคนบิซูที่สิบสองปันนามี ประมาณ 6,000 คน เราจึงมีความแน่ใจว่าคนบิซูอยู่ที่ประเทศจีนจริงๆ บิซูในประเทศจีนมี 2 กลุ่ม คือแถบชายแดนประเทศพม่า และประเทศลาว ส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยใหญ่และมูเซอ นอกจากนั้นยังมีชนกลุ่มน้อยในพม่าคือ พิน (มีประมาณ 700 คน) ซึ่งภาษาของพินใกล้เคียงกับภาษาบิซู ส่วนในประเทศลาวก็มีชนเผ่าภู๋น้อย (มีประมาณ 40,000 คน) ซึ่งมีภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาบิซูด้วย

1.2 การอพยพ และตั้งถิ่นฐาน

ในปัจจุบันจังหวัดเชียงรายมีหมู่บ้านชาวเขาเผ่าบิซู (คนทั่วไปเรียกว่า “เผ่าลัวะ” หรือละว้า) มีอยู่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแม่ลาว อำเภอพาน (อำเภอแม่ลาวแยกออกมาจากอำเภอเมือง ต. แม่กรณ์ จ.เชียงราย) ซึ่งปัจจุบันมีผู้ที่พูดภาษาบิซูได้เป็นส่วนน้อยมาก

จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ถึงเรื่องประวัติหมู่บ้านดอยชมพู ได้ความว่า ชาวบิซูที่บ้านดอยชมพูอพยพมาจากบ้านแสนตอมาตั้งรากฐานอยู่ที่บ้านเหล่ามะเขือแจ้ ซึ่งตอนนี้ชื่อบ้านเหล่าชวนชม หมู่ 6 เวลานั้นมีผู้นำชุมชนชื่อ กะกุลละ และกำนันวงศ์ เป็นที่มาของสกุล วงศ์ละ ย้ายจากบ้านเหล่ามะเขือแจ้ มาตั้งบ้านชื่อว่าบ้านเหล่าหลวง มีผู้นำชื่อนายอินตะ ปัจจุบันชื่อบ้านใหม่สันอุดม หมู่ 8 แล้วย้ายจากบ้านเหล่าหลวง มาตั้งรากฐานอยู่ตั้งชื่อ บ้านห้วยชมพู หมู่ 14 ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง มีผู้นำชื่อนายหนึ่ง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมี 17 หลังคาเรือน การปกครองขึ้นกับผู้ใหญ่บ้าน บ้านห้วยसानพลับพลาชื่อนายปิ่น มูลสถาน ต่อมาผู้ใหญ่บ้านของบ้านห้วยชมพู ชื่อ นายตุ้ย วงศ์ลัวะ สกุลวงศ์ลัวะ ได้มาจากชาวบ้านอื่นเรียกว่าลัวะ

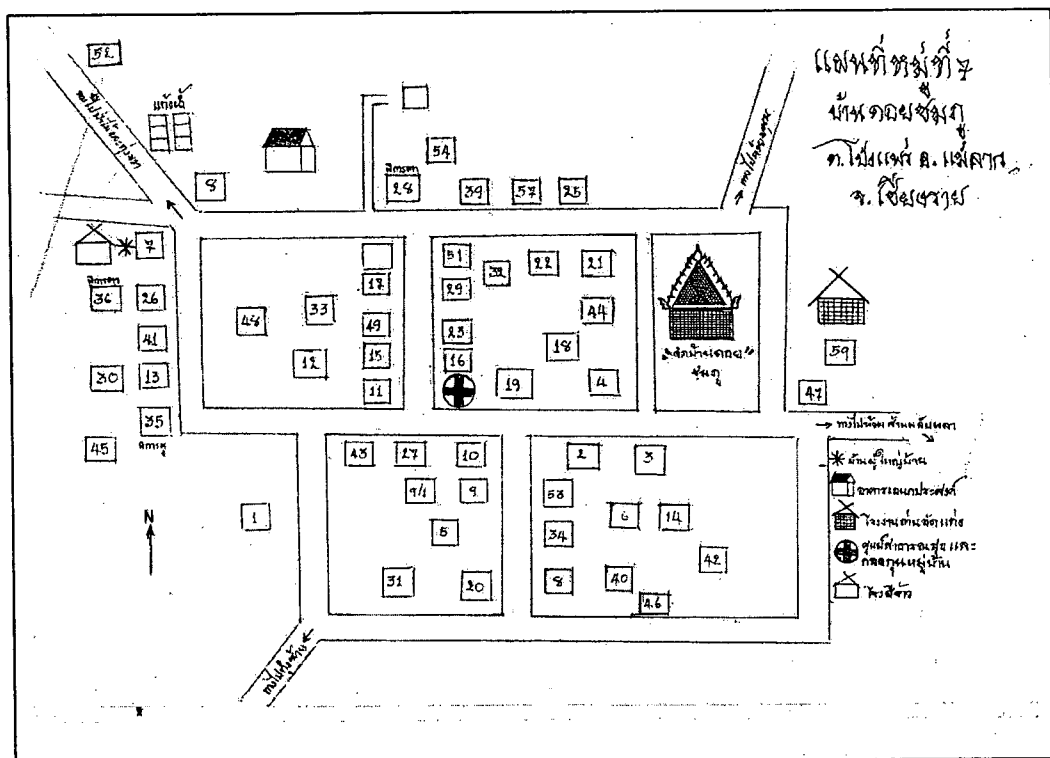
หมู่บ้านห้วยชมพู ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ 2470 หรือ 2472 ตั้งแต่นั้นมามีผู้นำหมู่บ้าน 2 คน มีผู้ใหญ่บ้าน 7 ท่าน ต่อมาปัจจุบันเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านห้วยชมพู เป็นหมู่บ้านดอยชมพู โดย พระณรงค์ฤทธิ์ อินตะมา เป็นผู้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้าน

1.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบสูง แวดล้อมไปด้วยป่าไม้ ภูเขา ด้านหลังหมู่บ้านมีภูเขาที่เป็นต้นน้ำลำธารที่ไหลผ่าน พื้นที่ทำกินของชาวบ้านปทุมมีลำห้วยอยู่ 2 สายคือ สายน้ำด้านฝั่งซ้ายและด้านฝั่งขวา ซึ่งลำห้วยด้านฝั่งขวาจะมีน้ำตกที่มีชื่อเรียกว่า น้ำตกตาดเหมย และมีพื้นที่ติดกับหมู่บ้านอื่นดังนี้

ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่บ้านสันอุดม และบ้านห้วยล้านพลับพลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ภูเขา แหล่งต้นน้ำซึ่งเป็นเขตแดนของอำเภอเมือง มีหมู่บ้านห้วยชมพูที่เป็นชนเผ่าลีซุอาศัยอยู่
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เขตแดนของชนเผ่าอาข่า
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตพื้นที่ทำกินและป่าไม้ของบ้านเหมืองลึกเป็นคนเมือง

สภาพทางภูมิอากาศของบ้านดอยชมพู เป็นป่าดิบชื้นซึ่งพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านปทุมมีประมาณ 2,938.917 ไร่

ภาพ แสดงแผนที่ชุมชนบ้านดอยชมพู ด.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร

จำนวนประชากรชาวบิซู บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย มีประชากรอาศัยอยู่ 49 หลังคาเรือน ประชากรชาวบิซูอาศัยอยู่ 43 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 200 กว่าคน ปัจจุบันมีคนเมืองอาศัยอยู่ 2 หลังคาเรือน เนื่องจากชาวบิซูมีการแต่งงานกับคนเมือง (จากการสำรวจปี 2553)

2.2 ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะการสร้างบ้านเรือนของชาวบิซูแต่เดิมเป็นการสร้างบ้านโดยใช้วัสดุที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติ พัฒนาการจนกลายเป็นบ้านปูนตามยุคสมัยเพื่อให้เกิดความแข็งแรงมากขึ้น สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ บ้านไม้ไผ่มุงหญ้าคา, บ้านไม้ไผ่หลังคาสังกะสี, บ้านเรือนไม้ผสมไม้ไผ่, บ้านเรือนไม้, บ้านแบบกึ่งไม้กึ่งปูน, บ้านแบบก่ออิฐถือปูน

บ้านไม้ไผ่มุงหญ้าคา

บ้านไม้ไผ่มุงหญ้าคา เป็นลักษณะการปลูกสร้างแบบดั้งเดิมของชาวบิซู รูปทรงของบ้านจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู เสาบ้านจะทำได้ด้วยไม้ที่ตัดจากป่าจำนวน 6 ต้น ฝาบ้านจะทำจากไม้ไผ่นำมาสานกัน หลังคาบ้านจะนำหญ้ามานำมาทำเป็นตับ แล้วนำมามุงเป็นหลังคาบ้าน โครงบ้านจะเป็นไม้ไผ่ ส่วนใหญ่จะมีชานหน้าบ้าน โถง ทำที่วางหมอนน้ำดื่มไว้ด้านข้างชานบ้าน มีบันไดที่ทำจากไม้ไผ่ ด้านหน้าบ้านจะมีไม้ไผ่ที่สานกันเป็นรังผึ้ง เพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาในบ้าน ภายในบ้านจะมีห้องนอน 1 ห้อง และมีห้องครัวภายในบ้านบริเวณมุมบ้าน โดยจะหาฐานสี่เหลี่ยมสำหรับก่อไฟเพื่อหุงข้าวทำอาหาร ข้างในฐานจะเอาดินใส่ไว้ ด้านบนจะมีที่วางเครื่องปรุงต่าง ๆ และสำหรับรมควันเนื้อสัตว์

เครื่องใช้ต่างๆ ในครัวเรือนเป็นวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น กระบอกรน้ำที่ทำจากไม้ไผ่ ครกไม้ไผ่ แก้วน้ำไม้ไผ่ สากครกไม้ไผ่ สำหรับปิ้งเนื้อสัตว์และปลา ทับพีไม้ ตะกร้าไม้ไผ่ ถ้วยไม้ไผ่ และอื่น ๆ

บ้านไม้ไผ่หลังคาสังกะสี

บ้านที่ทำจากไม้ไผ่ก็จะนำไม้ไผ่ที่ตัดมาสับให้เป็นแผ่น เรียกว่า ฟาก จากนั้นนำไปแช่น้ำ 4 - 5 วัน เพื่อไม่ให้ตัวมอดกินจะทำให้แผ่นฟากมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ส่วนประตูก็จะทำจากไม้ไผ่เช่นกัน ได้ถุนยกพื้นสูงปานกลางไม่สูงมากนัก หลังคาก็จะใช้สังกะสีทำเป็นหลังคาเพื่อความถาวร และมีห้องครัวอยู่ในตัวบ้านด้านหลังและห้องน้ำก็จะแยกออกจากตัวบ้าน

บ้านเรือนไม้ผสมไม้ไผ่

บ้านเรือนไม้ผสมไม้ไผ่ ฝาบ้านมีการสานเป็นลาย ต้องอาศัยคนที่สามารถสานลายได้ โดยมีค่าตอบแทนให้ มีบันไดหน้าบ้านและหลังบ้าน มีห้องนอน 2 ห้องและห้องนั่งเล่น 1 ห้อง ห้องเอนกประสงค์ 1 ห้อง โครงสร้างจะเป็นไม้และไม้ไผ่ส่วนหลังคาก็จะเป็นสังกะสีที่ถาวร มีได้ถุนสูงเพื่อใช้เป็นที่นั่งเล่นและเลี้ยงเป็ดไก่ ห้องครัวจะแยกออกไปอีกส่วนหนึ่งโดยสร้างเป็นหลังเล็กลงมาใช้เป็นที่ทำกับข้าว นั่งกินข้าว หรือนั่งเล่น

ภายในก็จะมีเตาแก๊ส ตู้กับข้าว ของใช้อื่นๆ ที่จำเป็น และจะเอาเตาไฟฟ้าใช้ฟืนไว้ข้างนอกเพื่อระบายเขม่าควันไฟออกไป

บ้านเรือนไม้

บ้านเรือนอีกแบบที่ชนเผ่าปืซูสร้างและอาศัยอยู่นี้ก็คือบ้านเรือนไม้ โดยใช้วัสดุที่ทำมาจากไม้เกือบทั้งหมด ฝาบ้านจะเป็นแบบแผ่นไม้เรียงต่อกัน หลังคาก็นำเอาสังกะสีมาทำเป็นหลังคาบ้านเพื่อความถาวร ส่วนห้องในบ้านมักจะทำห้องนอน 2 ห้อง ห้องนั่งเล่น 1 ห้องและห้องเอนกประสงค์ 1 ห้อง ส่วนห้องครัวจะอยู่ด้านหลังบ้าน

บ้านแบบกิ่งไม้กิ่งปูน

บ้านชนเผ่าปืซูแบบนี้จะใช้โครงสร้างวัสดุที่ทำจากไม้และอิฐบล็อก ปูนเป็นส่วนประกอบในการสร้างบ้าน หน้าบ้านมักจะทำเสาบ้านที่ใหญ่และสูงเพื่อเป็นเสาโชนมีระเบียบหน้าบ้านโดยแบ่งตัวบ้านเป็นสองชั้น ชั้นบนจะเป็นไม้ทั้งหมดส่วนชั้นล่างจะเป็นอิฐ ที่ก่อด้วยปูนซึ่งจะแข็งแรงคงทนหลังคาบ้านจะเป็นกระเบื้อง ส่วนห้องครัวและห้องน้ำก็จะอยู่ในตัวบ้านมีระบบประปาส่งถึงตัวบ้านเลย

บ้านแบบก่ออิฐถือปูน

บ้านชนเผ่าปืซูบางบ้านก็มักจะทำแบบก่ออิฐโดยจะใช้วัสดุที่ทำจากอิฐบล็อก หิน ปูน เหล็ก หลังคาก็จะมุงด้วยกระเบื้องภายในก็จะมีห้องนอน 2 ห้อง ห้องรับแขกและนั่งเล่นอยู่ส่วนหน้าและมีห้องครัวจะอยู่ด้านหลังไม่แยกออกจากตัวบ้าน

2.3 เส้นทางคมนาคม / การติดต่อกับภายนอก

ปัจจุบันการเดินทางไปหมู่บ้านปืซูใช้เส้นทางทางบก มีถนนลาดยางเชื่อมต่อกับถนนหลักจากตัวเมืองผ่านเส้นทางบรรจบของหมู่บ้านปืซู ภายในหมู่บ้านทุกซอยจะเป็นถนนคอนกรีตระยะทางจากตัวเมืองเชียงรายถึงปากทางถนนเข้าหมู่บ้านประมาณ 25 กิโลเมตร จากปากทางเข้าหมู่บ้านถึงที่หมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร

2.4 การศึกษา

ในสมัยก่อนคนปืซูไม่ได้เรียนหนังสือ ส่วนผู้ชายก็จะได้เรียนในวัดคือบวชแล้วศึกษาเล่าเรียนไปด้วย ต่อมาก็เริ่มมีโรงเรียนในหมู่บ้านที่มีครูอาสาสอนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้นและโรงเรียนนี้ก็ได้ยุบไปเพราะไม่มีผู้เรียนเนื่องจากต้องทำงาน แต่ในปัจจุบันได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นตามดังนี้

1) การศึกษาในระบบ (ก่อนวัยเรียน, ประถมศึกษา, มัธยมศึกษา, มหาวิทยาลัย)

ในปัจจุบันเด็กเล็กอายุประมาณ 2 - 3 ขวบที่สามารถเดินได้ก็จะนำไปฝากสถานรับเลี้ยงเด็กในหมู่บ้านห้วยล้านพลับพลาซึ่งเป็นหมู่บ้านคนเมืองล้านนา จะใช้ภาษาคำเมืองในการสื่อสารกับเด็กจากนั้นก็เรียนต่อในระดับอนุบาลที่โรงเรียนบ้านห้วยล้านพลับพลา ซึ่งมีการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 เมื่อจบแล้วก็จะไปเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนอนุบาลบ้านป่าซางที่มีการสอนในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เมื่อจบการศึกษาในระดับนี้แล้วก็จะเลือกไปเรียนต่อมัธยมปลาย หรือระดับปวช.ใน

โรงเรียนและวิทยาลัยใกล้เคียงในจังหวัดเชียงราย และเรียนต่อระดับปริญญาตรีตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ของรัฐบาลจนจบ แต่ในระดับนี้ไม่ค่อยมีคนเรียนต่อมากนัก ส่วนคนที่เรียนต่อและจบมีส่วนน้อยส่วนมากจะจบ ม.6 หรือ ปวช. ปวส. ก็จะออกไปทำงานกัน

2) การศึกษานอกระบบ (กศน., เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ)

ส่วนการศึกษานอกระบบก็มีคนเรียนกันบ้างสำหรับผู้ที่ไม่จบหรือเรียนต่อเพิ่มเติมที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านและทำงานในหมู่บ้าน

3) สาธารณสุข (อนามัยชุมชน, ระบบประกันสุขภาพหรือสวัสดิการสุขภาพ)

ด้านสาธารณสุขในชุมชนหมู่บ้านบิซูไม่มีสถานอนามัย เมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะไปใช้บริการที่อนามัยบ้านห้วยส้านพลับพลาและอนามัยชุมชนโป่งแพร่ โรงพยาบาลแม่ลาว โดยใช้สิทธิ์บัตรทองทุกคน

2.5 ประเพณีและวัฒนธรรม

ชนเผ่าบิซูส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธ และนับถือผี โดยแสดงออกผ่านประเพณีและวัฒนธรรมที่ผ่านมาชุมชนกลุ่มบิซูในบ้านดอยชมภูยังคงรักษาประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น พิธีไหว้ผีเสื้อหมู่บ้าน

พิธีไหว้ผีเสื้อบ้าน

ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้านนั้น ตอนเช้าชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูป เทียน และสิ่งของอื่นๆ ที่จำเป็นในการประกอบพิธีมารวมกันที่บ้านของหมอผีของหมู่บ้าน

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

- หากกลุ่มผู้ถูกเลือกโดยหมอผีที่ประกอบพิธีของหมู่บ้าน
- เมื่อได้กลุ่มที่เลือกแล้วผู้ที่ถูกเลือกในแต่ละครอบครัวก็จะนำไก่มาคนละตัวแล้วมารวมกัน
- เมื่อถึงที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านเวลา 10 โมงเช้า ก็จะเตรียมสถานที่ทำความสะอาดและเลือกไก่ไว้หนึ่งตัว แล้วจะให้หมอผีผู้ประกอบพิธีนำกลับบ้าน ในพิธีเช่นไวนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือข้าวต้มมัด กล้วยสุก แล้วนำมาแกะเปลือกออกแล้วใส่ลงไปในถ้วยแล้วใส่น้ำตาลและน้ำไปด้วยแล้วนำไปไหว้เจ้า
- จากนั้นก็ฆ่าทั้งหมดแล้วทำความสะอาดนำไปต้มจนสุกแล้วนำไปไหว้เจ้าอีกครั้ง
- จากนั้นก็รอเวลาเช่นไวนั้นจนกระทั่งได้เวลา ก็จะเก็บข้าวเปลือกเพื่อเสี่ยงทายว่าตอนนี้ผีเสื้อบ้านได้รับของเช่นไวนั้นหรือยังและของที่เช่นไวนั้นเครื่องปรุงอะไรที่จิตไป ถ้าเก็บเมล็ดข้าวแล้วได้จำนวนคู่ แสดงว่าผีเสื้อบ้านได้รับของเช่นไวนั้น และรสดี แต่หากได้จำนวนคี่แสดงว่าผีเสื้อบ้านไม่ได้รับของเช่นไวนั้น ซึ่งจะต้องเสี่ยงทายหลายๆครั้ง
- เมื่อเจ้าได้รับเครื่องเช่นไวนั้นที่ได้ถวายแล้ว ก็จะนำไก่นั้นมาปรุงรับประทานกันเมื่อรับประทานเสร็จก็ขอพรและจัดการสถานที่ให้สะอาดแล้วก็กลับบ้าน

อย่างไรก็ตามมีวัฒนธรรมบางอย่างที่มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือสูญหายไป เช่น การแต่งกายชุดประจำเผ่า ซึ่งขาดการสืบทอดมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ในอดีตชาวบิซูจะไม่ให้แต่งงานกับคนนอกหมู่บ้าน

หากมีการแต่งงานกับคนภายนอกต้องสร้างที่อยู่อาศัยนอกเขตหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันมีการแต่งงานกับคนเมือง และมีการย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านดอยชมภูมากขึ้น

2.6 ระบบการปกครอง

ในหมู่บ้านดอยชมภู มีผู้ใหญ่บ้านและ อบต. ปกครองดูแลหมู่บ้าน ส่วนผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่นำพิธีทางด้านสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้นำด้านศาสนาคือพระที่ปฏิบัติธรรมและกิจของสงฆ์อยู่ประจำวัดดอยชมภู

เมื่อมีการทะเลาะขัดแย้งกันในหมู่บ้านก็จะมีการลงโทษผู้กระทำผิด เช่น การชดใช้สิ่งที่เสียหาย การปรับเป็นเงิน แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ดินเขตแดนที่อยู่อาศัยหรือที่ทำกินก็จะพูดไกลเกลี่ยกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ถ้ายังตกลงไม่ได้กันหรือเรื่องร้ายแรงเกินไปก็จะส่งตัดสินตามกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งในหมู่บ้านจะมีปัญหาด้านสังคมอยู่เช่น ชาวบ้านดื่มสุรากันเพิ่มมากขึ้นซึ่งรวมไปถึงกลุ่มสตรีวัยทำงานด้วยเนื่องจากหาซื้อได้ง่ายเพราะมีโรงงานเหล้าชุมชนในหมู่บ้าน อีกทั้งปัญหาทะเลาะกันบ้างในครอบครัวและเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้านผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องก็จะมาช่วยกันว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษ

นอกจากนี้ภายในชุมชนยังได้กำหนดกฎระเบียบในชุมชนร่วมกัน เช่น ห้ามจับสัตว์น้ำโดยการใช้อาวุธ หรือยา, ห้ามตัดไม้ในเขตป่าสงวน, ห้ามทำงานในวันเลี้ยงผีเสื้อบ้านในแต่ละครึ่งส่วนในวันพระห้ามทำเสียงดังหรือฝ่าฝืนซึ่งข้อห้ามนี้ถือเป็นการปฏิบัติตามความเชื่อสืบกันมา

2.7 ระบบเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ อาชีพของคนปืซูส่วนมากจะทำการเกษตรกรรมปลูกพืชเศรษฐกิจ พืชไร่ พืชสวน ทำนาและมีบางส่วนที่หาของป่ามาขาย ในการทำไร่ ทำนา ยังคงมีการลงแขกเกี่ยวข้าวร่วมกัน เวียนกันจนเสร็จภายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้างในการทำเกษตรกรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชนอีกด้วย

2.8 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ในสมัยก่อนความสัมพันธ์ของคนปืซูจะมีมากพูดทักทายกัน มีความสัมพันธ์เป็นระบบเครือญาติ มีความสามัคคีกัน ช่วยกันลงแขก แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดน้อยลงไปเนื่องจากการต่างคนต่างต้องทำมาหากิน ไม่เหมือนเมื่อก่อน ระบบลงแขกลดน้อยลง เปลี่ยนเป็นการจ้างมากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาพบปะพูดคุยกัน

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

3.1 พื้นดิน

ลักษณะดินในหมู่บ้านเป็นดินร่วนซุย เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่เมื่อมีการปลูกพืชชนิดเดียวติดต่อกันเป็นเวลานาน ดินก็จะเสื่อมสภาพ ทำให้มีการถางป่าเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ส่วนมากดินที่ใช้สำหรับการเกษตรมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น เนื่องมาจากการใช้สารเคมี หรือยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดการเสียสมดุลในระบบนิเวศตามมาด้วย

ในการถือครองที่ดิน ส่วนมากชาวบิซูยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ยังไม่มีโฉนดที่ดิน แต่จะมีเพียงบางส่วนเท่านั้น สำหรับพื้นที่บางส่วนก็จะมีคนภายนอกหรือนายทุนมาซื้อที่ดิน เพื่อสร้างบ้านที่อยู่อาศัยและปลูกต้นไม้เศรษฐกิจ ส่วนพื้นที่สาธารณะที่ใช้ร่วมกันในชุมชน เช่น แทงค์น้ำประปาภูเขา ศูนย์เด็กเล็ก วัด ป่าช้า

3.2 พื้นน้ำ

แหล่งน้ำในชุมชนจะมีระบบประปาภูเขา และลำธาร น้ำที่ใช้สำหรับการเพาะปลูกจะใช้น้ำจากลำธาร ส่วนน้ำที่ใช้สำหรับการบริโภค / อุปโภค ในชุมชน จะใช้น้ำประปาภูเขา แต่จะมีบางบ้านที่ซื้อน้ำดื่มมาบริโภค

ปัจจุบันแหล่งน้ำทั้งน้ำประปาภูเขา และแหล่งน้ำลำธารอื่น ๆ เริ่มตื้นเขิน มีน้ำน้อยในฤดูแล้ง เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายไปมาก และยังมีการใช้สารเคมีในการเกษตรกรรมมากขึ้น ทำให้แหล่งน้ำไม่บริสุทธิ์เหมือนเมื่อก่อน

ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำ ยังไม่มีการฟื้นฟูจากกลุ่มชาวบ้านหรือหน่วยงานใดอย่างจริงจัง มีเพียงแค่การขุดลอก ลำธารบางจุดให้ลึกลง เพื่อการเก็บกักน้ำและการไหลของน้ำเป็นไปตามทางเดิม ไม่เปลี่ยนทางเดินของน้ำ

3.3 ทรัพยากรป่าไม้

ลักษณะทรัพยากรป่าไม้เป็นป่าดิบชื้น ชาวบิซูมีการใช้ประโยชน์จากป่าหลายอย่าง เช่น การหาของป่ามาบริโภค และจำหน่าย การหาฟืนและหาพืชสมุนไพรมาใช้บางครั้ง

บทที่ 4

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานในโครงการ “ปืชู อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืชู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย มีวิธีการดำเนินงานตามรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตเนื้อหา

ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืชู เช่น เครื่องจักสาน อาหารพื้นบ้าน ดนตรีชาวปืชู เป็นต้น

1.2 ขอบเขตพื้นที่

บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

1.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ชุมชนชาวปืชู บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย

1.4 ขอบเขตระยะเวลา

12 เดือน หลังจากโครงการได้รับการอนุมัติ

2. กระบวนการวิจัย

2.1 กิจกรรมเซ็นสัญญาและเปิดบัญชีโครงการ

วันที่ 6 ธันวาคม 2556 ทีมวิจัยโดยนายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร ได้เซ็นสัญญาโครงการ และเปิดบัญชีโครงการ แต่ทั้งนี้เนื่องจากมีความผิดพลาดในเอกสารโครงการ จึงทำให้ต้องเปิดบัญชีโครงการล่าช้าออกไปอีก โดยในวันที่ 27 ธันวาคม 2556 นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร (หัวหน้าโครงการ) น.ส.ศุจินันท์ วงศ์ลิ้วะ (การเงิน) และนายเกตุ มโนภัทร (ทีมวิจัย) ได้เดินทางไปเปิดบัญชีที่ธนาคารอีกครั้ง พร้อมกับส่งเอกสารสัญญาและเอกสารการเปิดบัญชีโครงการให้ทาง สกว. เรียบร้อยแล้ว

2.2 กิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2557 ทีมวิจัย จำนวน 15 คน ได้ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน ในการจัดเตรียมกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ โดยได้มีการพูดคุยกันถึงรายละเอียดในการจัดกิจกรรมดังกล่าว เช่น การจัดเลี้ยงอาหารกลางวัน การเชิญแขก หรือตัวแทนจากหน่วยงานอื่น ๆ มาร่วมงาน เช่น กำนัน, เจ้าหน้าที่สาธารณสุข, ชุมชนชาวปืซูในหมู่บ้านอื่น รวมไปถึงกำหนดการของกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ เป็นต้น ทั้งนี้ทีมวิจัยได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และดำเนินการตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผู้ที่เข้าร่วมประชุมในการเตรียมงาน จัดกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ ได้แก่

1) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดีสกุลไพร
2) นายอุ้นเรือน	วงศ์ภักดี
3) นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
4) นายเกตุ	มโนภัทร
5) นายทวีศักดิ์	ปิตินาถ
6) นายทอน	ตะจันท์
7) นางวิวรรณ	วงศ์ลี้วะ
8) นางสาวศุจินันท์	วงศ์ลี้วะ
9) นางบัวแก้ว	เจษฎาไกรศรี
10) นายสมชาย	วงศ์ภักดี
11) นางยุพารัตน์	วันรส
12) นางสาวสุภาพ	ศรีพรรณ
13) นางอรุณ	สวัสดีสกุลไพร
14) นางชนาภา	ติคำ
15) นางอุ้นแก้ว	วงศ์ลี้วะ

วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2557 ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 80 คน ประกอบด้วยชุมชนชาวปืซู บ้านดอยขมภู ชาวปืซูบ้านผาแดง ทีมพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล กำนัน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจาก รพ.สต. ห้วยसानพลับพลา เป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

เวลาประมาณ 10.00 น. นายพิบูลย์ชัย สวัสดีสกุลไพร หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมงานทุกคน พร้อมกับได้อธิบายผลการดำเนินงานโครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปืซูที่เหมาะสมกับเด็กเล็กปืซู บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2553 นอกจากนี้ยังได้เชื่อมโยงกับการดำเนินงานโครงการวิจัยปัจจุบัน คือ โครงการ “ปืซู อางเก็งอากอ เฮลันยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืซู) โดยหัวหน้าโครงการได้ชี้แจงเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย จากนั้นได้แนะนำตัวทีมวิจัยชุมชน และทีมพี่เลี้ยงที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการวิจัยให้เกิดผลสำเร็จ

นอกจากนี้ ทีมวิจัยยังได้เชิญผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานโครงการ เพื่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซู เช่น นายเฉลิม ณ สุวรรณ กำนัน ต.โป่งแพร่, ตัวแทนชาวบิซู จากบ้านผาแดง อ.พาน รวมถึงทีมพี่เลี้ยงได้แสดงความคิดเห็นในการจัดทำโครงการนี้

หลังจากนั้นเป็นการแสดงเต้นรำบิซู และร้องเพลงบิซู จากกลุ่มเด็กและเยาวชนชาวบิซู พร้อมกับรับประทานอาหารร่วมกัน

หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเปิดเวทีชี้แจงโครงการเรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้ประชุมหารือร่วมกับทีมพี่เลี้ยงถึงการวางแผนการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป คือ กิจกรรมศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ / พิพิธภัณฑ์ / พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้เห็นกระบวนการจัดตั้งการดำเนินงาน การใช้ประโยชน์และการบริหารงาน เป็นต้น ทั้งนี้ที่ประชุมได้นำเสนอให้มีกิจกรรมการศึกษาดูงานที่ พิพิธภัณฑ์ชีวิต บ้านหล่อชา ต.ป่าตึง อ.แม่จัน จ.เชียงราย โดยจะมีการนัดหมายวันและเวลาอีกครั้งหนึ่ง

ภาพกิจกรรม เปิดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ

2.3 กิจกรรมเข้าร่วมงานวันภาษาแม่สากล

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการได้รับการประสานงานจากทีมพี่เลี้ยง เพื่อการเข้าร่วมกิจกรรมในงานวันภาษาแม่สากล ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2557 ทีมวิจัยจึงได้ประชุมร่วมกันในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2557 เพื่อวางแผนการเข้าร่วมงานวันภาษาแม่สากล ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ม.7 ต.โป่งแพร่ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 14 คน ดังนี้

1) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดิ์สกุลไพร
2) นายอุ้นเรือน	วงศ์ภักดี
3) นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
4) นายเกตุ	มโนภัทร
5) นายทวีศักดิ์	ปิตินาดล
6) นายไสว	มโนภัทร
7) นางสาวศุจินันท์	วงศ์ลิ่วะ
8) นางวิวรรณ	วงศ์ลิ่วะ

9) นางบัวแก้ว	เจษฎาไกรศรี
10) นางศรีวรรณ	ติคำ
11) นางอรุณ	สวัสดิ์สกุลไพร
12) นางยุพารัตน์	วันรส
13) นางอุ่นแก้ว	วงศ์ลิ้วะ
14) นางชนาภา	ติคำ

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการ ได้เปิดการประชุม โดยให้ น.ส. ศุจินันท์ วงศ์ลิ้วะ ได้ชี้แจงเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมเปิดเวทีชี้แจงโครงการที่ผ่านมา และยอดเงินคงเหลือให้คณะกรรมการ ทีมวิจัยได้รับทราบ จากนั้นหัวหน้าโครงการ ได้ปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเข้าร่วมงานกิจกรรมวันภาษาแม่สากล ทีมมหาวิทยาลัยมหิดล ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2557 ซึ่งที่ประชุมได้สรุปพร้อมกันว่า จะส่งตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล จำนวน 4 คน ได้แก่ 1) นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร 2) นายอุ่นเรือน วงศ์ภักดี 3) นางชนาภา ติคำ และ 4) นางอุ่นแก้ว วงศ์ลิ้วะ

ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2557 ทีมวิจัยทั้ง 4 คน ได้เข้าร่วมงาน “วันภาษาแม่สากล : วิทยาศาสตร์จากฐานภาษา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ที่ห้องประชุมอเนกประสงค์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล จากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ทำให้ทีมวิจัยได้รับการต้อนรับจากทีมพี่เลี้ยง และคณะผู้จัดงานเป็นอย่างดี รวมทั้งได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และได้รับความรู้ต่าง ๆ มากมาย เช่น การบรรยายพิเศษเรื่อง “วิทยาศาสตร์จากฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดย ผศ.ดร. โอภาส ปัญญา และ “ทิศทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น” โดย ผศ.ดร. บัญชร แก้วส่อง นอกจากนี้นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการวิจัยชาวปืซู ได้ร่วมนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมา จนถึงการดำเนินงานโครงการในปัจจุบันอีกด้วย

ภาพ ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมวันภาษาแม่สากล ทีมมหาวิทยาลัยมหิดล 2557

ในปี 2558 ทีมวิจัยชาวบิซู ได้เข้าร่วมงานประชุมเสวนาวันภาษาแม่สากล “ปลดล็อกปัญหาการศึกษาด้วยภาษาแม่” ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2558 ซึ่งนายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร ได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่อง “หลากหลายภาษาแม่กับรูปแบบการศึกษา” ในช่วง “องค์ความรู้ที่ภาษาแม่ประยุกต์เข้าสู่ระบบการศึกษา โดยการจัดการศึกษาศูนย์เด็กเล็ก นอกจากนี้ยังได้รับความรู้จากคณะอาจารย์และการทำงานฟื้นฟูภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ รวมทั้งยังได้รับความรู้เรื่อง “ภาษาแม่กับนโยบายภาษาแห่งชาติ” โดย ศ.ดร. สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และเรื่อง “ปลดล็อกการศึกษาด้วยภาษาแม่” โดย ผศ.ดร.บุญชร แก้วส่อง ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งทำให้ชาวบิซูได้รับความรู้รวมทั้งยังได้มีโอกาสนำเสนอผลงาน และร่วมแลกเปลี่ยนความรู้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ด้วย

ทีมวิจัยร่วมงานวันภาษาแม่สากล ที่มหาวิทยาลัยมหิดล ปี 2558

2.4 กิจกรรมศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชีวิต บ้านหล่อชา

ในวันที่ 4 มีนาคม 2557 ทีมวิจัยได้มีการประชุมร่วมกันที่ ทำการผู้ใหญ่บ้าน ม.7 ต.โป่งแพร่ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 12 คน ดังนี้

1) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดิ์สกุลไพร
2) นายอุ้นเรือน	วงศ์ภักดี
3) นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
4) นายทอน	ตะจันทร
5) นายเกตุ	มโนภัทร
6) นายไสว	มโนภัทร
7) นางสาวศุจินันท์	วงศ์ลิ้วะ
8) นางวิวรรณ	วงศ์ลิ้วะ
9) นางอู่แก้ว	วงศ์ลิ้วะ
10) นางยุพารัตน์	วันรส
11) นางอรุณ	สวัสดิ์สกุลไพร
12) นางชนาภา	ติคำ

ในการประชุมครั้งนี้ ทางทีมที่เลี้ยงได้นัดหมายไว้ล่วงหน้า ว่าสามารถเดินทางมาร่วมศึกษาดูงานที่พิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ได้ในวันที่ 11 มีนาคม 2557 ทั้งนี้ทีมวิจัยได้มีการวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับการเดินทาง จำนวนคน และการเดินทาง เป็นต้น

ในวันที่ 11 มีนาคม 2557 เวลา 8.30 น. ทีมวิจัยได้ออกเดินทางเพื่อไปศึกษาดูงานที่พิพิธภัณฑ์ชีวิต บ้านหล่อชา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย โดยเดินทางด้วยรถกระบะ 2 คัน ผู้ที่เดินทางไปศึกษาดูงานด้วยจำนวน 11 คน ดังนี้

1) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดิ์สกุลไพร
2) นายอุ้นเรือน	วงศ์ภักดี
3) นางชนภา	ติคำ
4) นางอรุณ	สวัสดิ์สกุลไพร
5) นางอุ้นแก้ว	วงศ์ลัวะ
6) นางสาวศุจินันท์	วงศ์ลัวะ
7) นายทวีศักดิ์	ปิตรนาดล
8) นางธัญญศิริ	อิทธิอนันทวงศ์
9) นางพรนภา	มโนภัทร
10) นางยุพารัตน์	วันรส
11) นางอำพร	วงศ์ลัวะ

การศึกษาดูงานที่บ้านหล่อชา ต.ป่าตึง อ.แม่จัน จ.เชียงราย เป็นหมู่บ้านอาข่า มีการนำชมโดยเยาวชนในหมู่บ้าน มีการจัดแสดงเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวอาข่า เช่น เครื่องมือดักสัตว์ สร้างด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ประตูดับบริเวณทางเข้าหมู่บ้าน มีการสาธิตการตีเหล็ก การทอผ้า การปักผ้าของชาวอาข่า เป็นต้น

หลังจากนั้นทีมวิจัยและทีมที่เลี้ยงได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการศึกษาดูงานที่พิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชา โดยทีมวิจัยได้มีข้อสังเกต และให้ความเห็นว่า ผู้นำชมที่เป็นเด็กเยาวชน ไม่ค่อยพูดภาษาอาข่าแล้ว นอกจากนี้การจัดแสดงหลายอย่างชาวปืซุก็มี เช่น เครื่องมือดักสัตว์ ซึ่งการเดินทางมาศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยเกิดแรงบันดาลใจ และมีความมั่นใจในการจัดทำแหล่งเรียนรู้ของตนเอง

ภาพ กิจกรรมการศึกษาดูงานที่พิพิธภัณฑ์ชีวิต บ้านหล่อชา

2.5 กิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

ในวันที่ 25 เมษายน 2557 ทีมที่เลี้ยงได้เดินทางมายังชุมชน เพื่อประชุมร่วมกับทีมวิจัยในประเด็นการจัดทำแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยมีทีมวิจัยเข้าร่วมประชุมทั้งหมด 8 คน ดังนี้

1) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดิ์สกุลไพร
2) นางชนาภา	ติคำ
3) นางสาวศุจินันท์	วงศ์ลัวะ
4) นายอุ่นเรือน	วงศ์ภักดี
5) นายสมชาย	แก้วคำน้อย
6) นายทอน	ติะจันทร์
7) นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
8) นางยุพารัตน์	วันรส

ในกิจกรรมการพูดคุยแลกเปลี่ยนนี้ ทีมที่เลี้ยงได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นในการพูดคุยเรื่องแหล่งเรียนรู้ชุมชนของชาวบิซู เช่น ทีมวิจัยคิดว่าแหล่งเรียนรู้คืออะไร มีลักษณะอย่างไร อยากให้แหล่งเรียนรู้เป็นแบบไหน และมีการนำเสนอเนื้อหาอะไรบ้าง ทั้งนี้ทีมวิจัยได้ร่วมกันระดมความคิดเห็น อีกทั้งทีมที่เลี้ยงยังได้ร่วมเสนอข้อคิดเห็นร่วมกันอีกด้วย

2.6 กิจกรรมการจัดทำอาคารแหล่งเรียนรู้

ทีมวิจัยได้มีการประชุมร่วมกันในการจัดทำอาคารแหล่งเรียนรู้ ซึ่งสามารถเป็นสถานที่ฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาให้กับชาวบิซู ที่ผ่านมามีการประชุมร่วมกันหลายครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครั้งที่ 1 ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2557 ทีมวิจัยได้นัดประชุมร่วมกัน เกี่ยวกับการจัดทำสถานที่สำหรับการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาให้กับชาวบิซู มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 10 คน ดังนี้

1) นายอุ่นเรือน	วงศ์ภักดี
2) นายทอน	ติะจันทร์

3) นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
4) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดิ์สกุลไพร
5) นางชนาภา	ติคำ
6) นางสาวศุจินันท์	วงศ์ลี้วะ
7) นางวิวรรณ	วงศ์ลี้วะ
8) นายทวีศักดิ์	ปิตินาคล
9) นางอรุณ	สวัสดิ์สกุลไพร
10) นางอุ่นแก้ว	วงศ์ลี้วะ

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร ได้ปรึกษาหารือในที่ประชุมว่า ควรจะใช้สถานที่ฝึกอบรมที่ไหน มีลักษณะอย่างไร ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันว่า จะจัดทำสถานที่ฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ บริเวณสนามใกล้อาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชุมชน โดยจะสร้างเป็นอาคารไม้ไผ่ หาวัดจากธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน และนอกจากจะใช้ในการฝึกอบรมแล้ว ยังสามารถใช้เป็นสถานที่ต้อนรับแขกผู้มาเยือนในชุมชนอีกด้วย

ครั้งที่ 2 ในวันที่ 19 – 25 พฤษภาคม 2557 ทีมวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันจัดทำอาคารสำหรับเป็นสถานที่ฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ร่วมกัน โดยใช้ไม้ไผ่ และวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ

ครั้งที่ 3 วันที่ 30 พฤษภาคม 2557 ทีมวิจัยได้ประชุมร่วมกัน เกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 12 คน ดังนี้

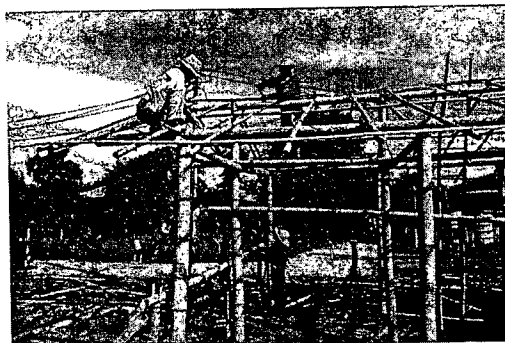
1) นายอุ่นเรือน	วงศ์ภักดี
2) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดิ์สกุลไพร
3) นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
4) นายไสว	มโนภัทร
5) นายสมชาย	แก้วคำน้อย
6) นายเกตุ	มโนภัทร
7) นางยุพรัตน์	วันรส
8) นางบัวแก้ว	เจษฎาไกรศรี
9) นางสาวสุภาพ	ศรีพรรณ
10) นางวิวรรณ	วงศ์ลี้วะ
11) นางอรุณ	สวัสดิ์สกุลไพร
12) นางชนาภา	ติคำ

ในการประชุมนี้ นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวเปิดการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับรายจ่าย ในการจัดสร้างอาคารไม้ไผ่สำหรับเป็นสถานที่ฝึกอบรมหรือทำกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกร นอกจากนี้ในที่ประชุมยังได้วางแผนการทำกิจกรรมร่วมกัน กล่าวคือ จะมีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับคนรุ่นหลังและเยาวชน โดยจะจัดเป็นตารางเรียนของกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีคำตอบแทนสำหรับครูภูมิปัญญาที่มาสอน ให้ความรู้กับเด็ก ๆ และคนในชุมชนด้วย

นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้มีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดทำประเพณีเชื่อนบ้านทั้ง 4 ทิศ ในช่วงเดือน 8 โดยขอความร่วมมือจากชุมชนทุกครัวเรือน ช่วยกันปรับปรุงเชื่อนบ้าน ทั้ง 4 ทิศ มีลักษณะเป็น ประตูกั้น โดยชาวปืซูเชื่อว่า เชื่อนบ้าน เป็นประตูกั้นระหว่างคนกับผี

ครั้งที่ 4 วันที่ 20 มิถุนายน 2557 ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งได้ ปรับปรุงหน้าดิน บริเวณอาคารแหล่งเรียนรู้ นอกจากนี้ยังได้ปลูกต้นไม้รอบรั้วอีกด้วย

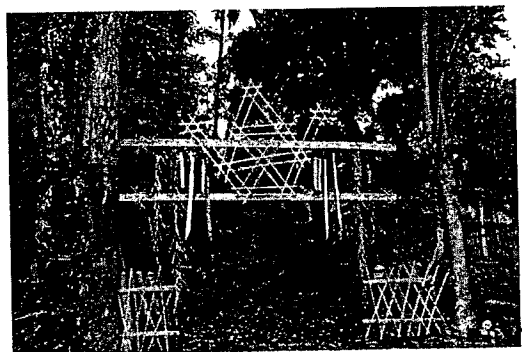
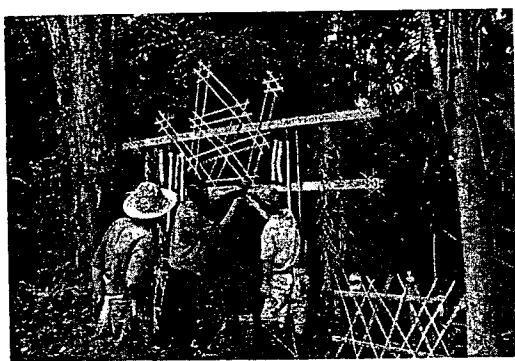
ครั้งที่ 5 วันที่ 6 กรกฎาคม 2557 ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันตัดไม้ และสร้างอาคารไม้ไผ่ สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กล่าวคือใช้เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ชาวปืซูให้แก่คนปืซู

ภาพ กิจกรรมการจัดทำอาคารแหล่งเรียนรู้

2.7 กิจกรรมปรับปรุงเชื่อนบ้าน

ในวันที่ 17 มิถุนายน 2557 ทีมวิจัยและชาวบ้านร่วมกันปรับปรุงเชื่อนบ้านทั้ง 4 ทิศ ภายใน หมู่บ้าน โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากไม้ไผ่เป็นไม้เนื้อแข็ง เพื่อให้มีความแข็งแรงมากยิ่งขึ้น

ภาพกิจกรรมการปรับปรุงซ่อมแซมเชื่อนบ้านของชาวปืซู

2.8 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชาวบิซู

ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชาวบิซูในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้เรื่องเครื่องจักสาน เรื่องการทำลาบพริก และเรื่องพิธีกรรมการไหว้หอเสื่อบ้าน (ตาพยา) โดยแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.8.1 การถ่ายทอดความรู้เรื่องเครื่องจักสาน

การเตรียมงาน วันที่ 5 สิงหาคม 2557 ทีมวิจัยได้ประชุมร่วมกัน เพื่อวางแผนและเตรียมการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ของชาวบิซู โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 15 คน ดังนี้

1) นายอุ้นเรือน	วงศ์ภักดี
2) นายพิบูลย์ชัย	สวัสดีสกุลไพร
3) นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
4) นายไสว	มนภัทร
5) นายสมชาย	แก้วคำน้อย
6) นายเกตุ	มนภัทร
7) นางยุพารัตน์	วันรส
8) นางบัวแก้ว	เจษฎาไกรศรี
9) นางสาวสุภาพ	ศรีพรรณ
10) นางวิวรรณ	วงศ์ลิ้ม
11) นางอรุณ	สวัสดีสกุลไพร
12) นางชนาภา	ติคำ
13) นางสาวสุภาพ	ศรีพรรณ
14) นายทอน	ตะจันทร์
15) นางบัวแก้ว	เจษฎาไกรศรี

ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้สรุปร่วมกันว่าให้ทีมวิจัย เชิญชวนผู้สนใจ หรือผู้ปกครอง ให้นำบุตรหลานมาเข้าร่วมเรียนรู้ โดยจะเริ่มขึ้นในวันที่ 9 - 10 สิงหาคม 2557 พร้อมกับติดต่อประสานงานกับผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชนให้เป็นวิทยากรในการสอนอีกด้วย

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ครั้งที่ 1 ในวันที่ 9 - 10 สิงหาคม 2557 ได้มีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา ในเรื่องการสานตะเหลว ซึ่งถือเป็นเครื่องจักสานที่ทำได้ง่ายที่สุด สำหรับใช้ในบ้านเรือน โดยชาวบิซูมีความเชื่อว่า ตะเหลว จะใช้สำหรับการป้องกันสิ่งไม่ดี ไม่ให้เข้ามาในบ้าน นอกจากนี้ตะเหลวที่ใช้อยังมีหลายลักษณะ หลายโอกาส เช่น ตะเหลวสำหรับป้องกันสิ่งไม่ดีเข้ามาในบ้าน ตะเหลวสำหรับแขวนบริเวณที่ดินทำกิน เป็นต้น กิจกรรมครั้งนี้มีปราชญ์ผู้ให้ความรู้จำนวน 3 คน และมีผู้เข้าร่วมเรียนรู้จำนวน 15 คน โดยใช้สถานที่อาคารไม้ไผ่ เป็นสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรม

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ครั้งที่ 2 ในวันที่ 6 - 7 กันยายน 2557 ได้มีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้สานตะกร้า ชะลอม สำหรับใส่ของ และเป็นเครื่องใช้ภายในบ้าน มีปราชญ์ผู้ให้ความรู้จำนวน 2 คน และผู้เข้าร่วมเรียนรู้จำนวน 12 คน

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ครั้งที่ 3 ในวันที่ 24 - 25 กันยายน 2557 ได้มีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ งานจักสาน โดยมีการประยุกต์ให้เป็นของที่ระลึก เช่น จานรองแก้ว พวงกุญแจ เป็นต้น โดยมีปราชญ์ผู้ให้ความรู้จำนวน 3 คน และมีผู้เข้าร่วมเรียนรู้จำนวน 18 คน นอกจากนี้ทีมพี่เลี้ยงยังได้เข้าร่วมกิจกรรม และสังเกตการณ์ทำกิจกรรมของทีมวิจัย พร้อมกับประชุมร่วมกันในการจัดทำรายงานความก้าวหน้าและการวางแผนกิจกรรมในการดำเนินงานต่อไป

ภาพกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการจักสาน

2.8.2 การถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำลาบพริก

ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำลาบพริกให้แก่เด็กเยาวชน ให้สามารถรู้จักวิธีการทำลาบพริก ซึ่งถือเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของชาวบิซู และยังเป็นอาหารเพื่อสุขภาพของชาวบิซูอย่างดี ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมนี้ในวันที่ 22 พฤศจิกายน 2557 ซึ่งในกิจกรรมครั้งนี้ได้มีทีมพี่เลี้ยง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านห้วยส้านพลับพลา และคณะอาจารย์และนักศึกษาจากเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมครั้งนี้ด้วย โดยมีทีมวิจัยเป็นผู้ถ่ายทอดวิธี และขั้นตอนการทำลาบพริกให้แก่เด็กเยาวชน

นางชนากา ติดำ เป็นทีมวิจัยหลัก ที่เป็นผู้อธิบายและสาธิตการทำลาบพริกให้เด็ก ๆ ได้ฟัง และทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการอธิบายอุปกรณ์ในการทำ ส่วนประกอบของอาหารที่ใช้ เครื่องปรุง และขั้นตอนการทำลาบพริก เด็ก ๆ ได้เป็นผู้ช่วยในการใส่ส่วนผสมของลาบพริก และทดลองการสับลาบพริก แต่ก็ทำได้ไม่นาน เพราะจะต้องอาศัยความชำนาญของผู้ใหญ่ หลังจากที่ได้ทำลาบพริกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ได้รับประทานอาหารร่วมกันอย่างเอร็ดอร่อย

นอกจากนี้ทีมวิจัยได้ช่วยกันแต่งเพลง ลาบพริก เพื่อให้เด็ก ๆ ได้ฝึกร้อง และจำได้อย่างขึ้นใจ โดยเนื้อเนื้อหาของเพลงก็จะอธิบายข้อแตกต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของการทำลาบพริก หลังจากนั้นทีมพี่เลี้ยงได้เสนอให้ทีมวิจัยได้บันทึกขั้นตอน วิธีการทำ รวมทั้งเนื้อเพลง โดยใช้ระบบเขียนภาษาบิซู ตัวอักษรไทยใน

การบันทึก เพื่อเป็นความรู้ให้เด็ก ๆ ได้อ่าน และเรียนรู้ต่อไป ทีมวิจัยเห็นด้วยที่จะบันทึกเรื่องการทำลาบพริกต่อไป

ภาพกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำลาบพริก

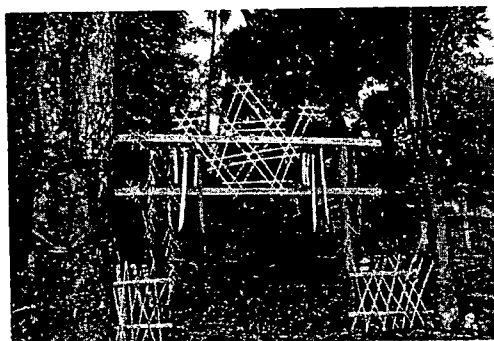
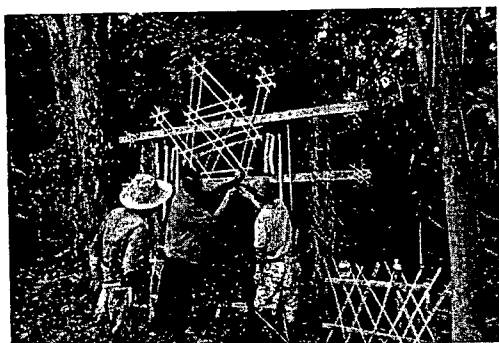
2.8.3 การถ่ายทอดความรู้เรื่องพิธีไหว้หอเสื่อบ้าน (ดาพญา)

ทีมวิจัยชาวบิซู ได้ปรึกษาร่วมกันว่า นอกจากจะมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการจักสาน ซึ่งคนรุ่นวัยกลางคน หรือแม้แต่กลุ่มทีมวิจัยเองก็ไม่สามารถทำได้เหมือนคนเฒ่าคนแก่แล้ว หรือการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำลาบพริก ซึ่งทีมวิจัยมีความต้องการอยากจะถ่ายทอดให้เด็ก ๆ คนรุ่นหลังได้รู้ แต่มีอีกสิ่งหนึ่งที่ถือเป็นสิ่งสำคัญของชาวบิซู นั่นคือ การทำพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน หรือ ชาวบิซูเรียกว่า “ดาพญา” ถือเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองให้ชาวบิซูได้มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัย และถือปฏิบัติทำสืบมาจนถึงปัจจุบัน ทีมวิจัยจึงได้ตกลงร่วมกันว่าจะบันทึกความรู้เรื่องพิธีไหว้หอเสื่อบ้าน หรือ ดาพญา

การถ่ายทอดความรู้เรื่องพิธีไหว้หอเสื่อบ้าน มีการประชุม และพูดคุยร่วมกันหลายครั้ง รวมทั้งมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ประกอบพิธีกรรม หรือ ปู่ตั่ง ซึ่งในการถ่ายทอดความรู้เรื่องนี้ได้มีการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2558 จนกระทั่งถึงเดือนสิงหาคม 2558 ข้อมูลหรือความรู้บางส่วน ทีมวิจัยรู้และรับทราบอยู่แล้ว แต่ข้อมูลส่วนไหนที่ทีมวิจัยยังไม่แน่ใจ หรือไม่ทราบรายละเอียด ก็จะเดินไปสอบถาม และพูดคุยกับปู่ตั่งที่บ้าน

ในช่วงการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน เป็นช่วงเวลาที่จะมีการเปลี่ยนผู้ประกอบพิธีกรรม หรือปู่ตั่ง ทำให้การถ่ายทอดความรู้จึงเกิดขึ้นระหว่างทีมวิจัย ปู่ตั่งคนเก่า และปู่ตั่งคนใหม่ ซึ่งภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือเมื่อทีมวิจัยได้รับทราบข้อมูลการประกอบพิธีกรรมจากปู่ตั่งแล้ว ทำให้ทีมวิจัยหลายคนได้มีความชัดเจนในขั้นตอน กระบวนการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนได้มองเห็นความหมายของการประกอบพิธีกรรมในแต่ละขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย จากที่ไม่เคยรู้ หรือเป็นเพียงแค่ผู้ปฏิบัติ ก็ทำให้ได้รู้จักความหมายของการประกอบพิธีกรรมมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิง ที่ตามความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมนี้จะไม่ให้ผู้หญิงเข้าร่วมในพิธีกรรม ก็ทำให้ทีมวิจัยในกลุ่มผู้หญิงได้เข้าใจมากขึ้น นอกจากนี้ผลจากการถ่ายทอดความรู้เรื่องพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้านนี้ ทำให้ชาวบ้านเกิดความร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาปรับปรุงเรือนบ้าน ที่เป็นเสมือนประตูของหมู่บ้านทั้งสี่ทิศ และเป็นบริเวณที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมอีกด้วย

นอกจากนี้ระหว่างการทำงานวิจัย ชาวปืซูได้จัดพิธีไหว้หอเสื่อบ้าน ในวันที่ 31 ตุลาคม - 1 พฤศจิกายน 2558 ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ช่วยกันเป็นริ้วแรงสำคัญในการจัดงานนี้ ซึ่งในวันนั้นได้มีทีมพี่เลี้ยงเดินทางมาร่วมสังเกตการณ์ในการประกอบพิธีกรรมนี้ด้วย พร้อมกับการบันทึกภาพวิดีโอไว้บางส่วน

ชุมชนร่วมกันปรับปรุงเรือนบ้าน สำหรับประกอบพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน

พิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน

2.9 กิจกรรมบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวปืซู

กิจกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของทีมวิจัยชาวปืซู หลังจากที่ได้เก็บข้อมูลมาเรียบร้อยแล้ว นั่นคือ กิจกรรมการบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยเรื่องการทำลาบพริก และเรื่องการไหว้หอเสื่อบ้าน ส่วนการบันทึกเรื่องการทำเครื่องจักสาน ทีมวิจัยยังไม่สามารถบันทึกได้ทันภายในโครงการ เนื่องจากมีขั้นตอนและวิธีการที่ละเอียด ทำให้การเขียนอธิบายแต่ละขั้นตอนมีความยุ่งยาก จึงทำได้เพียงแค่การถ่ายทอดความรู้เรื่องเครื่องจักสาน ทำให้ทีมวิจัยสามารถสานเครื่องจักสานได้เป็นเท่านั้น ซึ่งกิจกรรมการบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ได้มีทีมพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ ปรีกษาและให้ความช่วยเหลือ จนทำให้ได้หนังสือรวบรวมองค์ความรู้ของชาวปืซู ที่มีชื่อว่า “ปืซู อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืซู) ประกอบไปด้วย ภาษาปืซู ความหมายภาษาไทย และการแปลแบบคำต่อคำ ซึ่งการบันทึกลักษณะนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อบุคคลภายนอกที่สนใจ โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนของการทำกิจกรรมดังนี้

2.9.1 การบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำลาบพริก

ในเดือนเมษายน ทีมวิจัยได้เริ่มบันทึกการทำลาบพริก โดยใช้ระบบเขียนภาษาบีซู ด้วยตัวอักษรไทย เริ่มจากการตั้งหัวข้อในการเขียน โดยมีทีมพี่เลี้ยงได้ตั้งคำถามกับทีมวิจัยว่า “ถ้าจะเขียนหรืออธิบายเรื่องลาบพริก ควรมีหัวข้ออะไรบ้าง” ทีมวิจัยได้ช่วยกันระดมความคิด จนทำให้ได้หัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ส่วนผสมของลาบพริก
- 2) อุปกรณ์ที่ใช้
- 3) วิธีทำ
- 4) เคล็ดลับความอร่อย
- 5) ประโยชน์ของลาบพริก
- 6) เพลงลาบพริก

จากนั้นทีมพี่เลี้ยงได้ให้ทีมวิจัยช่วยกันทดลองเขียนเป็นภาษาบีซู แปลความหมายคำต่อคำ และแปลความหมายโดยรวม ซึ่งขั้นตอนในการเขียนทีมวิจัยจะช่วยกันเขียนในกระดาษฟลิปชาร์ตแผ่นใหญ่ เขียนด้วยกัน อ่านด้วยกัน และตรวจแก้ไขความถูกต้องด้วยกัน

การเขียนเรื่องลาบพริก ถือเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาง่าย ขนาดไม่ยาวนัก ทำให้ทีมวิจัยสามารถช่วยกันเขียนได้เสร็จภายในระยะเวลาไม่นาน แต่ก็มีความสับสนเรื่องการใช้ตัวอักษร คำบางคำ ทีมวิจัยก็จะใช้วิธีการเทียบเสียงกับชาร์ตพยัญชนะที่เคยได้ทำมาแล้ว ทำให้มีความมั่นใจในการเขียนมากขึ้น

2.9.2 การบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำห่อเสื่อบ้าน (ดาพย่า)

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ช่วยกันเขียนเรื่องลาบพริกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้ประชุมร่วมกันวางแผนร่วมกัน และช่วยกันเขียนเรื่องดาพย่า โดยการเขียนเรื่องดาพย่า จะแตกต่างจากการเขียนเรื่องลาบพริก เนื่องจากมีความยาว และมีรายละเอียดมาก ทีมวิจัยจึงเลือกที่จะเขียนความหมายโดยรวมภาษาไทยก่อน เพื่อให้เห็นเนื้อหามากคร่าว ๆ ก่อน นอกจากนี้การเขียนเรื่อง ได้มีเยาวชนชาวบีซูมาช่วย คือ น้องพงศ์พัฒน์ ดาแปง เป็นน้องเยาวชนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับปริญญาตรี ได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเรียบเรียง และจัดพิมพ์เป็นอย่างมาก

ทีมวิจัยได้ใช้เวลาในการเขียน ตรวจทาน และแก้ไข ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2558 - เดือนพฤศจิกายน 2558 โดยเริ่มต้นจากการช่วยกันคิด หัวข้อในการเขียนเรื่องดาพย่า ซึ่งบางหัวข้อได้กำหนดเพิ่มขึ้นภายหลังจากที่ได้สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1) ความเชื่อในการนับถือห่อเสื่อบ้าน
- 2) การจัดตั้งห่อเสื่อบ้าน
 - การเสี่ยงทายเพื่อเลือกสถานที่สร้างห่อ
 - ลักษณะของห่อเสื่อบ้าน
- 3) เทพที่สถิตในห่อเสื่อบ้าน

- 4) ปู่ตั้ง (ผู้ประกอบพิธีกรรม)
- 5) พิธีกรรมไหว้ปู่พญาแต่ละเดือน
 - การไหว้ปู่พญาในเดือน 4
 - การไหว้ปู่พญาในเดือน 8
 - การไหว้ปู่พญาในเดือน 12
- 6) พิธีกรรมอื่น ๆ ของชาวบิซู
 - การราไม้
 - คนท้อง

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ช่วยกันเขียน ตรวจสอบและแก้ไข ผ่านกระดาษฟลิปชาร์ตร่วมกันแล้ว ทีมพี่เลี้ยงได้เป็นผู้นำไปพิมพ์ในคอมพิวเตอร์ และนำกลับมาให้ทีมวิจัยได้ตรวจสอบแก้ไขกันใหม่อีกครั้ง พร้อมกับเพิ่มภาพประกอบ และจัดหน้ากระดาษ จนทำให้ได้หนังสือรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซู ในชื่อว่า “บิซู อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู)

ในการเขียนเรื่องหอเสื่อบ้าน ทีมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันหลายอย่าง กล่าวคือ ทีมวิจัยได้เรียนรู้เรื่องเนื้อหา รายละเอียดของข้อมูล ทีมวิจัยยังได้รู้จักการจัดระบบ และเรียบเรียงข้อมูล ตลอดจนการจัดระบบเรื่องการเขียนอีกด้วย มีครั้งหนึ่งที่ทีมวิจัยได้ช่วยกันเขียน ต่างคนต่างเขียน แล้วเอามารวมกัน โดยไม่ใส่เลขหน้า เมื่อนำมาเรียงต่อกัน จึงทำให้เกิดความสับสนจนต้องเขียนใหม่ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นบทเรียนที่ทำให้ทีมวิจัยได้เกิดการ ทำงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น

กิจกรรมการบันทึกข้อมูลภาษาภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.10 กิจกรรมเวทีปิดโครงการ ฯ

เมื่อทีมวิจัยได้ดำเนินกิจกรรมจนเสร็จสิ้น จนเห็นผลแล้ว ทีมวิจัยได้ประชุมร่วมกันเพื่อจัดกิจกรรมปิดเวทีโครงการ ฯ โดยมีการจัดประชุมเตรียมงานในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2558 ซึ่งได้นัดหมายกันว่าจะมีการจัดกิจกรรมปิดเวทีโครงการในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2558 ทั้งนี้ทีมวิจัยได้แบ่งงานกันรับผิดชอบ เช่น นายพิบูลย์ชัย หัวหน้าโครงการ ได้รับมอบหมายให้ติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. ฯลฯ นายพงศ์พัฒน์ ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบเรื่องการจัดนิทรรศการ และการแสดง ส่วนทีมวิจัยกลุ่มผู้หญิงจะช่วยกันจัดทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขก ส่วนเรื่องการจัดเตรียมสถานที่ ทีมวิจัยทุกคนจะช่วยกันจัดเตรียม

จากนั้นในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2558 ทีมวิจัยได้ช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ และจัดนิทรรศการ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดงาน

ในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2558 ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมปิดเวทีโครงการ ทั้งนี้ได้มีผู้เข้าร่วมจากหลายส่วน ได้แก่ อาจารย์มยุรี ถาวรพัฒน์ และทีมพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมกับกลุ่มเยาวชนและชุมชนชาวบิซู รวมทั้งสิ้นจำนวน 54 คน โดยก่อนที่จะเริ่มงาน ทีมวิจัยได้แนะนำแขกผู้มีเกียรติทั้งหลายให้ผู้เข้าร่วมงานได้รับทราบทั่วกัน

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร หัวหน้าโครงการ ได้ชี้แจงที่มาและความสำคัญของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการ “บิซู อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอมะลาว จังหวัดเชียงราย ให้ผู้เข้าร่วมงานได้รับทราบ พร้อมกับอธิบายผลการทำงานที่ปรากฏขึ้น ซึ่งการทำงานในโครงการวิจัยนี้ ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน ทำให้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซูไม่สูญหาย สามารถสืบทอดไปยังรุ่นเด็กและเยาวชนได้ จากนั้นทีมวิจัยได้ร่วมกันอธิบายผลงานผ่านนิทรรศการของชาวบิซู ซึ่งเป็นนิทรรศการที่นำเสนอภาพการทำงานวิจัยตั้งแต่ปี 2553 ตลอดจนการทำกิจกรรมเพื่อการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวบิซูในชุมชน

ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น รองนายก อบต. ได้กล่าวแสดงความชื่นชมและยินดี ที่ชุมชนชาวบิซูได้มีโอกาสทำโครงการวิจัยเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ส่วนนายอุ่นเรือน วงศ์ภักดี ทีมวิจัย ได้ให้ความคิดเห็นว่า อยากให้ชุมชนได้ช่วยกัน เสียสละ ทำให้เด็ก ๆ เยาวชนได้เห็นคุณค่าของภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซู ซึ่งจะทำให้พวกเขาเห็นว่า เขาเป็นใคร มาจากไหน

นอกจากนี้ ดร.มยุรี ถาวรพัฒน์ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหิดล ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า สืบเนื่องจากภาษาบิซู เป็นภาษาที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ สาขาภาษา ในปี 2557 ทำให้ชาวบิซูได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงานฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวบิซูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการดำเนินงานโครงการ “บันทึก รวบรวม เพื่อการสงวนรักษาภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาบิซู” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีทีมพี่เลี้ยงจะคอยเป็นผู้ดูแล ให้คำแนะนำ และให้คำปรึกษาต่อไป

จากนั้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับชมการแสดงของกลุ่มเด็กและเยาวชน พร้อมกับรับประทานอาหารร่วมกัน ในช่วงบ่าย หลังจากรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทีมพี่เลี้ยงได้ประชุมร่วมกันเพื่อสรุป

บทเรียนการจัดกิจกรรมเวทีปิดโครงการ โดยทีมวิจัยได้สะท้อนว่า มีความรู้สึกดีที่ทางมหาวิทยาลัยมหิดลเข้ามา
ร่วมงาน แต่ชาวบ้านไม่ค่อยได้ร่วมงานเท่าที่ควร เนื่องจากตรงกับช่วงเกี่ยวข้าว

นอกจากนี้ทีมพี่เลี้ยงยังได้ตั้งคำถามเพื่อถอดบทเรียนการทำงานตลอดทั้งโครงการ โดยให้ทีมวิจัยได้
ช่วยกันแสดงความคิดเห็น โดยมีคำถามหลักได้แก่ (สามารถดูรายละเอียดได้ในบทที่ 6)

- 1) การทำโครงการวิจัยที่ผ่านมาเกิดอะไรขึ้นบ้าง และมีประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชนอย่างไร
- 2) ทีมวิจัยได้เรียนรู้อะไรจากโครงการนี้บ้าง
- 3) อะไรคือความสำเร็จ และความภาคภูมิใจของการทำโครงการนี้
- 4) อยากทำอะไรต่อไป

ภาพกิจกรรมเวทีปิดโครงการ

3. วิธีการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลในโครงการ “ปี่ซุ อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปี่ซุ) บ้านดอย
ชมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย เกิดขึ้นในลักษณะการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ผ่านการฝึกปฏิบัติ ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้สามารถปฏิบัติได้จริง และสามารถบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของตนเองผ่านระบบเขียนภาษาปี่ซุ ซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรไทย จนทำให้เกิดหนังสือเรื่อง “ปี่ซุ อางเก็ง
อากอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปี่ซุ)

การเก็บข้อมูลในโครงการ ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 เรื่องได้แก่ เรื่องการจักสาน การทำลาบพริก และการประกอบพิธีกรรมไหว้หอเสื้อบ้าน (ตาพยา) ซึ่งทั้ง 3 เรื่องถือเป็น ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งพิธีกรรมที่สำคัญ แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของชาวบิซู โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การถ่ายทอดความรู้เรื่องการจักสาน สำหรับชาวบิซู ถือว่าเครื่องจักสาน โดยเฉพาะตะเหลว ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ป้องกันสิ่งไม่มี และมีบทบาทเป็นอย่างมากในอดีต เช่น ใช้ตะเหลวก่อนการทำไร่, การใช้ตะเหลวสำหรับเรียกขวัญ เป็นต้น ปัจจุบันชาวบิซูส่วนใหญ่ โดยเฉพาะวัยกลางคนไม่สามารถสานตะเหลวได้เอง แล้ว ส่วนใหญ่จะให้ผู้เฒ่าผู้แก่สานให้ การทำโครงการนี้จึงถือเป็นโอกาสที่สำคัญที่จะทำให้อายุคนวัยกลางคน โดยเฉพาะที่มิวิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้การสานตะเหลวไว้ใช้เอง ต่อไปหากไม่มีการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ ก็จะทำให้บทบาทของตะเหลวหายไปในวันธรรมของชาวบิซู

2) การถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำลาบพริก ลาบพริกของชาวบิซู ถือเป็นอาหารเอกลักษณ์เฉพาะของชาวบิซู ซึ่งจะมีใครสามารถทำได้รสชาติเหมือนชาวบิซู เนื่องจากต้องใช้ความชำนาญในการกะปริมาณของส่วนประกอบ บวกกับผักพื้นบ้านที่มีความสด ส่วนใหญ่หาได้ภายในชุมชน ประกอบกับความคล่องแคล่วและความชำนาญในการสับพริก ทำให้มีรสชาติอร่อย และทำให้ชาวบิซูมีสุขภาพดีมาจนถึงทุกวันนี้ แม้บ้านส่วนใหญ่จะสามารถทำลาบพริกเป็นทุกอย่าง จึงอยากถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้กับเด็กและเยาวชนให้รู้จักรับประทานผัก และเห็นคุณค่าของลาบพริก จึงได้จัดกิจกรรมให้เด็ก ๆ เยาวชนได้มาเรียนรู้การทำลาบพริก ร่วมกัน ตั้งแต่การเก็บผัก การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการทำลาบพริก และเพื่อให้เด็ก ๆ ได้จดจำง่ายขึ้น ทีมวิจัยจึงได้ช่วยกันแต่งเพลงลาบพริกเป็นภาษาบิซู เพื่อให้เด็ก ๆ สามารถร้องได้และจำได้ขึ้นใจอีกด้วย

3) การถ่ายทอดความรู้เรื่องการประกอบพิธีกรรมการไหว้หอเสื้อบ้าน หรือ “ตาพยา” ซึ่งการประกอบพิธีกรรมนี้ถือเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญกับชาวบิซู มีรายละเอียดของการประกอบพิธีกรรมค่อนข้างมาก ทีมวิจัยชาวบิซูจึงต้องอาศัยผู้รู้ หรือผู้ที่ประกอบพิธีกรรม เรียกว่า “ปู่ตั้ง” มาให้ความรู้ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เนื่องจากหากไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลชุดนี้ ความรู้ก็จะอยู่ในตัวบุคคล เฉพาะผู้ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น แต่สำหรับชาวบ้านมีความรู้ ความเข้าใจเพียงแค่ว่า ต้องทำอะไรในการไหว้หอเสื้อบ้านบ้าง แต่ไม่รู้ถึงความหมายอย่างลึกซึ้ง การเก็บข้อมูลเพิ่มเติมพร้อมกับการบันทึกองค์ความรู้เหล่านี้ผ่านภาษาบิซู ยังทำให้ชาวบิซูเข้าใจ เห็นคุณค่าและความหมายของพิธีกรรมเหล่านี้มากยิ่งขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า การเก็บข้อมูลของชาวบิซูในโครงการนี้ ได้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในหลายกลุ่มวัย ตั้งแต่กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มวัยกลางคน กลุ่มเด็กและกลุ่มเยาวชน โดยกลุ่มผู้อาวุโส มีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มวัยกลางคน ส่วนกลุ่มวัยกลางคนได้มีบทบาทเป็นทั้งผู้รับความรู้ และผู้ถ่ายทอดความรู้ สู่กลุ่มเยาวชน ซึ่งเกิดขึ้นตามความเหมาะสมของความรู้เหล่านั้น นอกจากนี้หลังจากเกิดกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือถ่ายทอดข้อมูลโดยผ่านการฝึกปฏิบัติแล้ว ยังผ่านการบันทึกข้อมูลด้วยระบบเขียนภาษาบิซู ซึ่งการบันทึกข้อมูลนี้จะยังทำให้ทีมวิจัยชาวบิซู ได้ผ่านกระบวนการคิดและเรียบเรียงได้อย่างดียิ่งอีกด้วย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการ ฯ ทีมวิจัยจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และแนวคิดพิพิธภัณฑสถานเป็นหลัก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและตอบโจทย์การวิจัยว่า ชาวบิซู จะสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมชาวบิซู แหล่งเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซูของตนเองได้อย่างไร นอกจากนี้ทีมวิจัยยังได้ผ่านกระบวนการถอดบทเรียนการดำเนินงานโครงการร่วมกัน ซึ่งจะชี้ให้เห็นว่าผลจากการดำเนินงานมา ทำให้เกิดประโยชน์ และความเปลี่ยนแปลงอย่างไรทั้งต่อตัวทีมวิจัย และชุมชน (สามารถดูรายละเอียดได้ในบทที่ 6)

บทที่ 5

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานในโครงการ “ปืชู อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปืชู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย ได้เกิดผลการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. เรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชาสู่แหล่งเรียนรู้ชาวปืชู

จากกิจกรรมการดำเนินโครงการ ฯ ในวันที่ 11 มีนาคม 2557 ทีมวิจัยชาวปืชู ได้เดินทางไปศึกษาดูงานที่พิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชา ตำบลป่าตึง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

ชุมชนบ้านหล่อชา เป็นหมู่บ้านอาข่า มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 500 คน 55 หลังคาเรือน ได้จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชาโดย สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA เชียงราย) ได้เข้ามาพัฒนาหมู่บ้านหล่อชาพร้อมกับคนในชุมชน ตั้งแต่ปี 2539 โดยยึดรูปแบบการพัฒนาแบบบูรณาการครอบคลุมในเรื่อง อาชีพ รายได้ สุขภาพอนามัย น้ำดื่ม การวางแผนครอบครัว รวมไปถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชา มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนที่ยั่งยืน โดยสมาชิกทุกคนของชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวมีส่วนนำมาพัฒนาหมู่บ้าน รวมถึงการสงเคราะห์ช่วยเหลือสมาชิกผู้ด้อยโอกาสของชุมชนในรูปของกองทุนต่าง ๆ และเพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยชุมชนมีส่วนร่วมเป็นรูปธรรมทั้งในด้านผลผลิต การตลาด การจัดการและการบริการ

การเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ชีวิตบ้านหล่อชา ได้มีการบริการนำชม โดยเยาวชนชาวอาข่าในหมู่บ้าน วัย 16 ปี เป็นผู้นำชมภายในหมู่บ้านและจุดเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ทั้งหมด 11 จุด ได้แก่

จุดที่ 1 จุดบริการต้อนรับ และฟังบรรยายเบื้องต้นจากไกด์ หรือผู้นำชม

จุดที่ 2 การสาธิต การใช้เครื่องมือดักสัตว์หลากหลายประเภทของชาวอาข่า

จุดที่ 3 ชมประติมากรรม ถือก้อนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวอาข่า

จุดที่ 4 สถานที่ประกอบพิธีไล่สิ่งชั่วร้ายของหมู่บ้าน จะใช้ในวันขึ้นปีใหม่ของชาวอาข่า

จุดที่ 5 ชมสาธิตการตีเหล็ก ซึ่งช่างตีเหล็กของชาวอาข่า ถือเป็นผู้ที่มีความสำคัญรองลงมาจากผู้นำ

ศาสนา

จุดที่ 6 ชมการเต้นรำกระบอกไม้ไผ่ เพื่อต้อนรับแขกที่มาเยือน โดยผู้เข้าชมสามารถร่วมเต้นและถ่ายภาพร่วมกับนักแสดงได้

จุดที่ 7 สาธิตการทอผ้าแบบอาข่าในอดีต

¹ ข้อมูลจากเอกสารแผ่นพับ พิพิธภัณฑ์ชีวิตหมู่บ้านหล่อชา สนับสนุนโดย พีดีเอ - มีชัย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จ. เชียงราย

จุดที่ 8 เข้าชมบ้านอาช่าดั้งเดิม ลักษณะเป็นบ้านดิน

จุดที่ 9 สาธิตการไล่ซิงซ่า โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถฝึกลองไล่ซิงซ่า

จุดที่ 10 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านชาวอาช่า

จุดที่ 11 ร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก และมีเครื่องดื่มชาร้อนให้บริการ

นอกจากนี้ชุมชนยังมีการบริหารจัดการกับรายได้อีกด้วย โดยมีรายได้มาจากการขายบัตรเข้าชม ท่านละ 50 บาท จากการจำหน่ายของที่ระลึก และจากตู้บริจาค รายได้ทั้งหมดนี้จะแบ่งเป็นค่าตอบแทนสมาชิกที่ให้บริการต้อนรับนักท่องเที่ยว (คนละ 80 บาท / วัน) ส่วนเงินกำไรที่เหลือจะนำเข้าธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนรอบครัวในหมู่บ้านเป็นสมาชิก และเมื่อครบปี จะมีการปันผลเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 นำไปจัดตั้งเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เช่น กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนการศึกษา กองทุนช่วยเหลือผู้สูงอายุ เป็นต้น ส่วนที่ 2 จะปันผลให้สมาชิกของธนาคารหมู่บ้านทุกคนรอบครัวอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญเพื่อให้ชาวบ้านเห็นถึงประโยชน์จากการจัดทำหมู่บ้านการท่องเที่ยว

จากการศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์หมู่บ้านหล่อซา ทำให้ทีมวิจัยได้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

- 1) อยากให้ชาวบ้านมีความกระตือรือร้น ทำให้บ้านบิซุมมีพิพิธภัณฑ์ ชาวบ้านจะได้มีรายได้
- 2) รู้สึกดี ที่ได้เห็นชาวอาช่า ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ได้อนุรักษ์วัฒนธรรมของตัวเองไว้
- 3) ของที่แสดง บ้านบิซุมก็มี ทั้งเครื่องดักสัตว์ เกรียน เราก็สามารถมาดัดแปลงให้คนอื่นชมได้
- 4) รู้สึกประทับใจ ที่มีอาสาสมัคร ผู้นำชมเป็นเยาวชน สามารถพาเราชมได้
- 5) ชาวอาช่า มีวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกับชาวบิซุ แต่ละจุดที่ได้ชม มีความหมาย และเป็นแหล่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ได้
- 6) ชาวบิซุเราก็สามารถทำได้ แต่ต้องมีการประชาสัมพันธ์ที่ดี
- 7) น้องเยาวชนที่พาชม พุดคุยเก่ง แต่เสียดายที่พุดอาช่าไม่ได้

จากเสียงสะท้อนของทีมวิจัยที่ไปดูงานที่พิพิธภัณฑ์บ้านหล่อซา ทำให้เห็นว่า ทีมวิจัยได้รู้จักพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่มีอยู่ในชุมชน และทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนของตนเอง รวมถึงเกิดความเชื่อมั่นว่าชาวบิซุก็สามารถทำแหล่งเรียนรู้ของตนเองได้ และสามารถทำได้ดีกว่านี้ด้วย

2. แนวคิดแหล่งเรียนรู้ของชาวบิซุ

หลังจากที่ทีมวิจัยได้เดินทางไปชมพิพิธภัณฑ์บ้านหล่อซาแล้ว ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้จัดกิจกรรมพุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นแหล่งเรียนรู้ ในวันที่ 25 เมษายน 2557 เพื่อค้นหาความหมายและรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ชุมชนของตนเอง โดยทีมพี่เลี้ยงได้ตั้งคำถามต่อทีมวิจัย และได้พุดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกัน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู

จากการศึกษาดูงานของทีมวิจัย และได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกัน สามารถสรุปได้ว่าทีมวิจัยได้ให้คำนิยามและความหมายของแหล่งเรียนรู้ชาวปืซูไว้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ

- 1) แหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู จะเป็นสถานที่สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืซู เยาวชนหรือผู้ที่เข้าร่วมเรียนรู้ จะต้องสามารถอธิบายความรู้เหล่านั้นได้ และสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง
- 2) แหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู จะเป็นสถานที่สำหรับจัดแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืซู ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ หรือวัตถุสิ่งของอีกด้วย

2.2 เนื้อหาแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู

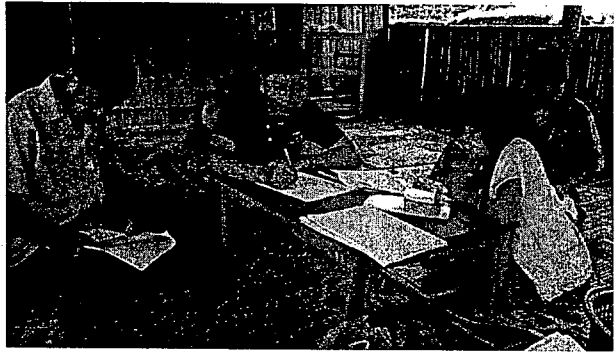
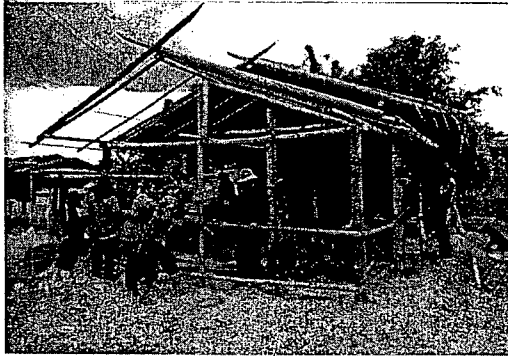
จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกัน ทำให้ทีมวิจัยได้กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้แก่

- 1) เครื่องมือดักสัตว์ของชาวปืซู
- 2) เครื่องจักสานของชาวปืซู
- 3) อาหารพื้นบ้าน / วัฒนธรรมการกินของชาวปืซู
- 4) พิธีกรรมสำคัญของชาวปืซู
- 5) ของเล่นพื้นบ้านของชาวปืซู

3. แหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู

จากการให้คำนิยาม ความหมายแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู ทำให้ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมใน 2 ลักษณะ คือการจัดทำอาคารแหล่งเรียนรู้ โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติเป็นหลัก เพื่อเป็นสถานที่เรียนรู้ของชาวปืซู และการจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืซู

ลักษณะอาคารแหล่งเรียนรู้ของชาวปืซู ทำจากวัสดุธรรมชาติ โครงสร้างของอาคารทำจากไม้ไผ่เป็นหลัก และหญ้าแฝก สำหรับมุงหลังคา อาคารหลังนี้เกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน ชุมชนใช้เป็นี่สำหรับการประชุมร่วมกัน หรือการจัดกิจกรรมในชุมชน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ ทั้งเรื่องเครื่องจักสาน การทำอาหารพื้นบ้าน และการพูดคุยเรื่องพิธีกรรมห่อเสื่อบ้าน ตลอดจนยังเป็นสถานที่ใช้สำหรับการถ่ายทอดภาษา หรือสอนภาษาปืซูกับเด็ก ๆ ในชุมชน รวมทั้งยังถือเป็นี่สำหรับต้อนรับแขกได้อย่างดี

สถานที่แหล่งเรียนรู้ของชาวบิซู

อาจกล่าวได้ว่า อาคารแหล่งเรียนรู้แห่งนี้ถือเป็นสถานที่ที่ทำให้คนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัยได้มาพบปะ พูดคุยสังสรรค์ร่วมกัน รวมทั้งยังเป็นสถานที่ที่ใช้สำหรับการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จากผู้สูงอายุ สู่วัยกลางคน จากวัยกลางคน สู่รุ่นเด็กและเยาวชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

4. องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปืซู

หลังจากที่เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ ผู้วัยกลางคน และผู้กลุ่มเด็กและเยาวชนแล้ว ทีมวิจัยได้ประชุมหารือร่วมกันเพื่อไม่ให้ความรู้เหล่านี้สูญหายไป หรือเป็นความรู้ที่อยู่เพียงคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จึงมีความคิดร่วมกันเพื่อจะเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ให้ชาวปืซูได้รับรู้ ทั้งภายในชุมชนตนเอง และชาวปืซูหมู่บ้านอื่น จึงมีความคิดที่จะทำหนังสือ บันทึกองค์ความรู้เหล่านี้เพื่อเผยแพร่ไปยังรุ่นต่อไป โดยในเบื้องต้น ทีมวิจัยสามารถบันทึกองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องการทำลาบพริก และเรื่องพิธีกรรมไหว้หอเสือบ้าน (ตาพย่า) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ลาพี ช่าทอ (การทำลาบพริก)

4.1.1 ลาพี ช่าทอ

ปืซู บา จาตัง อางงาย. กางพากางลอง คลาซาง จ่า กานแง. ลาพี ช่าทอ จ่า นี
นึ่ง กอง ช่าง แต่ง จ่า. ยาว ลากาน ปล่อง วา กาเมอ. นา วา ยา วา มื้อยู กาเมอ. ยุ่ม แต่ง จ่า อางกกา.

ลาบพริก

ชนเผ่าปืซูมีวิถีชีวิตเรียบง่าย อยู่กินตามธรรมชาติด้วยการหาพืชผักสมุนไพรมาเป็นอาหาร คือ ลาบพริกสมุนไพร ส่วนใหญ่ทำกินกันในมือกลางวัน เวลาชาวบ้านช่วยกันลงแขก หรือทำกินเองในครอบครัว

4.1.2 ลาพี ช่าทอ ทอเซ่อ (ทือ คอ)

1. แกซาม (ค่องเคลา เซอ) ลาง อางเจนจาบ คลา เซอ อางญอ ต้อ อางญอ ปา
คา อาง กกา ลาปู ทือวอง มื้อ.

2. ฮอมแตม ทือ โฮ ของ โฮ.

3. ลาพีพิกนุก ฮา – เจด แกน (ซอวา) กาด วือ อางกกา คลา จ่า อางกกา.

4. ลาพีอางจุ่ม อางฮือ ทือแซ – ซิบฮ้า แกน.

5. ชุมปอย อางญอ ค่องเคลา กามทือ ทาง แอฮือเมอ เซอ อางกกา. ชุม
ปอย อางญอ ทือ วอง มื้อ.

6. ฮอมแปนจือซีเมอ คลา เซอ ค่องเคลา ฮือเมอ อางพา ทือ วองมื้อ.

7. แมงซื่อพา แมงซื่ออางอู ค่องเคลา คลา จ่า อางพา ทือ วองมื้อ บ่าอา
ยาว อางอู ทือ อู กานเวอม อางกกา.

8. ป้องพี ค่องเคลา ยุ่ม เคลา คลา จ่า ซาม – ซี้ ตู่.

9. ปาฮาปาแตบ อางกือ กาด วือ ฮ้าโต บ่าอา ยาว ทือแซ โต.

10. จ่าแม กาด วือ อามกอลอ แน กาน แง.

ส่วนผสมลาบพริก (สำหรับ 1 จาน)

1. ผักไผ่ (เก็บในหมู่บ้าน) หาได้บริเวณที่มีน้ำชุ่มชื้น เก็บยอดอ่อน หรือใบแก่ ใช้ประมาณ 1 หยิบมือ
2. กระเทียม 1 – 2 หัว
3. พริกขี้หนู 5 – 7 เม็ด ตามความชอบ
4. พริกหนุ่ม ซื้อจากตลาดหรือปลูกเอง 10 – 15 เม็ด
5. ยอดส้มป่อย เก็บได้บริเวณริมรั้วในหมู่บ้าน ใช้ยอดประมาณ 1 กำมือ
6. ใบต้นหอม (หอมแป้น) เก็บได้บริเวณที่มีน้ำชุ่มชื้นในหมู่บ้าน ใช้ใบประมาณ 1 กำมือ
7. ใบขิง หรือหัวขิง ปลูกกินเองในครอบครัว ใช้ใบ 1 กำมือ หรือใช้หัวขิง 1 หัวเล็ก
8. ตะไคร้ประมาณ 3 – 4 ต้น ปลูกกินเองในครอบครัว
9. ปลาร้าแห้ง ซื้อจากตลาด ประมาณ 5 – 10 ตัว
10. เกลือ ซื้อจากตลาด ใช้ตามความเหมาะสม

4.1.3 อ่างเก็บอ่างกอ ใจ่าง

1. ต่างล่าง ช่องก่อง คาว เวอ เตอ แลแง ลำมายอ่างแก อื้อ ยู แง ซือ ซิ อื้อ ยู แง กามป่อ ซืออื้อ เตอ มอง แส ป่ามาน ก่าชอกกา บ่าอา ยาว ทือ ปล่อง อ่างกกา ยา พ่า โคบ แน ปลาก ยาว จาย กงคางยา.

2. มยา ตู่แลม อ่าล่อ ม้อง แน.

อุปกรณ์ที่ใช้

1. กระบอไม้ไผ่ผ่าครึ่ง ไปตัดเองในป่า เลือกลำไม้ไผ่ที่แก่แล้ว ตั้งตรง ตัดให้ได้ขนาดยาวประมาณ 1 ศอก หรือ 1 ปล้อง ผ่าครึ่งแล้วนำมาใช้ได้เลย
2. มีดมีปลายแหลม ขนาดยาว

4.1.4 แต่งยาง

1. ลาฟิอ่างจุ่ม แอ้งต่างล่างโย้ กาน ทอ ออน ทอ เมอ บ่า ปี ทาน ออก.
2. ป่องฟี่ ชุมปอย อ่างญอ, แม่งซือ พ่า บ่าอา ยาว อ่างอู แอ้ง อ่างกกา, ฮ่อม เตม, จ่าแม, ฮ่อมแป้น, แกชาม. ต่างล่างโย้ บิน แน กาน ทอ.
3. ปาฮาอ่างกือ แน ฟักนูก บิน แน กาน ทอ แง.
4. ฮ้าน จ่า ลากงคางยา. ก่างพ่าก่างลอง แอ้ อ่างจุม อ่างกกา อ่างมึง อ่างกกา คำตอง ซอวา. แน ฮางมึง อ่างกกา.

วิธีทำ

1. นำพริกหนุ่มมาสับในกระบอกไม้ไผ่เป็นลำดับแรก จะทำให้เวลาสับแล้วไม่

กระเด็นออกมา

2. นำตะไคร้, ยอดส้มป่อย, ใบขิงหรือหัวขิง, กระเทียม, เกลือ, หอมแป้น, ใบผักไผ่ สับให้ละเอียดในกระบอกไม้ไผ่

3. นำปลาร้าแห้ง และพริกขี้หนูสับให้ละเอียด

4. นำมารับประทานพร้อมกับผักสดต่าง ๆ และผักลวกตามที่ชอบ รับประทาน

กับข้าวเหนียว

4.1.5 ยางจำป้อ ต่าง บึงย่าง

1. ลำพี่ ช่าทอ อางจำ ป้อ นี้. อา จอก ปี่โจ. แม้น บา แน ลำพี่อางจุ่ม อางชื้อ อื้อ อา กาน บย้า โจ.

2. ทอ เป็น ยาว ซอก แน จำ. อางมलग แน อา กอย ชี โจ.

3. กอย ชี แอ้อ อาพ่า ทาว เป.

4. กางพ่า กางล่อง อางจุ่มโชด โชด.

เคล็ดลับความอร่อย

1. ลาบพริกที่อร่อย ไม่ควรฉะเกินไป หรือไม่ควรใส่พริกหนุ่มเยอะเกินไป
2. ทำเสร็จควรกินทันที ไม่ควรเก็บไว้นาน
3. วิธีเก็บควรห่อใบตอง
4. ผักที่ใช้ต้องเป็นผักสด

4.1.6 ลำพี่ ช่าทอ ปราโยด

1. ช้าง นา ฮาย กางพ่า จำ บย้า ปึงแง.

2. พ่าญาด นา กาน แง ยาว ความดัน บาววาน ชาวบา แฮอื้อ นายา

3. อางโต ฮาย แกนปึกา ปึงแง.

ประโยชน์ของลาบพริก

1. ทำให้คนกินผักได้เยอะ
2. ป้องกันโรค เช่น ความดัน โรคเบาหวาน โรคหัวใจ เป็นต้น
3. ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง

4.1.7 ลาพี ช่าทอ เฟ่ง (เพลงลาบพริก)

ชุมปอย อางญอ ลาพี ช่าทอ
กาน จ่า ซีคา ป่องพี คاتا
แมงซื่อ พา แกซาม ฮอมปอม
จ่าแม เย แน อางฮอม
มานพี ทือ กอม เวอม กงาคางยา
ต่างลาง แฮ่ อ่าจ่า ยาว มยา ทา ดีแอ่งยาวา
ยอนี้กาม กางพา กาบ เซื่อยา
คาคอง ซอ แม
(ทือเทอ ลองแลว)
ยอนี้กาม กางพา กาบ เซื่อยา
คาคอง ซอ แม

4.2 ตาพย่า (หอเลื้อบ้าน)

4.2.1 ตาพย่า นาเจ้อ นาทือ ยาง

อางจาว มางนา เจ้อ นาทือ ยาง. บิซุบ่า นี้ อางจาว มางนา นาทือจาง
แ่ง. ซักซัด อางจา แ่นเจ้อ จ่าแ่ง. กงนา ฮูลาฟลา ลายาว อางโกลม กาล่า. จ่าวา แ่น ยาบี้ ยา
คา ยู ซา กายาว. อางยา ลูกกา. กงา มางนา ว่า ทือโต. อางจาว มางนา ปอ แ่ง อางจาว มาง
นา กาม ปอน ป่า. อางย่าอางคยา อางอานอางซื่อ แม่น แ่น กงา บู ปาลาว. ฟาญา ปานยา จา ปี
ลาว. ปอ จ่า ยาว อาปียาก อาปีกาบ ลาโจ. ยาว อางย่าอางคยา อางอานอางซื่อ นางซื่อ เฮลน
ลากาน วา บุติง. อางจาว มางนา วาย แล่ง แ่ง. บุตาง มาง ยุ่ม เวอ. ยา อางจาว มางนา ฮูลา
มาง กวาแอ ลา ยู ดี มี ชุก. โจก จา ปีลาว. เก้ง อางเวอ ลากาน วา บุ ตึง เวอ มี. นี่แม๊ แ่นยา
กาม ปอน ป่า แอ ลา ซา มี กามกิด ต่างจาย แม๊ กงา ปิวยาว จาง กาม ม้า. จาวมาน นี้ อาง
จาว มางนา วาย กา ปี ซาม เทอ กา เเดิน ซี้ ทือเทอ เเดิน แปด ทือเทอ เเดิน ซิบซ้อง ทือเทอ.
อางจาว วาย เซอ แฮ่ ฮยา แต่ค่า แปะแป ซิงซื่อลางซื่อ แ่น คานูม.

ความเชื่อในเรื่องการนับถือหอเลื้อบ้าน

ชาวบิซุมีการนับถือหอเลื้อบ้าน โดยมีความเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถช่วยดูแล
รักษาให้คนเราอยู่รอดปลอดภัย เช่น บ่าวสาวที่แต่งงานได้ลูกคนแรกก่อนต้องถวายหมู 1 ตัว ที่หอเลื้อบ้าน
เพื่อขอพรให้ลูกที่เกิดออกมาให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่ดี และมีร่างกายครบทั้ง 32 ประการ
ให้ดูแลเลี้ยงดูง่ายหรือเวลาที่ลูกหลานไปเรียนหนังสือต่างจังหวัดต้องไปไหว้หอเลื้อบ้านที่บ้านปู่ตั้ง ซึ่งเป็นผู้ดูแล
หอเลื้อบ้าน เพื่อให้เดินทางมีความปลอดภัย และโชคดี เวลาออกไปทำงานต่างจังหวัดต้องขอพรเหมือนกัน
เพื่อให้เดินทางโดยมีความปลอดภัย ไปทำงานให้ประสบความสำเร็จมีความเจริญรุ่งเรือง นอกจากนั้นในปีหนึ่ง

ชาวบ้านก็ต้องมีการถวาย 3 ครั้ง คือ เดือน 4 หนึ่งครั้ง เดือน 8 หนึ่งครั้ง เดือน 12 หนึ่งครั้ง โดยจะมีการถวายไก่ สุราขาว ข้าวต้มมัด ผลไม้ และของหวาน

4.2.2 ตาพย่า ยุ่ม แต่ง ยาง

1. ตาพย่า ยุ่ม ดี แต่ง เมอ มอ ฮู ยาง.

1) ตาพย่า ยุ่ม ดี แต่ง เมอ. แซ มอ ฮาย ฮูมา คลอง คลาว ยามาง
ยอคลา อือ.

2) ซา มอ ฮา ฮู เมอ. กอซื่อ อางเมต อางเตง อือ อางฟา กาน แง.

3) นิแม ฮาย ยาว. อางตุ โย้ โยก ญอ แล ยาว. ซาดจา อาทิดทาน
ฮาย อางจาว มางนา นา แง. ลอทิด ดึง นา ซอ แง. อางฟา กอซื่อ กาน ซี แสง. อางตุ โย้ โยก
ญอ แล ยาว. มาเจอ ลอทิดซอ แง. กอซื่อ แสง อางกู๋ แน ซี กู๋ แน. กอย กงา แสง จู จ่าง
แง.

2. ตาพย่า ลากซานา ยาง.

1) ตาพย่า อางฮือ

- คาแต ตาพย่า ยุ่ม อางฮือ แต่ง แฮ. ลามาย อางแก่น อือ
แต่ง แง. แฮฮือ มายซาง แอয়া. ตาพย่า อางฮือ อือ ยุ่มยัง แฮ โฮก ตุน กาแน ยู แง. ยุ่มมั่ง
แฮ ลากจี. จาอามือ ปุน ยุ่ม ยัง เพ่น แอয়া แต่ง แง.

- ฮึงทาม อางจาว นา ดึง ปิยาง แฮ. อาลอ ม้อง แน แต่ง แง.
ซ้าง ดึง ยาง แฮ อางญ่ม แน แต่ง แง.

- อางจาว มาง อางเก็ง กอย ซี ยาง ตุคุ. ตาพู อางพานกาโลก
แวย่า ซอกยา ยาว ล้างดิง.

- จำเก็งตางกอ วาย เซอ แฮ อางพาน มั่ง บูลี่ ลาง ฮ้าง จำเก็ง
ซึงซื่อลางซื่อ แปแป ยาว คานูม.

2) ตาพย่า อางอี

- คาแต ตาพย่า ยุ่ม อางอี แต่ง แฮ. ลามาย อางแก่น อือ แต่ง
แง. แฮฮือ มายซาง แอয়া. ตาพย่า อางอี อือ ยุ่ม ยัง แฮ ซี ตุน กาแน ยู แง. อางเกอ
ยุ่มมั่ง แฮ ลากจี. จาอามือ ปุน ยุ่มยัง เพ่น ซี ตุน แน ยู แง. ยุ่มมั่ง แฮ กาเบ็ง.

- อางเก็งอากกอ ตาพย่า อางอี โย้. บอลีวาน จาแฮฮือ ยาม่างตา
ยาม่างบา อางฮูป จางเยน อางฮูป แน อุ่ม้อง อางปอน ซอง โต.

- จำเก็งตางกอ ตาพย่า อางอี โย้. ปอ เซอ แฮ. ฮ้าง ฮยาพู ทือ
โต คานูม แน ซึงซื่อลางซื่อ.

การจัดตั้งหอเลื้อบ้าน

1. การเสี่ยงทายเพื่อเลือกสถานที่สร้างหอ

- 1) การเสี่ยงทายเพื่อคัดเลือกสถานที่จัดตั้งหอเลื้อบ้านนั้นผู้ที่เสี่ยงทายต้องเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน
- 2) ก่อนจะทำการเสี่ยงทายต้องจัดเตรียมข้าวเปลือกเมล็ดที่สมบูรณ์ใส่ภาชนะ
- 3) จากนั้นก็ยกขึ้นเหนือหัวเพื่อตั้งสัจจะอธิษฐานถามปู่พญาแต่ละทิศว่าปู่พญาชอบอยู่ที่ไหน โดยเอาขันที่ใส่เมล็ดพันธุ์ข้าวยกขึ้นเหนือหัว ถ้าชอบทิศใดก็ให้เก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เป็นคู่ เก็บได้ 4 คู่ ก็ถือว่าตามนั้น

2. ลักษณะของหอเลื้อบ้าน

1) หอเลื้อบ้านหอใหญ่

- การสร้างหอเลื้อบ้านหอใหญ่ในสมัยก่อน ทำด้วยเสาไม้เนื้อแข็ง นอกนั้นก็เป็นไม้ไผ่ เสาที่ใช้ในการสร้างหอเลื้อบ้านหอใหญ่จะใช้เสา 6 ต้น หลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่ในสมัยปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเสาปูน 8 ต้น หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ส่วนพื้นเพปูนทั้งหมด
- หิ้ง คือ ที่วางของใช้สอยของปู่พญา ยกพื้นขึ้นสูง ถัดต่ำลงมาคือที่นั่งของปู่ตั้ง แล้วถัดลงมาอีกก็จะเป็นพื้นที่นั่งของชาวบ้าน
- ของใช้ที่วางบนหิ้งของปู่พญา มีหมอน เสื่อ ขันใส่หมากพลู แจกันดอกไม้ และน้ำตัน
- ของกินที่ถวายหอเลื้อบ้านมี หมาก เมี่ยง บุหรี่ น้ำ ข้าว อาหาร ผลไม้ ข้าวต้ม และขนม

2) หอเลื้อบ้านหอเล็ก

- การสร้างหอเลื้อบ้านหอเล็กสมัยก่อน ทำด้วยเสาไม้เนื้อแข็งนอกนั้นก็จะเป็นไม้ไผ่ เสาที่ใช้ในการสร้างหอเลื้อบ้านหอเล็กจะใช้เสา 4 ต้น ยกพื้น หลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเสาปูน 4 ต้น หลังคากระเบื้อง
- ของที่เป็นบรืวารอยู่ในหอเลื้อบ้านหอเล็กมี รูปปั้นตา ยาย นางรำ และม้าสีขาว 2 ตัว
- ของกินที่ถวายหอเลื้อบ้านหอเล็กมี ข้าว ไก่ต้ม 1 ตัว ขนมของหวาน และผลไม้

4.2.3 ตาพญา โย้ ซึ่งซากซิด แอ้

1. อางจาว มาง ยาง นาที แอ้ จาวมาน นา ฮูพลา อางลาย คาคบ่าปิจาแน.
2. ปูล่าม มา ตาพญา โย้. ลาคือ ลาม่า มาง ยาง นาที แอ้. อางจาว มางนา อู่ม้อง ปอ ปี ฮู.

4. แดนแก้ว ม่า วานออก แจง ตาย ตั้ง แจ. ยาง นาที แอ้. กองกลาง
 อางลาย คาคบาปี่จา แนน สุพลา.

1. อาจารย์ คือ ปู่พญา ทำหน้าที่ ปกป้องรักษาดูแลชาวบ้านไม่ให้มีอันตรายเกิด

2. ปู่ล้าม คือ เสนาขวาของหอเสื่อบ้าน ทำหน้าที่ เป็นคนเลี้ยงม้าของปู่ญาของ

3. อุ่ม คือ เสนาซ้ายของปู้พญา ทำหน้าที่ ดูแลรักษาเขื่อนบ้านทางทิศตะวันตก

4. แดนแก้ว คือ เชื้อนบ้านอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทำหน้าที่ ปกป้องดูแล

แผนที่แสดงการตั้งหอเสื่อบ้านในหมู่บ้านดอยชมภู

4.2.4 ปูตาง

1. ปูตาง ม่า อางจาว วาย เมอ ลาก้า ออน มาง.
2. ปูตาง มาง ลากซานา แอ้. บีซูบา นายา ยู แง. ฮาก นาบทือ คาแม จา
3. ปูตาง มางนา แช มอ ซาบู ยาง.

คองคลาว จาวมาน ช้าง ชาม ชี คุณ ซาเนอ ฮา ปึงแง. ปูตาง มาง มอ กอชือ กอย อางจาว มางนา นา แง. อาซาง นาซอ แง. ลอมาง นาซอ กอชือ อางกู๋ แน กอย กงา ปี ลาว. ลอมางอามง กอย กงา แอ้. มาง ยา ปูตาง อางชือ กงา เฟล่อ.

4. ปูตาง มาง นาที.

ยา อางจาว มาง นา ฮูฟลา ยุ่ม ตาพย่า ซาทานที ฮูฟลา ลองนึ่ง เคอ ยาว ลาง เฟ่น กูซิ่นยา แวย่า ซอกยา ลาง เฟ่น กูซิ่นยา ซึ่งชือลางชือ วาย ยาว วาซา เคอ ยาว ลองนึ่ง กูซิ่นกูซิ่น ยา. อางจาว มาง นา วาด เจิน แอ ซอทาตา จาวมาน อ่าง จ่าเก็ง คานูม ซึ่งชือ ลางชือ แวย่า ซอยลอย ปูตาง มาง ซาลอง ฮาน ชี ยาว จาวมาน อางเก็ง จ่าเก็งตางกอ ซาลอง กาน ชี แสง อางจาว มาง นา ฮาน วาย แง. วาซา ชาม เดีน ยา.

ผู้ประกอบการพิธีกรรม (ปูตั่ง)

1. ปูตั่ง คือ ผู้นำการทำพิธีไหว้เจ้า
2. ลักษณะของปูตั่ง จะต้องเป็นคนที่น่าเชื่อถือ ต้องเป็นชนเผ่าปืซูเท่านั้น
3. วิธีการจัดหาเสี่ยงทาย

ให้ชาวบ้านเสนอชื่อบุคคลในหมู่บ้านปืซูมาประมาณ 3-4 คน โดยการเสี่ยงทายเก็บ เมล็ดข้าวให้ปูตั่งเป็นคนเสี่ยงทายถามองค์จาวว่าชอบอยู่กับคนไหน ถ้าชอบต้องเก็บเมล็ดข้าวให้ได้ 4 คู่เท่านั้น แล้วถ้าได้ชื่อใครคนนั้นจะต้องยอมรับเป็นปูตั่งคนใหม่

4. หน้าที่ของปูตั่ง

เป็นผู้ดูแล ปูพญาเป็นผู้ดูแลสถานที่หอเสื่อบ้าน เปลี่ยนน้ำทุกวันพระ แล้ว เปลี่ยนแจกันดอกไม้ และถวายผลไม้ทุกวันพระ แล้วพอลถึงช่วงเข้าพรรษาทุกๆวันพระ จะต้องอันเชิญองค์จาว ไปวัด ตอนเช้าชาวบ้านจะเอาข้าว อาหาร ขนม ผลไม้ และกรวยดอกไม้ เอาไปใส่ในตะกร้าของปูพญา แล้วปูตั่ง ก็จะเอาของที่ชาวบ้านใส่ในตะกร้าไว้เอาไปถวายให้ปูพญา ตลอดระยะเวลาสามเดือนช่วงเข้าพรรษา

4.2.5 อางลีบอางลาว อางจาวมางนา วาย ยาง.

1. เดีน ชี อางจาว วาย ยาง. เดีน กุมพาพาน บ่าอ่า ยาว เดีน มีนาโคม

เวอ.

อางจาว วาย เมอ ยาง

ตาพย่า ยุ่ม อางฮือ ยาง

1) อางจาว วาย ญาม เคอ ยาว. กูเทอยา. ปูตาง มาง ซามี่ ฮู อางซาง ฮยา กงา ชู แง. อางจาว มางนา ฮาน วาย แอ เซอ. แอแม ฮาย ยาว. ปูตาง มาง ยอคา มางนา มา. อางแมง ปากาด ฮาย จาวมาน นา แป ปิง.

2) แอแม ฮาย ยาว. ปูตาง มาง อางนึ่งญามซ้า. ปากาด ฮาย จาวมาน นาแบ ปิง แอนึ่ง กูลางยา. ล่ากาน บ่า ปี่ วา.

3) ซอ ทา โย้. จาวมาน แวยา ตองซ้อลั่น ซอยลอย. ลาพี อางจุม ลา พิ อางกือ ฮอมแตม อางฮอม แน แมงซ้อ ฟิงมานตุ ป้องพี จ่าแม ซึงซ้อลางซ้อ. ปูตาง มาง ยุ่ม ฮาน ซอน กาแลง. บาเจอ คาค ปูตาง มาง ฮูพลา แอแมฮาย ยาว. จาวมาน แวยา ตองซ้อลั่น อางเก็งอากอ. ฮาน ซอน ซี้แฮ. ปล่อง แซ กางแง. ตาพย่า แวยา ตองซ้อลั่น ฮาน วาย แอแง. แว ยา อางปอน

4) เดิน ซี้ อางจาว วาย แฮ ฮยา ชู ฮู. โยก คู่่นแฮ้ ทือ คู่่นมา แต่ คา ทือ โคด ออก.

5) ตาพย่า โย้ เคอ แอ ยาว. ปูตาง มาง มาอุบ เป็น แอแมฮาย ยาว. ฮยา แซ อาง โต แน พู ฮยา อางจาว ฮาน วาย แฮ แลคยา คย่า ซี้ อางคอ บาปีแทก ฮยา โต บาปีซิด แอแมฮาย ยาว ฮยา ฮ้า โต แต่คา ทือ โคด จานลาง แง เค็งปุง แฮ ตองซุ่ม บาห้อง ลาพี ป้องพี ฟิงมานตุ แฮ ซอย แมงซ้อ ฮอมแตม อางฮอมแน แฮ ตุ กาน.

6) ยาว ฮาพา ควาก แต่ง ฮ่าง จ่าเก็ง กาน จาวตี้ มางนา วาย เซอ มานกักปาง ต่องก่าโย้.

7) পুলาม นา ฮยา วาย มา วาย เป็น ยาว โย้ บ่าจ่า ปูตาง มาง ยุ่ม ฮานลาจ่า ลางแง.

8) পুলาม นา อางเก็ง วาย แฮ อางจาว มางนา วาย เป็น ยาว পুলาม นา วาย แง.

2. เดิน แปด ปาเวณี ปอ ยาง

เดิน พิตซาพาโคม บ่าอา ยาว เดิน มิพุนาโยน เดิน แปด ปาเวณี ปอ แฮ เดิน ซี้ แมยา จ้า ซองตี้ แน ปอ แง. ทือตีมา ตาพย่า เดิน แปด อางจาว วาย เดิน ซี้ แมยา บ่าตุกาแน เดิน แปด เวอ ฮยา ชูฮู ทือแซ คู่่น กาคู่่น กา โต จ้า ทือคู่่น มา แต่คา ทือ โคด ออก แง. แอแม ฮาย ยาว ฮยา กาวโต ฮยา จานลางแง ทือ ตี มา อุ่มแน ฮามาง ซามาลาแกน วานโตก แง ตาย นา ดึง แง.

1) เดิน แปด ปาเวณี ปอ นี. อุ่ม ปูตาง มาง ปูตาง อางฮือ มาง ก้อง ฮยา ซี้ โต เป็ง แล แง

2) แอแม ฮาย อุ่ม ปูตาง มางฮยา เป็ง ลือ. จาวมาน นา ซาม ซี้ คู่่น ปา ปล่องวาปล่องบู กา ยาว ฮยา ซี้ โต พู อุ่ม มางนา วาย แง จ้า แต่คา บาจา.

3) ปล่องวาล่องบู กา เป็น ยาว ฮยา พู มึง ยาว อุ่ม ปูตาง มาง
ฮยา พู โยก วาย ตองซ้อล่าน เต่นแซ จ่อ ม่าอูบ ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลือ ปึง.

4) ตองซ้อล่าน เต่นแซ จ่อ ซี้แซง จอโค ยาว. อุ่ม ปูตาง มาง ม่าอูบ
ยาว ฮยา พู วาย เป็น ซี้แซง อุ่ม ปูตาง มาง ยุ่ม โย ฮาน แอ เคอ เป็ง กางง ยาว เป็น ยา.

3. เดิน ซีบของ ปาเวนี ปอ ยาง.

เดิน ตูลาโคม บ่าอา ยาว เดิน พิตซาจิกาโยน เดิน ซีบของ ปาเวนี ปอ
แฮเดิน ซี แมยา บ่าตุกา แน ฮยา ซูฮู โยก คุ่น โยก คุ่น แฮ แต่คา ทือ โค้ด ออก แง. ฮยา
แฮ ฮา โต จาน ลางง แต่คา ทือ โคด.

พิธีกรรมไหว้เจ้าในเดือน 4 เดือน 8 และเดือน 12

1. การไหว้เจ้าในเดือน 4 ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน มีนาคม

ขั้นตอนการไหว้เจ้า

ห่อเสื่อบ้านห่อใหญ่

1) การไหว้เจ้าแต่ละครั้ง ปูตัง จะเป็นคนดำเนินการจัดเรียงลำดับว่าใครจะ
เป็นคนนำไก่ไปรวมกันหรือเป็นเจ้าภาพ เพื่อจะนำไปไหว้เจ้า จากนั้นปูตังก็จะไปบอกให้ผู้ใหญ่บ้าน
ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ว่าเป็นเจ้าภาพนำไปถวาย

2) จากนั้นปูตังจะเป็นคนกำหนดวัน เวลา และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้
ทั่วถึงกัน แล้ววันไหว้เจ้าชาวบ้านจะหยุดทำงานกันทุกครัวเรือน

3) ช่วงเช้าชาวบ้านจะนำกรวยดอกไม้ ธูปเทียน พริกหนุ่ม พริกแห้ง
กระเทียม หอมแดง ขิง ข่า ตะไคร้ เกลือ และผลไม้ต่างๆ แล้วถ้าขาดเหลืออะไรปูตังจะเป็นคนดูแล จากนั้น
ชาวบ้านก็จะช่วยกันคัดแยก ดอกไม้ ธูป เทียน และสิ่งของที่เอาไปรวมกัน และดอกไม้ที่จะนำไปถวายห่อเสื่อ
บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นดอกไม้สีขาว

4) การนำไก่ไปถวายในเดือน 4 จะมีผู้นำไก่ไปถวาย 6 คน คนละ 1 ตัว แล้ว
ภายใน 6 คน จะมีคนหนึ่งที่จะนำสุราไปถวาย ดังนั้นจะเหลือไก่ 5 ตัว สุราขาว 1 ขวด

5) เมื่อไปถึงสถานที่ห่อเสื่อบ้าน ปูตังก็จะบอกกล่าวก่อน หลังจากนั้นทำการ
ฆ่าไก่เพื่อจะเอานำไปต้มจะต้มไก่เป็นตัว ไก่ที่ถวายจะต้องทำเครื่องหมายโดยการเอาตอกมัดไก่ไว้ แล้วแม้แต่
หนังไก่ก็ไม่ให้หลุดออกมา ให้มีความสมบูรณ์ทั้งตัวของไก่ แล้วเครื่องปรุงทุกอย่างจะไม่ตำที่ครก พริก ตะไคร้
ข่า ต้องหั่น ขิง กระเทียม หอมแดง ต้องทุบใส่

6) ก่อนที่จะถวายไก่ต้มจะต้องนำผลไม้ ข้าวต้มมัด ของหวาน ถวายก่อน
เพราะจะเป็นของว่าง

7) พอไก่ต้มสุกแล้วก็จะยกผลไม้ ข้าวต้มมัด และของหวาน ออกให้ชาวบ้าน
รับประทาน

8) การถวายของให้ปู่ลำนัน ต้องถวายห่อเสื่อบ้านใหญ่ก่อน แล้วถวายห่อเสื่อบ้านเล็ก

2. การไหว้เจ้าในเดือน 8

ขั้นตอนการไหว้เจ้า ในเดือน 8 ก็จะเหมือนกับการไหว้เจ้าในเดือน 4 แต่จะแตกต่างกันตรงที่การไหว้เจ้าเดือน 8 จะมีการไหว้เจ้าอยู่ 2 แห่ง คือ

แห่งที่ 1 ห่อเสื่อบ้าน ขั้นตอนการไหว้เจ้าก็จะเหมือนกับเดือน 4 แต่จะแตกต่างกันตรงที่การไหว้เจ้าในเดือน 8 จะมีผู้นำไก่ไปถวาย 10 คน คนละ 1 ตัว ภายใน 10 คน จะมีอยู่ 1 คนที่จะนำสุราขาวไปถวาย 1 ขวด ดังนั้นจะเหลือไก่ 9 ตัว สุราขาว 1 ขวด

แห่งที่ 2 อุ่ม จะอยู่เชื่อนบ้านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีขั้นตอนการไหว้เจ้าดังนี้

1) การไหว้เจ้าในเดือน 8 จะมีผู้ปู้ตั้งอุมจะขอแบ่งไก่จากปู้ตั้งจำนวน 4 ตัว

2) จากนั้นปู้ตั้งอุมแบ่งไก่มาแล้วก็จะขอความร่วมมือกับชาวบ้านประมาณ 3-4 คน เพื่อจะช่วยกันทำอาหารหรือต้มไก่ 4 ตัว และจะไม่มีสุราขาว ที่จะนำถวายอุม

3) ถ้าทำอาหารหรือต้มไก่สุกแล้วก็ยกไก่ต้มถวายพร้อมกับจุดธูปเทียนบอกกล่าวปู้ตั้งอุมจะเป็นคนบอกกล่าวให้มารับของเส้นไหว้

4) หลังจากทีธูป เทียน ไหม้หมดแล้ว ปู้ตั้งก็จะบอกกล่าวขออาหารเช่นไหว้เพื่อเอากลับไปที่บ้านปู้ตั้งอุม เพื่อตัดแบ่งกัน แล้วเสร็จพิธีกรรม

3. การไหว้เจ้าในเดือน 12

ขั้นตอนการไหว้เจ้าในเดือน 12 ก็จะเหมือนกับการไหว้เจ้าในเดือน 4 แต่จะแตกต่างที่จะมีผู้นำไก่ไปถวาย 6 คน คนละ 1 ตัว แล้วภายใน 6 คน จะมีคนหนึ่งที่จะนำสุราไปถวาย ดังนั้นจะเหลือไก่ 5 ตัว สุราขาว 1 ขวด

4.2.6 ปี่ซอ อางลีบ อางลาว

1. ตามลามลาม ยาง

1) ซางดา เมอ กยาง เมอ ตามลามลาม ฮู ปิงแง ซอยลอย แต่ง มอ มาง ยุ่ม ซาบ แอปิงแง มอ มาง นา ปา ตามลามลาม ปิงแง.

2) ตามลาม ซา ลาม เมอ ลามาย ซา มอ มาง อางวา จ๊าบ แน เต ยู แง.

3) ยาว มอ มาง นา ซา ปิงแง กู ทิด ยา อางซื่อางแล จา ยาว ลามาย ม้อง ออก แง ยาว อางซื่อางแล ป่า จา ยาว ลามาย ป่า เลอลา มอ มาง อางว่า โย้ จาบ ยา เจอ ลา ทิด กาง แลงแง แฮ ทิด ยา ออก แง.

4) ซา กงา ยาว จ่าเก็ง จ่า เซอ ตามลามลาม นา แง บาเจอ จ่า แงแน ยาง อางซอ อือ นา ต้าต ยาว ลามาย มอง แง ยาง จ่าเก็ง ป่าซอ อือ ยาว ลามาย แฮ อางอาน แงงยา.

5) จำเกิ้ง นา เป็น ยาว อางนึ่ง ปอ จำ แสง ตามลาลาม นา
บำเจอ นึ่ง จำ แสง ยาง แส นึ่ง ซอ แส นึ่ง ยา ปอ จำ ปิงแสง ซา กงา ยาว แต่ลายคานลาย
มานนา ม่าอูบ ออก ปี่แง ปี่คี มีนึ่ง จาแล ปี่ยาว ตา กยางโปยว ปี่ เป็น ยาว ซอยลอย ยุ่ม เง โย
ซี แง.

6) ปอ แลง แส นึ่ง ตาแลว เจอ อางลา คู เกิง แต่ง แง อางลา
เกิงแอ คาลาว ลาโกง แวยา ตองซื่อ คาเตย มางลา อาสื่อ ปองขาว ฮ่าง จำเกิ้ง ลาปู่คิง พาแน
พาปอน คานตาง แมกคยาง ปอ แลง แส นึ่ง มอ มาง ซางตา มาง ยุ่ม โย ม่าอูบ ยาว ซื่อ กา
ออก แล ยา นา ทาม ซา กงา ซี โย.

7) ซองก่อง เคอ แล ยาว อางกาง แต่ง ตาแลว ซอก แต่ลายคานลาย
มานนา ม่าอูบ ยาว ว่าบู ปอ ยาว ตามลาลาม นา แง จำ กอ ยา กอ ยาว ลามาย มง
ลางแง ป่ากอ ยาว ลามาย อางอาน แสง ยา.

8) ปอ เป็น จำ ตาง ยาว มอ มาง ซางตา มาง อางคองอางล่า
แมกคยาง จ่อ ยาว อางคองอางลา ฮาว ลือ ยุ่ม เคอ ลือ ยาว ซางตา มาง ยุ่ม โย ซาง ทือมาง ยุ่ม
โย ดึง ลอ ฮ่างเพิน ดึง ลอ มอ มาง ฮาว นา เคอ ลือ ซาลา ยุ่ม ดึง มาง พอ แง อาแซง ยา
ลือ แง แสแม ฮา ยาว มอ มาง ซางตา มางนา อางลา คู ลาปู่คิง พือ ยาว เป็น ยา.

2. อู่ปุม

อางยา ซอกาว มานนา อู่ปุมปุม เมอ ยาเจ กงา ซาง

1) ยาเจซาง เมอ ทือ นึ่ง ลือ ลาง แง ปอ แสง มางยา. นีแมฮายเปน
แง ป่าออปาง เตอ ยาว ฮานต่อน ลางแง อางปลอง ปลอง แน ยุ่ม กาลาง ซอง ปลอง กา.

2) ทือ ปลอง ม่า ซาย ปลั่ง แน กาน ทือ ปลอง ม่า ลาง ปลั่ง แน
กาน แง มานปอง โย อาง ซอง ปาน ตาง ตู ฮิด.

3) มุ่งคุคุ ยาว ฮ่าง จำ ตาง ยาว ฮากยู กยาบ ยาว ซาย ทอก ปลาया
ยุ่ม ลากา โย ลาง แสง ทอก ปยา ป่าออ แส แกบ วี ปลาก วี จี ลางเซิง ลางซาง ปยา ไบ๊ ยาเจ
ซาง นึ่ง อางจาว มานนา วาย เซอ แส วา ทือ โต ฮยา ทือ โต คือ แส ม่า แตนแกว โย เวอ
วาย แง.

อางจาว มานนา วา วาย แส นีแม

1) วา ทือ โต จำแม ลาพี ปองพี อางฮอม พี ซือลางซื่อ คานุม แปะแป.

2) ตาพย่า เคอ ยาว ปูตาง มาง อางจาว นา ม่าอูบ มี นึ่ง นึ่ง อาง
แม่น วา ฮาน ปอ วาย ลางแง ยาง ปอ ลางแง อางยาอากยา แมกา นา มยาง แง แม่นมาง แน
เกิด ล่าว ซางบาน ซางเมิง แน เกิด ลาว ครบ 32 ปราณ ปอ ง่าย ปาลาว พายาด ป่าแหว อ่า
ฮาน เกิด ลือ โจ ซาตี พายา จา ปี่ โว วา มาง แซ ยาว เจิง ปิง ทอ มีง ยาว กุ่มพา แต่ง บ่า
ปี่ เจอ เคอ อางจาว นา วาย กามปอน ปา แง.

3) แสมเฒ่ ฮาย ยาว วา แซ่ ปล่องวาปล่องบู กา ยาว เป็น ยาว วา ซา
ฮาน ทอ ฮาน เจ็ง แลงแก มึง ยาว อางจาว นา โยก วาย แก.

4) วา ซ่า เจ็ง วา ซ่า ทอ เป็น ซา วาย เมอ ซื่อลางซื่อ แปะแป อาง
เซน อางซาว วาย เป็น แก.

5) วา ซ่าเจ็งมึงซ่าทอ เป็น ยาว ซื่อลางซื่อ แปะแป อางเซน อางซาว จาว
มาน นา โยก ปี จ่า ปึงแก.

6) ปูตาง จ่าเก็งตางกอ โยก วาย ตองซื่อล่าน เต่นแซ จ่อ อางจาว
มานนา ม่าอูบ ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลือ वो.

7) วาย ทื่อซิด ยาว ปูตาง มาง อาทิดทาน ฮาย กอซื่อ กอย นาทาม
จ่า กอ แลยา แสมเฒ่ ฮาย ยาว มอฮูกอซื่อ กอย อางกูแน กงา ปึงแก ซี กู แน จ่าเก็ง วาย ซีแอ้ง
กงา ลาบ จ่า กอ แลยา บ่ากอ ยาว กอซื่อ บ่า กอย กงา กา ยาว อางจาว มาง จ่า กอ ยาว
กอซื่อ ซี กู แน กอย กงา กาเทอกา ปีซาม คาคา ยาว ซี กู แน บ่ากอย กงา กา แสมเฒ่ฮาย
ยาว ปีซาม อีอานา ฮาว ออก แอปึงแก แสมเฒ่ฮาย ยาว เป็นยา ปูตาง มาง ม่าอูบ กามปอน ปา อยู่
ติมิชุก แน จา ปีลาว ยาว ปูตาง มาง จ่าเก็งตางกอ กูยาง โยก ลุง ซาง กูบูกูคน แน ปล่องกา
ชีนา ทังกงา แน จ่า ปึงแก จานลา ยาว ยุ่ม ฮาน จ่า อางกกา

ปูล้าม นา ยา ปอ วาย ยาง

1) ตาพย่า อางฮือ ไ้ ฮยา พู ทื่อ โต เป็ง ปูล้าม นา วาย ซื่อลางซื่อ
อางเซนอางซาว แน แปะแป.

2) ฮยา เป็ง ลือ ซีแสงฮยา แลยาคยา อางซ่าซ่า ซี ซี มาง.

3) ซื่อลางซื่อ อางเซนอางซาว แน แปะแป.

4) ปูตาง มาง ตองซื่อล่าน เต่นแซ จ่อ ม่าอูบ จ่าเก็ง วาย ซีแสง ปูล้าม
มานนา ม่า ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลาปาว.

5) ตองซื่อล่าน เต่นแซ จ่อกิน ยาว ปูล้าม มางจ่า กอ ยาว แสมเฒ่ฮาย
ยาว ปูตาง มาง ปูล้าม นา จ่าเก็ง วาย ซีแสง โยกลุง ปูตาง มาง ยุ่ม ฮานลา แก.

พิธีกรรมอื่นๆ ของชาวบิซู

1. การรวาไม้ เวลาคนไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีเสียงหายด้วยการรวาไม้จะมี
วิธีการ ดังนี้

1) ทำกรวยดอกไม้รูปเทียน แล้วเอาไปเหน็บไว้ที่บ้านพ่อหมอ ขอให้พ่อหมอ
เสียงหายด้วยการรวาไม้

2) ไปตัดไม้ในป่ามา แล้วไม้ที่เสียงหายจะต้องตัดให้ยาวพอดีกับวาของพ่อ

หมอ

4) พอเสียงหายได้แล้ว พ่อหมอดต้องถามดูว่าอาหารที่จะเลี้ยงจะกินอาหารอะไร ถ้าได้อาหารที่วิญญูณอยากกินไม่ที่เสียงหายก็จะยาวออก อาหารที่วิญญูณไม่ชอบกินไม่ที่เสียงหายก็จะเท่าเดิม

6) วันที่ไปเลี้ยงจะได้สานตะแหว และจะได้เตรียมของเรียกขวัญ แล้วของที่จะเตรียมเรียกขวัญมี ดอกไม้ ธูปเทียน หมากเมี่ยง ใบพลู กล้วย อ้อย ข้าว อาหาร ด้ายผูกข้อมือ ผ้าแดง ผ้าขาว ผ้ายาย และขันตั้ง แล้ววันที่ไปเลี้ยง พ่อหมอไปบ้านคนป่วย เพื่อบอกกล่าวและพากันออกไป ณ จุดที่เสี่ยงทายได้

7) เมื่อไปถึงในป่าพ่อหมอกก็ได้ทำการ และปักตะแหลว เพื่อบอกกล่าว
วิญญาณ เริ่มทำพิธี เมื่อทำการเลี้ยงเสร็จพ่อหมอกก็ได้ถามวิญญาณเสี่ยงทายด้วยการว่าไม้ อาหารที่เลี้ยงวันนี้
ได้รับ และกินอ้มหรือยัง ถ้าวิญญาณกินอ้มแล้ว ไม้ที่เสี่ยงทายก็จะยาวออก ถ้ายังกินไม่อ้มไม้ที่เสี่ยงทายก็จะ
ยาวพอดีกับวาของพ่อหมอ

8) เมื่อทำพิธีเลี้ยงเสร็จแล้ว พ่อหมอและคนที่ไปช่วยงานก็ได้กินอาหาร เสร็จแล้วพ่อหมอได้เรียกขวัญคนป่วย โดยการจุดฝ้ายเพื่อเรียกขวัญคนป่วยกลับมาบ้าน เมื่อมาถึงบ้านคนป่วยก็จะมีคนมานั่งรอ พ่อหมอก็ถามคนที่นั่งรอว่า ขวัญของคนป่วยมาถึงหรือยัง แล้วคนที่นั่งรอก็ได้ตอบว่า มาถึงเมื่อไหร่แล้ว พ่อหมอก็ได้เรียกขวัญผูกข้อมือนีให้กับคนป่วย

ก่อนเริ่มทำการถวายหอเสื่อบ้าน 1 วัน

1) จะต้องไปตัดไม้ธำมณาเอามาตัดเป็นท่อนๆตามที่ไม้ธำมณีสั่งอยู่แล้วจะตัดไม้ธำตามจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่ในหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนละ 2 ปล้อง

2) ปล้องที่ 1 นำทรายมาใส่ในปล้องไม้จันทน์เต็ม และปล้องที่ 2 นำน้ำใส่ในปล้องไม้จันทน์เต็ม

3) พอถึงตอนกลางคืนเวลาประมาณ 20:00 น.- 21:00 น. ก็จะเอาปล้องไม้
 อ้อที่ใส่ทรายโดยการเททรายออกมาจากปล้องไม้้อ แล้วโปรยใส่ที่หน้าบ้าน และเอาปล้องไม้้อที่ใส่น้ำเอาไว้
 เทที่หน้าบ้านทุกครัวเรือน พอโปรยทราย และเทน้ำเสร็จก็จะบีบปล้องไม้้อจนแตกทิ้งไว้ที่หน้าบ้านของทุก
 ครัวเรือน

วันที่ทำการถวายห่อเสื่อบ้าน เป็นการถวายหมู ไก่ และสุนัข

วิธีการถวายหมูที่ห่อเสื่อบ้านห่อใหญ่

- 1) เตรียมหมูไปที่ห่อเสื่อบ้านใหญ่ 1 ตัว พร้อมเครื่องปรุง และผลไม้ ขนมของหวาน ข้าวต้มมัด
- 2) พอไปถึงที่ห่อเสื่อบ้าน ปู่ตั้งก็จะบอกกล่าวกับอั้งจาวว่า วันนี้เป็นวันดีมีหมูมาถวายให้คนที่ท้องนั้นมีความสุขมีลูกก็ขอให้ลูกคลอดออกมาครบ 32 ประการขอให้ได้เลี้ยงเด็กง่าย ๆ มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ตอนคลอดก็ขอให้คลอดลูกออกมามีความปลอดภัย
- 3) จากนั้นก็ทำการฆ่าหมู และช่วยกันชำแหละ เสร็จแล้วนำเนื้อหมูไปลาบและแกง แล้วก็นำเอาไปถวายให้อั้งจาว
- 4) ก่อนที่จะถวายแกงหมู และลาบหมูจะต้องนำผลไม้ ข้าวต้มมัด ของหวานถวายก่อน
- 5) พอแกงหมูสุก และลาบหมูเสร็จแล้วก็จะยกผลไม้ ข้าวต้มมัด และของหวาน ออกให้ชาวบ้านรับประทาน
- 6) ปู่ตั้งก็จะยกอาหารที่จะถวาย เพื่อบอกกล่าวพร้อมกับจุดธูปเทียน เพื่อให้ปู่พญามารับของที่ถวายให้มารับ
- 7) เมื่อถวายได้สักครู่แล้วปู่ตั้งจะเป็นคนอธิฐานเก็บเมล็ดข้าว เพื่อถามว่ากินอิ่มหรือยัง หลังจากนั้นก็จะเสี่ยงทาย โดยการเก็บเมล็ดข้าวเป็นคู่ให้จับได้เป็น 4 คู่ ว่าของที่ถวายได้รับหรือว่ากินอิ่มแล้วหรือยัง และถ้ากินไม่อิ่มก็เก็บเมล็ดข้าวเป็นคู่ไม่ได้ ปู่พญากินอิ่มแล้วเก็บเมล็ดข้าวได้เป็น 4 คู่ บางครั้งถ้ามีคนไต่สวนหรือคนเมือง ก็จะเก็บเมล็ดข้าวเป็น 4 คู่ ไม่ได้ก็จะบอกให้ออกจากพิธีที่บริเวณนั้นก่อน ถ้าเก็บข้าวได้ครบ 4 คู่ แล้วก็เข้ามานั่งในพิธีได้ หลังจากนั้นพิธีการก็ได้เสร็จสิ้นลง ปู่ตั้งก็จะเป็นคนบอกกล่าวขอให้มีความสุขความเจริญรุ่งเรือง และก็จะยกอาหารทุกอย่างลงมา เพื่อที่จะให้ทุกคนที่ไปร่วมพิธีได้รับประทานพร้อมกัน และถ้าอาหารเหลือก็สามารถห่อกลับมาที่บ้านได้

วิธีการถวายไก่ที่ห่อเสื่อบ้านห่อเล็ก

- 1) เตรียมไก่ไปที่ห่อเสื่อบ้านห่อเล็ก 1 ตัว พร้อมเครื่องปรุง และผลไม้ ขนมของหวาน ข้าวต้มมัด
- 2) พอไปถึงก็นำไก่ไปต้มเป็นตัว แล้วใส่เครื่องปรุง และการเอาไก่ไปต้มจะต้องเอาดอกมัดไก่ไว้ แล้วแม้แต่หนังไก่ก็ไม่ให้หลุดออกมา ให้มีความสุขสมบูรณ์ทั้งตัวของไก่
- 3) พอต้มไก่เสร็จแล้วปู่ตั้งก็จะถวายไก่ต้มให้ปู่ล่ำม พร้อมกับผลไม้ ขนมของหวาน และข้าวต้มมัด
- 4) ปู่ตั้งก็จะจุดธูปเทียน บอกกล่าวให้ปู่ล่ำมมารับกินอาหารที่ถวายให้
- 5) พอธูปเทียนไหม้หมดแล้วก็จะถือว่าปู่ล่ำมกินอาหารเสร็จแล้ว จากนั้นปู่ตั้งก็จะยกอาหารที่ถวายให้ปู่ล่ำมลงมาเอากลับบ้านของปู่ตั้งเอง

อาจกล่าวสรุปได้ว่าการดำเนินงานโครงการ “บิซู อางเก็งอากอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาว บิซู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ทำให้ทีมวิจัยได้แนวทางในการจัดทำแหล่งรู้ ของตนเอง โดยผ่านการเรียนรู้จากที่อื่น วิเคราะห์และให้คำนิยามแหล่งเรียนรู้ในแบบของตนเอง และสามารถ สร้างกิจกรรมถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ตลอดจนบันทึกความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ต่อไป อย่างไรก็ตามองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซูยังมีอยู่อีกมากมาย แต่เนื่องด้วยเวลาในการทำวิจัยมีจำกัด จึงสามารถทำได้เพียงการบันทึกความรู้เรื่องการทำลาบพริก และการประกอบพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน ซึ่งการ ที่ทีมวิจัยได้ผ่านกระบวนการทำงานในรูปแบบงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถทำให้ทีมวิจัยเกิดความมั่นใจ และ เกิดความภาคภูมิใจที่จะบันทึกความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองด้วยภาษาบิซูได้ต่อไปในอนาคต

บทที่ 6

วิเคราะห์และอภิปรายผล

1. สรุปการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานในโครงการ “บิซู อางเก็งอากอ เฮลันยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันของชุมชน ที่ต้องการจะอนุรักษ์ ฟื้นฟูภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง โดยการดำเนินงานโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง กระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมชาวบิซู และเพื่อศึกษารวบรวม องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชาวบิซู สู่การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน

กระบวนการในการดำเนินงานโครงการ สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) การจัดเวทีชี้แจงโครงการ ฯ ให้ชุมชนได้รับทราบ และเข้าใจ
- 2) กิจกรรมศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ชีวิต บ้านหล่อชา ทำให้ทีมวิจัยได้เห็นภาพของแหล่งเรียนรู้ และทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการจัดทำแหล่งเรียนรู้ของตนเอง
- 3) กิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนของชาวบิซู โดยทีมพี่เลี้ยงได้ตั้ง ประเด็นพูดคุย และทำให้ทีมวิจัยสามารถสรุปนิยามของแหล่งเรียนรู้ออกมาได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ แหล่ง เรียนรู้ของชาวบิซู จะเป็นทั้งสถานที่สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซู ให้เยาวชนได้ เข้ามาเรียนรู้ และสามารถอธิบายและปฏิบัติได้ด้วยตนเอง และเป็นสถานที่สำหรับจัดแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวบิซู ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ หรือวัตถุสิ่งของ
- 4) กิจกรรมการจัดทำอาคารแหล่งเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนใน ชุมชนช่วยกันจัดทำ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยโครงสร้างของอาคารทำขึ้นจากวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติ เน้น การใช้ไม้ไผ่ และใบหญ้าคาเป็นหลัก อาคารเรียนรู้นี้ตั้งอยู่บริเวณหน้าหอประชุมเดิม ที่ชุมชนเคยใช้เป็นสถานที่ ในการสอนภาษาบิซูสำหรับเด็กเล็ก อีกทั้งยังมีสนามหญ้าให้เด็ก ๆ ได้วิ่งเล่นอีกด้วย
- 5) กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ใน 3 เรื่อง ได้แก่ 1) การ ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องจักสาน เป็นการถ่ายทอดความรู้ผ่านการปฏิบัติจากกลุ่มผู้อาวุโส ผู้รู้ สู่กลุ่มวัยกลางคน หรือผู้ที่ยังจักสานไม่เป็น โดยเฉพาะการสานตะเหลว ซึ่งถือว่ายังมีการใช้ในปัจจุบันโดยเฉพาะก่อนการทำไร่ เป็นต้น 2) การถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำลาบพริก เป็นการถ่ายทอดความรู้ผ่านการปฏิบัติจากกลุ่มวัย กลางคน หรือกลุ่มผู้ใหญ่สู่วัยเด็ก ทำให้เด็ก ๆ เยาวชนได้รู้จักการทำลาบพริก ตั้งแต่การเก็บผัก เครื่องปรุงร ูปกรณ์ รวมทั้งยังได้ทดลองทำลาบพริกด้วยตนเอง และ 3) การถ่ายทอดความรู้เรื่องการประกอบพิธีกรรม ไหว้หอเสื่อบ้าน หรือชาวบิซูเรียกว่า “ตาทาย่า” เป็นการถ่ายทอดความรู้ผ่านการพูดคุย ระหว่างผู้ประกอบ พิธีกรรมหรือปู่ตั่ว ให้ความรู้กับทีมวิจัย รวมทั้งคนที่จะมารับตำแหน่งเป็นปู่ตั่วคนใหม่ ซึ่งทำให้ทีมวิจัยหลายคน ได้เห็นคุณค่าและเข้าใจความหมายของการประกอบพิธีกรรมมากขึ้นกว่าการที่ถือปฏิบัติตาม ๆ กันมาทุกปี อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ เป็นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นผู้สูงอายุ หรือปราชญ์ผู้รู้ สู่กลุ่มวัย

กลางคน และกลุ่มเยาวชน โดยผ่านการบอกเล่า พูดคุย และการฝึกปฏิบัติ ให้ทำได้และทำเป็น เกิดความรู้ติดตัวนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตได้

6) กิจกรรมการบันทึกองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซู ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่ทีมวิจัยต้องใช้ความอดทนในการเขียนภาษาบิซู การเขียนความหมายภาษาไทย และความหมายแบบคำต่อคำ จนกระทั่งเกิดเป็นหนังสือรวบรวมองค์ความรู้ที่ชื่อว่า “บิซู อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮลันยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) ซึ่งประกอบไปด้วย การทำลาบพริก และพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน เมื่อหนังสือเล่มนี้ได้จัดทำสำเร็จแล้ว สามารถเผยแพร่ให้คนในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่สนใจได้รู้จักชาวบิซูมากขึ้น ทำให้ชุมชนชาวบิซูเกิดความภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก

7) กิจกรรมเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน เป็นกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้นำเสนอผลการทำงานโครงการวิจัยให้กับคนในชุมชน รวมทั้งหน่วยงาน องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบผลการดำเนินงานโครงการวิจัย

นอกจากนี้ชาวบิซูยังได้มีโอกาสเข้าร่วมงานวันภาษาแม่สากลในปี 2557 – 2558 ซึ่งทำให้ทีมวิจัยชาวบิซู ได้มีโอกาสนำเสนอผลการทำงานในโครงการวิจัย ตลอดจนเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานพื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และยังได้รับความรู้ ข้อคิดเห็นจาก ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และ ผศ.ดร. บัญชร แก้วส่อง อีกด้วย

จากการดำเนินงานดังกล่าว ได้เกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ กล่าวคือ เกิดแหล่งเรียนรู้ที่ตั้งอยู่ในชุมชน ซึ่งมีบทบาทเป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ กิจกรรมการประชุม พูดคุย พบปะสังสรรค์กัน รวมทั้งยังเป็นสถานที่สำหรับต้อนรับแขกอีกด้วย และเกิดหนังสือที่รวบรวมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซู ซึ่งประกอบด้วยเรื่องการทำลาบพริก และการไหว้หอเสื่อบ้าน (ตาพย่า) โดยผ่านการบันทึกเป็นภาษาบิซู ด้วยตัวอักษรไทย มีความหมายภาษาไทย และมีความหมายแบบคำต่อคำ สามารถเผยแพร่ให้คนในชุมชนที่เป็นชาวบิซู รวมทั้งคนภายนอกชุมชนที่มีความสนใจได้รู้จักชาวบิซูมากยิ่งขึ้น

2. วิเคราะห์ผลการวิจัย

ภายหลังจากการทำกิจกรรมเสร็จสิ้นตามโครงการ ฯ ทีมวิจัยได้ประชุม พูดคุย และถอดบทเรียนร่วมกัน ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

สิ่งที่ได้จากการทำงานวิจัย

- 1) ได้ความรู้ เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้
- 2) ได้ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน เกิดความจริงใจและความสามัคคีจากเพื่อน ๆ
- 3) ได้หนังสือความรู้ จากที่เป็นความเชื่อ สามารถทำให้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้กับลูกหลาน ไม่ให้ความรู้เหล่านี้สูญหาย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- 1) สามารถพูดได้ว่าเราเป็นทีมวิจัย เรารู้ว่าวิจัยคืออะไร มันเป็นวิชาการของชาวบิซู เมื่อก่อนไม่รู้จักงานวิจัย ตอนนี้เรารู้แล้วว่าการวิจัยคือการค้นคว้า เมื่อก่อนคิดว่างานวิจัยเป็นงานของคนที่ยับยั้งปัญหา แต่ตอนนี้เข้าใจคำว่าปราชญ์ชาวบ้าน ก็คือคนที่รู้ชีวิตเก่า ๆ

2) ทีมวิจัยมีความกล้าแสดงออก มีความเป็นผู้นำ ดังจะเห็นได้จากการเป็นตัวแทนเข้าไปร่วมงาน หรือไปประชุมในระดับอำเภอ ทำให้หลายหน่วยงานได้รู้จักชาวบิซูมากขึ้น

3) มีหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบิซูมากขึ้น เช่น โรงพยาบาลสร้างเสริมสุขภาพตำบล และศึกษานอกโรงเรียน ได้สนับสนุนให้ชาวบิซู นำลาบพริกไปออกบู๊ตามงานต่าง ๆ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่จากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ยังได้เข้ามาศึกษา พุดคุย สอบถาม ข้อมูลในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรมของชาวบิซู

จากการดำเนินงานโครงการวิจัยที่ผ่านมา สามารถวิเคราะห์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ได้ดังนี้

1) ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองได้ แต่ไม่ใช่จำกัดเฉพาะอยู่ในกลุ่มเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายไปสู่กลุ่มวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ชุมชนยังเลือกเรื่องที่จะถ่ายทอดความรู้ที่เหมาะสมให้กับเด็กและเยาวชน กล่าวคือ ในการทำงานโครงการวิจัยนี้ สามารถถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องจักสาน เรื่องการทำลาบพริก และเรื่องพิธีกรรมการไหว้หอเสื่อบ้าน ซึ่งเรื่องที่เหมาะสมที่จะถ่ายทอดให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้คือ เรื่องการทำลาบพริก ส่วนเรื่องการจักสาน และเรื่องพิธีกรรมการไหว้หอเสื่อบ้าน เป็นเรื่องที่ปราชญ์ผู้รู้ หรือผู้สูงอายุ ได้ถ่ายทอดให้กับทีมวิจัยและกลุ่มวัยกลางคนที่มีความสนใจจะเรียนรู้ เพราะถือเป็นเรื่องที่ใกล้จะสูญหายไปจากชุมชน ประกอบกับทีมวิจัยยังไม่มีความรู้ที่ชำนาญพอ จึงเป็นโอกาสที่ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ และยังทำให้ชุมชนชาวบิซูได้เห็นคุณค่าและความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้านที่เป็นมากกว่าการปฏิบัติตาม ๆ กันมาทุกปี

2) ชุมชนสามารถศึกษารวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชาวบิซู สู่การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชน กล่าวคือ กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองภายในชุมชน สามารถเก็บรวบรวมได้ด้วยตนเอง ออกแบบกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ร่วมกันภายในชุมชน อีกทั้งยังสามารถบันทึกความรู้เพื่อเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน และคนภายนอกชุมชนได้รู้จักชาวบิซูมากขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้การเป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบิซู จะมีความแตกต่างจากแหล่งเรียนรู้ทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ แหล่งเรียนรู้ทั่ว ๆ ไป จะเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อคอยต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือคนภายนอกที่เข้ามาศึกษาหาความรู้เท่านั้น แต่สำหรับแหล่งเรียนรู้ของชาวบิซู เป็นลักษณะการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านภาษาบิซู เพื่อคนชาวบิซู ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่สามารถอธิบายความรู้เหล่านั้นได้เท่านั้น แต่ยังสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง รวมทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ผ่านการบันทึกตัวอักษร เป็นเรื่องราว จัดทำเป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่ให้คนในชุมชนและคนภายนอกได้รู้จักและเรียนรู้อีกระดับหนึ่งด้วย

3) ชุมชนสามารถสร้างความตระหนักให้กลุ่มเด็กและเยาวชน ตลอดจนคนในชุมชนได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภาษาและวัฒนธรรมชาวบิซูได้ ดังจะเห็นได้จากความหลากหลายวัยของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งมีทั้งกลุ่มผู้สูงวัย ปราชญ์ผู้รู้ กลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยไม่ได้จำกัดอยู่แค่ภายในกลุ่มทีมวิจัยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่สนใจอีกด้วย

นอกจากนี้การดำเนินงานวิจัยในโครงการนี้ สามารถทำให้เกิดการนำงานวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากมาย ได้แก่

1) อาหารลาบพริกของชาวบิซู ซึ่งเป็นอาหารขึ้นชื่อของชาวบิซู มีส่วนประกอบที่สำคัญคือพืช ผัก ที่หาเก็บได้ภายในบริเวณหมู่บ้าน ถือเป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ทำให้ชาวบิซูมีสุขภาพแข็งแรง ไม่ป่วยเป็นโรคเบาหวาน หรือความดัน ทำให้ ลาบพริกของชาวบิซู ได้รับการคัดสรรรางวัลวัฒนธรรม (ของดีบ้านฉัน) ด้านอาหารที่โดดเด่นระดับอำเภอ ในวันที่ 21 มีนาคม 2557 ตามโครงการรางวัลวัฒนธรรม (ของดีบ้านฉัน) จังหวัดเชียงราย เพื่อนำไปสู่การพัฒนา บ่มเพาะ ต่อยอด สร้างสรรค์ เพิ่มคุณค่าทางสังคม และมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจต่อไป การได้รับรางวัลนี้ได้ทำให้ชาวบิซู บ้านดอยชมพู เกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจในการฟื้นฟู ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองต่อไป

2) ชาวบิซู ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อการสงวนรักษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการดำเนินงานโครงการ “บันทึก รวบรวม เพื่อการสงวนรักษา ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาบิซู” ซึ่งถือเป็นโอกาสอันดีที่จะทำให้ชาวบิซูได้เกิดการทำงานฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองอย่างต่อเนื่อง ผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการบันทึกองค์ความรู้ท้องถิ่นด้วยคนในชุมชน โดยในการดำเนินงานนี้จะทำให้ชาวบิซูได้บันทึกองค์ความรู้ด้านอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น การบันทึกคำศัพท์ นิทาน บทเพลง การละเล่นพื้นบ้าน รวมทั้งเรื่องสมุนไพร ซึ่งเป็นที่สนใจของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ค่อย ๆ จะสูญหายไปจากชุมชน และไม่ได้เกิดการถ่ายทอดไปยังกลุ่มเด็กและเยาวชนอีกแล้ว

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การดำเนินงานโครงการนี้ สามารถทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ที่มุ่งเน้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งยังสามารถจัดทำหนังสือเพื่อเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ออกไปยังผู้สนใจ ซึ่งมีความแตกต่างจากแหล่งเรียนรู้ทั่วไปที่มุ่งเน้นแต่เฉพาะคนภายนอกให้เดินเข้ามาหาในชุมชนเท่านั้น นอกจากนี้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตลอดทั้งโครงการ ยังชี้ให้เห็นว่าสามารถฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเก่า ๆ ที่กำลังจะเลือนหายไป ดังเช่น การจักสาน โดยเฉพาะการสานตะเลหวาที่ยังมีบทบาทใช้กันในชุมชน แต่คนส่วนใหญ่มักสานไม่เป็นแล้ว รวมทั้งพิธีกรรมไหว้หอเสือบ้าน ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติตาม ๆ กันมาตั้งแต่ในอดีต แต่การทำงานวิจัยทำให้ค้นพบคุณค่า ความหมายของการประกอบพิธีกรรมมากขึ้น นอกจากนี้กระบวนการทำงานวิจัยร่วมกันดังกล่าว ยังสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

3. อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินงานตามโครงการวิจัยที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าแหล่งเรียนรู้ของชาวบิซู ถือเป็นแหล่งเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่มีความแตกต่างจากแหล่งเรียนรู้ทั่วไป สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1) การให้คำนิยามแหล่งเรียนรู้ของชาวบิซู แม้ว่าชาวบิซูจะให้ความหมายหรือนิยามแหล่งเรียนรู้ของตนเองไม่ต่างไปจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ทั่วไปมากนัก แต่ในทางปฏิบัติกลับมีความแตกต่างจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ทั่วไป กล่าวคือ ชุมชนได้ให้คำนิยามไว้ว่า แหล่งเรียนรู้ชาวบิซู เป็นสถานที่สำหรับถ่ายทอดองค์

ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เยาวชนหรือผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ จะต้องสามารถอธิบายความรู้เหล่านั้นได้ และสามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งเป็นสถานที่สำหรับจัดแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการจัดนิทรรศการหรือการแสดงวัตถุ แต่ในทางปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าชาวบิซูจะมุ่งเน้นการจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ผ่านการฝึกปฏิบัติ ให้สามารถเรียนรู้และสามารถทำเองได้ ทำให้ความรู้เหล่านี้ถูกฝังอยู่ในตัวบุคคล โดยเฉพาะเจ้าของวัฒนธรรมหรือคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างจากการจัดทำแหล่งเรียนรู้ทั่วไป ที่มุ่งเน้นการจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือน ผ่านการจัดแสดงวัตถุทางวัฒนธรรมเท่านั้น จนมองข้ามการให้ความสำคัญของคนในชุมชนด้วยกันเอง

ทีมวิจัยได้สะท้อนถึงความหมายของการจัดทำแหล่งเรียนรู้ของชาวบิซูไว้ว่า
“แหล่งเรียนรู้ของเรา คือความอยู่รอด เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยว อะไรที่ไม่รู้ ก็ทำให้รู้ พิธีกรรมที่ไม่เคยรู้ ก็ทำให้เราได้รู้ ได้เป็นนักเขียนด้วย มีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น เป็นความรู้ที่แท้จริง แหล่งเรียนรู้ที่อื่น คือ เราไปดูของของเขา แหล่งเรียนรู้ของชาวบิซู คือ คนบิซูได้รู้”

นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร

หัวหน้าโครงการวิจัย ฯ

21 พฤศจิกายน 2558

2) การนำเสนอความรู้ และการเผยแพร่ความรู้ ส่วนใหญ่จะพบว่าแหล่งเรียนรู้ทั่วไป จะมีการนำเสนอข้อมูลผ่านการจัดนิทรรศการ หรือการจัดแสดงวัตถุ เพื่อให้คนภายนอกได้รู้จักตัวตน และวิถีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ๆ แต่สำหรับชาวบิซู แม้ว่าจะไม่มีการจัดแสดงนิทรรศการ หรือการจัดแสดงผ่านวัตถุทางวัฒนธรรม แต่ได้มีการบันทึกความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ด้วยตนเอง ผ่านการจัดทำหนังสือ “บิซู อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้เรื่องการทำลาบพริก และการประกอบพิธีกรรมตาพยา ซึ่งมีทั้งภาษาบิซู ภาษาไทย และความหมายแบบคำต่อคำ หากหนังสือเล่มนี้ได้เผยแพร่ออกไปยังสาธารณะ หน่วยงาน องค์กร หรือสื่อต่าง ๆ ก็จะทำให้คนภายนอกได้รู้จักชาวบิซูมากยิ่งขึ้น และจะเดินทางเข้ามาพูดคุย เรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมของชาวบิซูอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินผ่านไปผ่านมาเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานโครงการ “บิซู อางเก็งอางกอ เฮล่นยา” (แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบิซู) บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ถือว่ามีประโยชน์อย่างยิ่งกับชาวบิซู เนื่องจากทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ผ่านการทำอย่างแท้จริง ทำให้ชาวบิซูสามารถอธิบายได้ และปฏิบัติได้ด้วยตัวเอง นอกจากนี้การทำโครงการนี้ยังถือเป็นประโยชน์ที่ทำให้ชาวบิซู โดยเฉพาะทีมวิจัยได้ช่วยกันบันทึกความรู้ของตนเองผ่านภาษาบิซู จนทำให้เกิดความมั่นใจและมีความคล่องแคล่วในการเขียนมากขึ้น ถือเป็นฐานและเป็นทุนที่จะทำให้ชาวบิซูสามารถบันทึกเรื่องราวอื่น ๆ อันทรงคุณค่าของชาวบิซู สืบทอดต่อไปยังเยาวชนลูกหลานของตนเอง

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2544). เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กัลยา ขอร่มย์. (2552). การศึกษาพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชีวลีสิทธิ์ บุญเกียรติ. (2551). พิพิธภัณฑ์ชุมชน : ประเด็นและข้อถกเถียง ในศิริพร ศรีสินธุ์โร พิพิธภัณฑ์บันทึก ทบทวนบทเรียนจากการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ต่อจรัส พงษ์สาลี. (2547). พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย : บทบาทของวัดในฐานะสื่อกลางในการฟื้นฟูวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น มุมมองจากการทบทวนประวัติศาสตร์และการพัฒนาการของงานพิพิธภัณฑ์สถานไทย. [ซีดี - รอม].
- พิบูลย์ชัยและคณะ. (2554). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการ “แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมปักษ์ใต้ที่เหมาะสมกับเด็กเล็กชาวปักษ์ บ้านดอยขมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2540). แนวโน้มของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย. ใน เอกสารการสัมมนาวิชาการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย, 23 - 24 พฤศจิกายน 2539. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พีดีเอ - มีชัย. (ม.ป.ป.). เอกสารแผ่นพับ พิพิธภัณฑ์ชีวิตหมู่บ้านหล่อชา สนับสนุนโดย พีดีเอ - มีชัย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จ.เชียงราย
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2544). พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน. เอกสารประกอบการสัมมนา พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่ วันที่ 23 - 24 มีนาคม 2544. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และสถาบันวิจัยภาษาเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2545). พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่. ใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่ : รายงานการสัมมนา ณ หอประชุม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 23 - 24 มีนาคม 2544. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สายันต์ ไพเราะจูติ. (2548). กระบวนการโบราณคดีชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาวตรี สุวรรณสถิต. (2544). พิพิธภัณฑ์ในฐานะการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา ฯ สหประชาชาติ ปีที่ 33. (ฉบับที่ 2 เมษายน - มิถุนายน 2544).

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 : สหราชอาณาจักร. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุมาลี สังข์ศรีและคณะ. (2548). รายงานการวิจัย การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : หจก. ภาพพิมพ์.
- สุรจิตร ทิब्. (2538). การศึกษาสภาพการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ. (2547). แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อพิสิทธิ์ อธิราชวรรณ. (2540). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. ศิลปวัฒนธรรมปีที่ 18. (ฉบับที่ 8).
- Arienne M. Dwyer. (2011). "Tools and techniques for endangered-language assessment and revitalization" . In Vitality and Viability of Minority Languages. October 23-24, 2009. New York: Trace Foundation Lecture Series Proceedings. Preprint.
- Lenore A. Grenoble and Lindsay J. Whaley. (2006). Saving Languages An introduction to language revitalization. First published. Cambridge University Press.
- Lois M. Meyer and Fernando Soberanes Bojórquez. (2010). The Language Nest Orientation for the Guides. First reprinting. Pedagogical Movement CMPIO-CNEII-CSEIIIO Oaxaca.

ภาคผนวก

รายชื่อคณะทีมวิจัย

1. นายพิบูลย์ชัย	สวัสดีสกุลไพร
2. นางสาวสุจินันท์	วงศ์ลัวะ
3. นายอุ้นเรือน	วงศ์ภักดี
4. นายดวงแสง	เจษฎาไกรศรี
5. นางชนาภา	ติคำ
6. นายเกตุ	มโนภัทร
7. นางวิวรรณ	วงศ์ลัวะ
8. นางอุ้นแก้ว	วงศ์ลัวะ
9. นายทอน	ติะจันทร์
10. นายทวีศักดิ์	ปิตินาถ
11. นางยุพารัตน์	วันรส
12. นายพงศ์พัฒน์	ตาแปง
13. นางกัลยากร	สวัสดีสกุลไพร

ปราชญ์ชุมชน

ผู้ให้ความรู้เรื่องจักสาน

1. ยายอ้วน	ติคำ
2. นายเกตุ	มโนภัทร
3. ยายหนานเฮือน	วงศ์ลัวะ

ผู้ให้ความรู้เรื่องพิธีกรรมไหว้หอเสื่อบ้าน

1. พ่อหนานเฮือน	วงศ์ลัวะ
2. พ่อคำเมา	วงศ์ลัวะ

ปี่ซุ อางเก็ง อางกอ อางอาน เฮล่นยา

(แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปี่ซุ)

ผู้เขียน: นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ

ผู้สนับสนุน: ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ชื่อเรื่อง : บีซู อางเก็งอากอ อางอาน เฮล่นยา

(แหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวบีซู)

ผู้แต่ง : นายพิบูลย์ชัย สวัสดิ์สกุลไพร

ผู้สนับสนุน : ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ออกแบบปกและรูปเล่ม : สุมาลี หาญยศ

ปีที่พิมพ์ : พฤศจิกายน 2558

คำนำ

หนังสือเรื่อง “ปี่ซุ อางเก็งอากอ อางอาน เฮล่นยา” มีความหมายว่าแหล่งเรียนรู้ของเก่าชาวปี่ซุ จัดทำโดยคณะวิจัยชาวปี่ซุ เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่อยากจะอนุรักษ์ภาษา วัฒนธรรม ขนบประเพณี ท้องถิ่นของตัวเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากความเป็นห่วงและกังวลว่าวันหนึ่งภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปี่ซุจะสูญหายไป หากไม่เริ่มต้นช่วยกันคิด หรือหาแนวทางฟื้นฟู อนุรักษ์ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปี่ซุที่บรรพบุรุษได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานเด็กรุ่นใหม่ก็จะไม่รู้จักและปฏิบัติไม่ถูกต้อง

คณะวิจัยชาวปี่ซุ จึงได้รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปี่ซุ บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพร่ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย อันแสดงถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวปี่ซุ ผ่านการบันทึกด้วยระบบเขียนภาษาปี่ซุ โดยใช้ตัวอักษรไทยพร้อมกับความหมาย โดยอาศัยอุดมการณ์ ความร่วมมือ และความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่สู่กลุ่มเด็ก เยาวชน ชุมชนชาวปี่ซุ รวมถึงบุคคลที่สนใจทั่วไป ตลอดจนชาวปี่ซุยังสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ประเพณี วัฒนธรรมของตนเองได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ ตามที่บรรพบุรุษชาวปี่ซุได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา

คณะที่มวิจัยต้องขอขอบคุณ ทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรม ในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่เป็นแรงกระตุ้นคอยผลักดันให้เกิดหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ทำให้คณะวิจัยสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

หวังว่าหนังสือเรื่อง “ปี่ซุ อางเก็ง อากอ อางอาน เฮล่นยา” จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ รวมทั้งเป็นแนวทางให้ลูกหลานชาวปี่ซุได้ประพฤติ ปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมของชาวปี่ซุอย่างถูกต้องและอยู่คู่กับชุมชนท้องถิ่นสืบต่อไป

คณะที่มวิจัย

สารบัญ

ลาพี ซาทอ

1

- ลาพี ซาทอ ทอเซ่อ (ทื่อ คอ)
- อางเก็งอากอ จายย่าง
- แต่งยาง
- ยางจำป้อ ต่าง บึงย่าง
- ลาพี ซาทอ ปาโยค
- ลาพี ซาทอ เฟ่ง

ลาบพริก

4

- ส่วนผสม (สำหรับ 1 จาน)
- อุปกรณ์ที่ใช้
- วิธีทำ
- เคล็ดลับความอร่อย
- ประโยชน์ของลาบพริก
- เพลงลาบพริก

ดาพย่า

7

1. ดาพย่า นาเจอนาบทื่อ ยาง.
2. ดาพย่า ยุ่ม แต่ง ยาง.
 - 2.1 ดาพย่า ยุ่ม ตี แต่ง เมอ มอ ฮู ยาง.
 - 2.2 ดาพย่า ลากซานา ยาง.
3. ดาพย่า โย้ ซึงซากซิด แอ้.
4. ปูตาง.
5. อางลีบอางลาว อางจาวมานา วาย ยาง.
 - 5.1 เदन ซี อางจาว มานา วาย ยาง.

สารบัญ

5.2 เดิน แปร ปาเวนี ปอ ยาง.

5.3 เดิน ซีบของ ปาเวนี ปอ ยาง.

6. ปี่ซุ อางลึบ อางลาว.

6.1 ตาม ลามลาม ยาง.

6.2 อยู่ปุม

หอเสื่อบ้าน

17

1. ความเชื่อในเรื่องการนับถือหอเสื่อบ้าน

2. การจัดตั้งหอเสื่อบ้าน

2.1 การเสี่ยงทายเพื่อเลือกสถานที่สร้างหอ

2.2 ลักษณะของหอเสื่อบ้าน

3. เทพที่สถิตในหอเสื่อบ้าน

4. ปู่ตั้ง (ผู้ประกอบพิธีกรรม)

5. พิธีกรรมไหว้ปู่พญาแต่ละเดือน

5.1 การไหว้ปู่พญาในเดือน 4

5.2 การไหว้ปู่พญาในเดือน 8

5.3 การไหว้ปู่พญาในเดือน 12

6. พิธีกรรมอื่นๆ ของปี่ซุ

6.1 การรำไม้

6.2 คนท้อ

ภาคผนวก

ถอดความหมายคำต่อคำ เรื่องลาบพริก

ถอดความหมายคำต่อคำ เรื่องหอเสื่อบ้าน

คณะผู้จัดทำ

ลาพี ช่าทอ

ลาพี ช่าทอ

ปี่ซุ บา จาติง อางงาย. กางพากางลอง คลาซาง จ่า กานแง.

ลาพี ช่าทอ จ่านี นิง กอง ช่าง แต่ง จ่า. ยาว ลากาน ปล่อง วา กาเมอ.

นา วา ยา วา มื้อยู กาเมอ. ยุ่ม แต่ง จ่า อางงา.

ลาพี ช่าทอ ทอเซ่อ (ทื่อ คอ)

1. แกซาม (ค่องเคลา เซอ) ลาง อางเจนจาบ คลา เซอ อางญอ ต่อ อางญอ
ปาคา อางงา ลาปู ทื่อวอง มื่อ.
2. ฮอมแตม ทื่อ โฮ ของ โฮ.
3. ลาพีพิกนุก ฮา – เจดแกน (ซอวา) กาด วื่อ อางงา คลา จ่า อางงา.
4. ลาพีอางจุ่ม อางฮื่อ ทื่อแซ – ซิบฮ้า แกน.
5. ซุมปอย อางญอ ค่องเคลา กามทื่อ ทาง แฮฮื่อเมอ เซอ อางงา.
ซุมปอย อางญอ ทื่อ วอง มื่อ.
6. ฮอมแปนจือซีเมอ คลา เซอ ค่องเคลา ฮื่อเมอ อางพา ทื่อ วองมื่อ.
7. แมงซื่อพา แมงซื่ออางอู ค่องเคลา คลา จ่า อางพา ทื่อ วองมื่อ
บ่าอา ยาว อางอู ทื่อ อู กานเวอม อางงา.
8. ป่องพี ค่องเคลา ยุ่ม เคลา คลา จ่า ซาม– ซี่ตุ.
9. ปาฮาปาแตบ อางกือ กาด วื่อ ฮ้า โต บ่าอ่า ยาว ทื่อแซ โต.
10. จ่าแม กาด วื่อ อามกอลอ แน กาน แง.

อ่างเก็งอ่างกอ จาย่าง

1. ต่างล่าง

ช่องก่อง คาว เวอ เตอ แลแง ลำมายอ่างแก อือ ยู แง ชือ ชืออือ ยู แง
กามปอ ชืออือ เตอ มอง แฮ ป่ามาน ก่าชอกกา บ่าอา ยาว ทือ ปล่อง
อ่างกา ยา พ่าโคบแน ปลาก ยาว จาย กงาคางยา.

2. มยา

มยา ตู่แลม อ่าล่อ ม้อง แน.

แต่งยาง

1. ลาฟี่อ่างจุ่ม แอ้งต่างล่างโย้ กาน ทอ ออน ทอ เมอ บ่า ปี่ ทาน ออก.
2. ป่องฟี่ ชุมปอย อางญอ, แม่งชือ พ่า บ่าอา ยาว อางอู แอ้ง อ่างกา ฮอมแตม,
จำแม, ฮอมแป้น, แกซาม. ต่างล่าง โย้ บินแน กาน ทอ.
3. ปาฮาอ่างกือ แน ฟักนูก บิน แน กาน ทอ แง.
4. ฮ้านจำ ลากงาคางยา. ก่างพ่าก่างลอง แอ้ อ่างจุ่ม อ่างกา อ่างมึง
อ่างกา คำตอง ซอวา. แน ฮางมึง อ่างกา.

ยางจำปือ ต่าง บึงย่าง

1. ลำฟี่ ช่าทอ อางจำ ปือ นี้. อา จอก ปี่โจ. แม้น บา แน ลำฟี่อ่างจุ่ม อางชือ
อือ อา กาน บย่า โจ.
2. ทอ เป็น ยาว ชอก แน จำ. อางมलग แน อา กอย ชี โจ.
3. กอย ชี แอ้ อาพ่า ทาว เป.
4. กางพ่าก่างลอง อ่างจุ่มโชด โชด.

ลาพี ช่าทอ ปาโยด

1. ช้าง นา ฮาย กางฟ้า จ่า บย่า ปึงแง.
2. ฟาญาด นา กาน แง ยาว ความคาน บาววาน ชาวบา แฮอื้อ นานา
3. อางโต ฮาย แกนปึกา ปึงแง.

ลาพี ช่าทอ เฟ่ง

(เพลงลาบพริก)

ชุมปอย อางญอ ลาพี ช่าทอ
กาน จ่า ซีคา ป้องพี คاتا
แมงซื่อพา แกซามฮอมปอม
จ่าแม เย แน อางฮอม
มานพี ทือกอมเวอม กงคางยา
ต่างलग แฮ่ อ่าจ่า ยาว มยา ทา ตีแสงยาวา
ยาวนี้กาม กางพา กาบ เซ่อยา
คาคอง ซอ แม
(ทือเทอ ลองแลว)
ยาวนี้กาม กางพา กาบ เซ่อยา
คาคอง ซอ แม

ลาบพริก

ลาบพริก

ชนเผ่าปืซูมีวิถีชีวิตเรียบง่าย อยู่กินตามธรรมชาติด้วยการหาพืชผักสมุนไพร มาเป็นอาหาร คือ ลาบพริกสมุนไพร ส่วนใหญ่ทำกินกันในมือกลางวัน เวลาชาวบ้าน ช่วยกันลงแขก หรือทำกินเองในครอบครัว

ส่วนผสม (สำหรับ 1 จาน)

1. ผักไผ่ (เก็บในหมู่บ้าน) หาได้บริเวณที่มีน้ำชุ่มชื้น เก็บยอดอ่อน หรือใบแก่ ใช้ประมาณ 1 หยิบมือ
2. กระเทียม 1 – 2 หัว
3. พริกขี้หนู 5 – 7 เม็ด ตามความชอบ
4. พริกหนุ่ม ซื้อจากตลาดหรือปลูกเอง 10 – 15 เม็ด
5. ยอดส้มป่อย เก็บได้บริเวณริมรั้วในหมู่บ้าน ใช้ยอดประมาณ 1 กำมือ
6. ใบต้นหอม (หอมแป้น) เก็บได้บริเวณที่มีน้ำชุ่มชื้นในหมู่บ้าน ใช้ใบประมาณ 1 กำมือ
7. ใบขิง หรือหัวขิง ปลูกกินเองในครอบครัว ใช้ใบ 1 กำมือ หรือใช้หัวขิง 1 หัวเล็ก
8. ตะไคร้ประมาณ 3 – 4 ต้น ปลูกกินเองในครอบครัว
9. ปลาร้าแห้ง ซื้อจากตลาด ประมาณ 5 – 10 ตัว
10. เกลือ ซื้อจากตลาด ใช้ตามความเหมาะสม

อุปกรณ์ที่ใช้

1. กระบอกล้างผ้าเครื่อง ไปตัดเองในป่า เลือกลำไม้ไผ่ที่แก่แล้ว ตั้งตรง ตัดให้ได้ ขนาดยาวประมาณ 1 ศอก หรือ 1 ปล้อง ผ้าเครื่องแล้วนำมาใช้ได้เลย
2. มีด มีปลายแหลม ขนาดยาว

วิธีทำ

1. นำพริกหนุ่มมาสับในกระบอกไม้ไผ่ เป็นลำดับแรก จะทำให้เวลาสับแล้ว ไม่กระเด็นออกมา

2. นำตะไคร้, ยอดส้มป่อย, ใบขิงหรือ หัวขิง, กระเทียม, เกลือ, หอมแป้น, ใบผักไผ่ สับให้ละเอียดในกระบอก ไม้ไผ่

3. นำปลาร้าแห้ง และพริกชี้หนูสับให้ละเอียด

4. นำมารับประทานพร้อมกับผักสดต่าง ๆ และผักลวกตามที่ชอบ รับประทานกับข้าวเหนียว

เคล็ดลับความอร่อย

1. ลาบพริกที่อร่อย ไม่ควรฉะเกินไป หรือไม่ควรใส่พริกหนุ่มเยอะเกินไป
2. ทำเสร็จควรกินทันที ไม่ควรเก็บไว้นาน
3. วิธีเก็บควรห่อใบตอง
4. ผักที่ใช้ต้องเป็นผักสด

ประโยชน์ของลาบพริก

1. ทำให้คนกินผักได้เยอะ
2. ป้องกันโรค เช่น ความดัน โรคเบาหวาน โรคหัวใจ เป็นต้น
3. ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง

1. ตาพญา นาเจ้อ นาทือ ยาง

งามจาว งามนา เจ้อ นาทือ ยาง. บิซุบ่า นี้ งามจาว งามนา นาทือจาง
 งามซำกซิด งามจา แนนเจ้อ จ่างแง. กงนา ฮูลาพลา ลายาว งามโกลม กาล่า. จ่าวา
 แนน ย่าปี ยาคา ยู ซา กายาว. งามยา ลูกกาว. กงนา งามนา ว่า ทือโต. งามจาว งาม
 นา ปอ แง งามจาว งามนา กาม ป่อน ป่า. งามย่างามคยา งามอานงามซื่อ แมน แน
 กงนา บู ปาลาว. ฟาญา ปานยา จา ปีลาว. ปอ จ่า ยาว อาปียาก อาปีกาม ลาโจ. ยาว
 งามย่างามคยา งามอานงามซื่อ งามซื่อ เฮลน ลากาน วา บูตึง. งามจาว งามนา วาย
 แลง แง.ปุดาง งาม ยุ่ม เวอ. ยา งามจาว งามนา ฮูลา งาม กวาแอสลา อยู่ดี มี ชุก. โจก
 จา ปีลาว. เก็ง งามเวอ ลากาน วา บูตึง เวอ มี. นี้แม่ แนนยา กาม ป่อน ป่า แอสลา ซา
 มี กามกิด ต้างจาย แม่ กงนา ปียาว จาง กาม ม้า. จาวมาน นี้ งามจาว งามนา วาย
 กา ปี ซาม เทอ กา เดิน ซี้ ทือ เทอ เดิน แปด ทือเทอ เดิน ซิบซ้อง ทือเทอ. งามจาว
 วาย เซอ แอ ฮยา แต่ค่า แปะแป ซึงซื่อลางซื่อ แนน คานูม.

2. ตาพย่า ยุ่ม ตั่ง ยาง

2.1 ตาพย่า ยุ่ม ตี ตั่ง เมอ มอ ฮู ยาง.

1. ตาพย่า ยุ่ม ตี ตั่ง เมอ. แซ มอ ฮาย ฮูม่า คง คลาว ยามาง
ยอคลา อือ.
2. ซา มอ ฮา ฮู เมอ. กอชือ อางเมต อางเตง อือ อางฟา กาน แง.
3. นีแม ฮาย ยาว. อางตุโย้ โยก ญอ แล ยาว. ซาดจา อาทิดทาน
ฮาย อางจาว มางนา นา แง. ลอ ทิด ดึง นา ซอ แง. อางฟา กอชือ
กาน ซี แสง. อางตุโย้ โยก ญอ แล ยาว. มาเจอ ลอทิดซอ แง กอชือ
แสง อางกู่ แน ซี กู่ แน. กอย กงา แสง จู จ้างแง.

2.2 ตาพย่า ลากซานา ยาง

1. ตาพย่า อางฮือ

- 1) คาเต ตาพย่า ยุ่ม อางฮือ ตั่ง แฮ้. ลามาย อางแก่น อือ ตั่ง แง.
แฮ้ออ มายซาง แอया. ตาพย่า อางฮือ อือ ยุ่มยึง แฮ้ โฮก ตุน
กาแน ยู แง. ยุ่มมั่ง แฮ้ ลาจี. จาอามือ ปูน ยุ่ม ยึง เพ่น แอया ตั่ง
แง.
- 2) ฮึงทม อางจาว นา ดึง ปิยาง แฮ้. อาลอ ม้อง แน ตั่ง แง. ซ้าง
ดิง ยาง แฮ้ อางญ่ม แน ตั่ง แง.
- 3) อางจาว มาง อางเก็ง กอย ซี ยาง ตูคู. ตาพู อางพานกาโลก
แวย่า ซอกยา ยาว ล้างดิง.
- 4) จ่าเก็งตางกอ วาย เซอ แฮ้ อางพาน มั่ง บูลี ลาง ฮ้าง
จ่าเก็ง ซึงซื่อลางซื่อ เปแป ยาว คานูม.

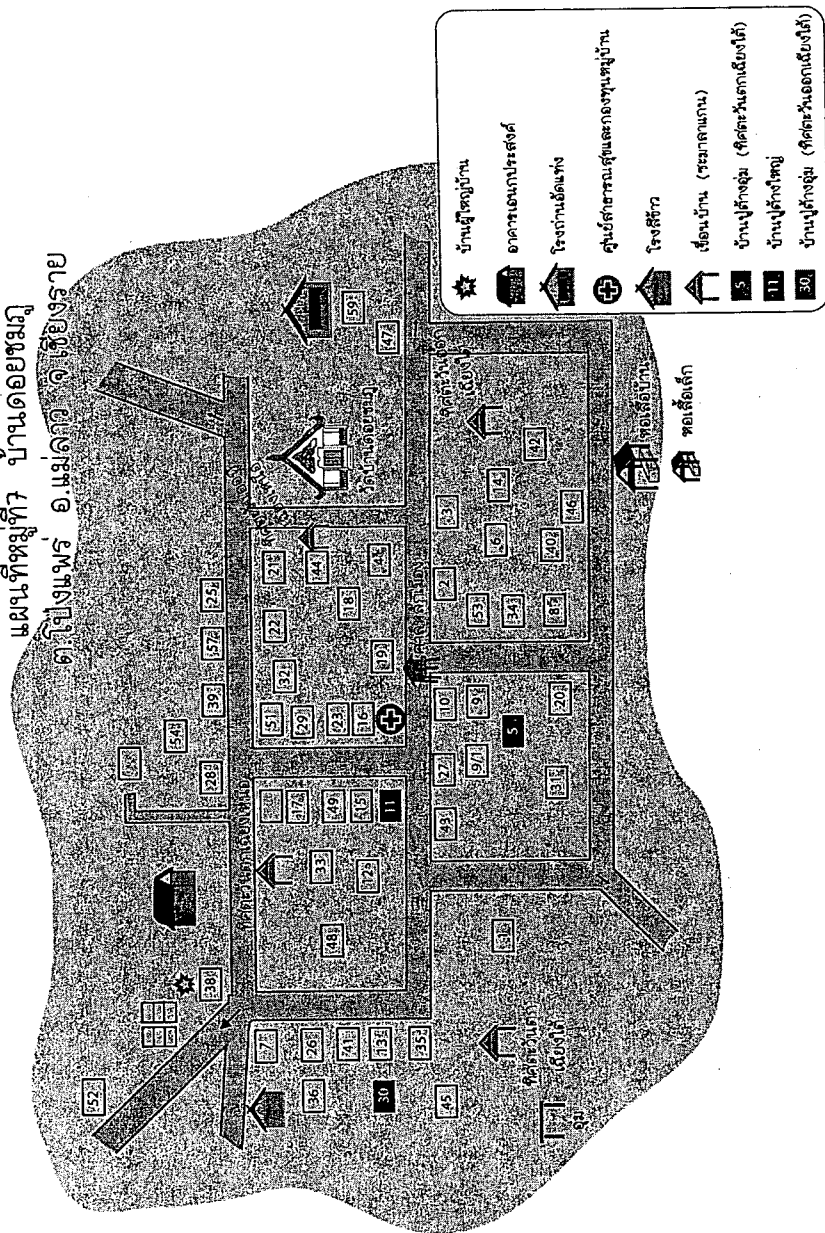
2. ตาพย่า อางอี

- 1) คาตต ตาพย่า ยุ่ม อางอี แต่ง แอ้. ลามาย อางแก่น อ้อ แต่ง แง.
แอ้ออ มายซาง แอয়া. ตาพย่า อางอี อ้อ ยุ่ม ยิง แอ้ ซิ ตุน กาแน
ยู แง. อางเกอ ยุ่มมั่ง แอ้ ลาจี. จาอามือ ปุน ยุ่มยิง เฟ่น ซิ ตุน แน
ยู แง. ยุ่มมั่ง แอ้ กาเบิง.
- 2) อางเก็งอากอ ตาพย่า อางอี โย้. บอลีวาน จาแอ้ออ ยาม่างตา
ยาม่างบา อางฮูบ จางเยน อางฮูบ แน อุ่ม้อง อางปอน ของ โต.
- 3) จ่าเก็งตางอ ตาพย่า อางอี โย้. ปอ เซอ แอ้. ฮ่าง ฮยาพู ทื่อ
โต คานุม แน ซึงซื่อกลางซื่อ.

3. ตาพย่า โย้ ซึงซากซิด แอ้

- 3.1 อางจาว มาง ยาง นาที แอ้ จาวมาน นา ฮูพลา อางลาย
คาคบ่าปีจา แน.
- 3.2 ปูล่าม มา ตาพย่า โย้. ลาคือ ลาม่า มาง ยาง นาที แอ้. อางจาว
มานนา อุ่ม้อง ปอ ปี ฮู.
- 3.3 อุ่ม มา อางจาว มาง ลาคือ ลาชาย. ยาง นาที แอ้. ซามาลาแกน
วานโตก แง ตาย ฮูพลา มาง.
- 3.4 แคนแกว ม่า วานออก แง ตาย ดึง แง. ยาง นาที แอ้.
คองคลาว อางลายคาคบ่าปีจา แน ฮูพลา.

แผนที่หมู่ที่ 7 บ้านดอยขมภู
ต.โป่งน้ำร้อน อ.แม่ลาว จ.เชียงราย

4. ปูตาง

4.1 ปูตาง ม่า อางจาว วาย เมอ ลาก้า ออน มาง.

4.2 ปูตาง มาง ลากชานา แอ้. ปีชูปา นายา ยู แง. ฮาก นาบทือ คาแม จา.

4.3 ปูตาง มางนา แซ มอ ซาบู ยาง.

คองคลาว จาวมาน ซ้าง ซาม ซี คุณ ซาเนอ ฮา ปึงแง. ปูตาง
มาง มอ กอซื่อ กอย อางจาว มางนา นา แง. อาซาง นาซอ แง. ลอมาง
นาซอ กอซื่อ อางกู๋ แง กอย กงา ปีลาว. ลอมางอามง กอย กงา แอ้.
มาง ยา ปูตาง อางซื่อ กงา เฟล่อ.

4.4 ปูตาง มาง นาที.

ยา อางจาว มาง นา ฮูพลา ยุ่ม ตาพย่า ซาทานที ฮูพลา ลองนึ่ง เคอ
ยาว ลาง เฟ่น กูซึนยา แวย่า ซอกยา ลาง เฟ่น กูซึนยา ซึงซื่อลางซื่อ วาย
ยาว วาซา เคอ ยาว ลองนึ่ง กูซึนกูซึน ยา.อางจาว มาง นา วาด เงิน
แอ ซอหาดา จาวมาน ฮ่าง จ่าเก็ง คานูม ซึงซื่อลางซื่อ แวย่า ซอยลอย
ปูตาง มาง ซาลอง ฮาน ซี ยาว จาวมาน อางเก็ง จ่าเก็งตางกอ ซาลอง
กาน ซี แสง อางจาว มาง นา ฮาน วาย แง. วาซา ซาม เดิน ยา.

5. อางลืบอางลาว อางจาวมางนา วาย ยาง.

5.1 เดิน ซี อางจาว วาย ยาง. เดิน กุมพาพาน บ่าอ่า ยาว เดิน
มีนาโคม เวอ.

อางจาว วาย เมอ ยาง

ตาพย่า ยุ่ม อางฮือ ยาง

1. อางจาว วาย ญาม เคอ ยาว. กูเทอยา. ปูตาง มาง ซามี ฮู อาซาง
ฮยา กงา ซู แง. อางจาว มางนา ฮาน วาย แอ เซอ. แอแม ฮาย
ยาว. ปูตาง มาง ยอคา มางนา ม่า. อางเมง ปากาด ฮาย จาวมาน
นา แปะ ปึง.

2. แสมฮาย ยาว. ปุตาง มาง อางนึ่งญามข้า. ปากาด ฮาย จาวมาน
นาแบ ปิง แฮนึ่ง ญูลางยา. ล่ากาน บ่า ปี่ วา.
3. ซอ ทา โย้. จาวมาน แวยา ตองซื่อลั่น ซอยลอย. ลาพี อางจุม
ลาพี อางกือ ฮอมเตม อางฮอม แน แมงซื่อ ฟิงมานตุ ป่องพี จ่าแม
ซิงซื่อลางซื่อ. ปุตาง มาง ยุ่ม ฮาน ซอน กาแลง. บาเจอ คาค ปุตาง
มาง ฮูฟลา แสมฮาย ยาว. จาวมาน แวยา ตองซื่อลั่น อางเก็ง
อากอ. ฮาน ซอน ซีแซ. ปล่อง แซ กางแก. ตาพย่า แวยา ตองซื่อลั่น
ฮาน วาย แองแอ้. แวยา อางปอน
4. เดิน ซี อางจาว วาย แฮ ฮยา ชู่ ฮู. โหก คุ่นแอ้ ทือ คุ่นม่า แต่คา
ทือ โคต ออก.
5. ตาพย่า โย้ เคอ แอ ยาว. ปุตาง มาง ม่าอุบ เป็น แสมฮาย ยาว.
ฮยา แซ อาง โต แน พู ฮยา อางจาว ฮาน วาย แฮ แลคยา คย่า ซี
อากอ บาปีแทก ฮยา โต บาปีซิด แสมฮาย ยาว ฮยา ฮ้า โต แต่คา
ทือ โคต จานลาง แง เค็งปุง แฮ ตองซุ่ม บาท่อง ลาพี ป่องพี ฟิงมานตุ
แฮ ซอย แมงซื่อ ฮอมเตม อางฮอมแน แฮ ตุ กาน.
6. ยาว ฮาพา ควาก แต่ง ฮ่าง จ่าเก็ง กาน จาวตี้ มางนา วาย เซอ
มานกักปาง ตองก่า โย้.
7. পুলาม นา ฮยา วาย ม่า วาย เป็น ยาว โย้ บ่าจ่า ปุตาง มาง ยุ่ม
ฮานลาจ่า ลางแก.
8. পুলาม นา อางเก็ง วาย แฮ อางจาว มางนา วาย เป็น ยาว পুলาม
นา วาย แก.

5.2 เดิน แปด ปาเวณี ปอ ยาง

เดิน พัดชาพาโคม บ่าอา ยาว เดิน มิทุนาโยน เดิน แปด ปาเวณี ปอ แอ้ เดิน ซี แมยา จ้า ซอง ดี แนน ปอ แง. ทื่อตีมา ตาพย่า เดิน แปด อางจาว วาย เดิน ซี แมยา บ่าตุกาแน เดิน แปด เวอ ฮยา ชูฮู ทื่อแซ่ คุ่น กาคุ่น กา โต จ้า ทื่อคุ่น มา แต่ค่า ทื่อ โค้ด ออก แง. แอ้แมฮาย ยาว ฮยา กาว โต ฮยา จานกลางแง ทื่อ ดี มา อุ่มแน ฮามาง ซามาลาแกน วานโตก แง ตาย นา ดึง แง.

1. เดิน แปด ปาเวณี ปอ นี้. อุ่ม ปูตาง มาง ปูตาง อางฮือ มางก้อง ฮยา ซี โต เป็ง แล แง.
2. แอ้แมฮาย อุ่ม ปูตาง มางฮยา เป็ง ลือ. จาวมาน นา ซาม ซี คุ่น ปา ปล่องวาปล่องบู กา ยาว ฮยา ซี โต พู อุ่ม มางนา วาย แง จ้า แต่ค่า บาจา.
3. ปล่องวาปล่องบู กา เป็น ยาว ฮยา พู มึง ยาว อุ่ม ปูตาง มาง ฮยา พู โยก วาย ทองซื่อล้าน เต่นแซ่ จ่อ ม่าอูบ ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลือ ปิง.
4. ทองซื่อล้าน เต่นแซ่ จ่อ ซีแสง จอโค ยาว. อุ่ม ปูตาง มาง ม่าอูบ ยาว ฮยา พู วาย เป็น ซีแอ้ง อุ่ม ปูตาง มาง ยุ่ม โย้ ฮาน แอ้ เคอ เป็ง กางแง ยาว เป็น ยา.

5.3 เดิน ซีบซอง ปาเวณี ปอ ยาง.

เดิน ตูลาโคม บ่าอา ยาว เดิน พัดชาจีกาโยน เดิน ซีบซอง ปาเวณี ปอ แอ้เดิน ซี แมยา บ่าตุกา แน ฮยา ชูฮู โหก คุ่น โหก คุ่น แอ้ แต่ค่า ทื่อ โค้ด ออก แง. ฮยา แอ้ ฮา โต จาน กลางแง แต่ค่า ทื่อ โคด.

6. ปี่ชู อางลืบ อางลาว

6.1 ตามลาลมลาม ยาง

1. ชางดา เมอ กยาง เมอ ตามลาลมลาม ฮู ปึงแง ซอยลอย แต่ง มอ
มาง ยุ่ม ซาบ แอปึงแง มอ มาง นา ปา ตามลาลมลาม ปึงแง.

2. ตามลาลม ซา ลาม เมอ ลามาย ซา มอ มาง อางวา จ้าบ แน เต ยู แง.

3. ยาว มอ มาง นา ซา ปึงแง ฎ ทิด ยา อางซื่อางแล จา ยาว ลามาย
ม้อง ออก แง ยาว อางซื่อางแล บ่า จา ยาว ลามาย บ่า เลอลา มอ มาง อางว่า
โย้ จาบ ยา เจอ ลา ทิด-กังง แลงแง แส ทิด ยา ออก แง.

4. ซา กงา ยาว จ่าเก็ง จ่า เซอ ตามลาลมลาม นา แง บาเจอ จ่า แงแน
ยาง อางซอ อื้อ นา ต้าต ยาว ลามาย มอแง ยาง จ่าเก็ง บ่าซอ อื้อ ยาว ลามาย
แอ้ อางอาน แสงยา.

5. จ่าเก็ง นา เป็น ยาว อางนึ่ง ปอ จ่า แสง ตามลาลมลาม นา บาเจอ
นึ่ง จ่า แง ยาง แส นึ่ง ซอ แส นึ่ง ยา ปอ จ่า ปึงแง ซา กงา ยาว แต่ลายคานลาย
มางนา มาอุบ ออก ปึงแง ปี้คี่ มีนึ่ง จาแล ปียาว ดา กยางโปยว ปี่ เป็น ยาว
ซอยลอย แอ้ ยุ่ม เง โย้ ซี่ แง.

6. ปอ แลง แส นึ่ง ตาแลว เจ้อ อางลา คู เก็ง แต่ง แง อางลาคุ เก็งแอ้
คาลาว ลาโก้ง แวยา ตองซื่อ คาเตย มางलग อางซื่อ ปองซาว ฮ่าง จ่าเก็ง
ลาปู้คั้ง พาแน พาปอน คานตาง แม่งคยาง ปอ แลง แส นึ่ง มอ มาง ชางดา
มาง ยุ่ม โย มาอุบ ยาว ซื่อ กา ออก แล ยา นา ทาม ซา กงา ซี่ โย

7. ซองก้อง เคอ แล ยาว อางกาง แต่ง ตาแลว ซอก แต่ลายคานลาย
มางนา มา อุบ ยาว ว่าบู ปอ ยาว ตามลาลมลาม นา แง จ่า กอ ยา กอ ยาว
ลามาย มอแง ลางแง บ่ากอ ยาว ลามาย อางอาน แสง ยา.

8. ปอ เป็น จ่า ตาง ยาว มอ มาง ชางดา มาง อางคองอางล่า แม่งคยาง
จ่อ ยาว อางคองอางลา ฮาว ลือ ยุ่ม เคอ ลือ ยาว ชางดา มาง ยุ่ม โย ชาง
ทือมาง ยุ่ม โย ดึง ลอ ฮ่างเพิ่น ดึง ลอ มอ มาง ฮาว นา เคอ ลือ ซาลา ยุ่ม

ดิ่ง มาง พอ แง อาแซง ยา ลือ แง แอแม ฮา ยาว มอ มาง ซางดา มางนา
อองลา คู ลาปู้คิง พือ ยาว เป็น ยา.

6.2 อุ้ม

อองยา ซอการ มางนา อุ้มปั้ม เมอ ยาเจ กงา ซาง

1. ยาเจซาง เมอ ทือ นึง ทือ ลาง แง ปอ แสง มางยา.

นี่แมฮายเป็น แง ปาออปาง เตอ ยาว ฮานต่อน ลางแง อางปลอง
ปลอง แน อุ้ม กาลาง ซอง ปลอง กา.

2. ทือ ปลอง ม่า ซาย ปลั่ง แน กาน ทือ ปลอง ม่า ลาง ปลั่ง แน
กาน แงมานปอง โย อาง ซอง ปาน ตาง ตู ฮิด

3. มุ่งคี่ ยาว ฮ่าง จ่า ตาง ยาว ฮากยู กยาบ ยาว ซาย ทอก ปลายา
อุ้ม ลากา โย ลาง แสง ทอก ปยา ปาออ แส แกบ วี ปลาก วี จี่ ลางเจิง ลางซาง
ปยา โป้ย ยาเจซาง นึง อางจาว มางนา วาย เซอ แส วา ทือ โต ฮยา ทือ โต
คือ แส ม่า แตนแกว โย เวอ วาย แง.

อองจาว มางนา วา วาย แส นีแม

1. วา ทือ โต จ่าแม ลาพี ปองพี อางฮอม พี ซือลางซือ คานูม แปะแป.

2. ตาพย่า เคอ ยาว ปูตาง มาง อองจาว นา ม่าอุบ มี นึง นึง อางแม่น
วา ฮาน ปอ วาย ลางแง ยาง ปอ ลางแง อางยาอากยา แมกา นา มายาง แง
แม่นมาง แน เกิด ล่าว ซางบาน ซางเมิง แน เกิด ลาว ครบ 32 ปลากาน ปอ
ง่าย ปลาลาว พายาด ปาแซว อ่า ฮาน เกิด ลือ โจ ซาดี พายา จา ปี โว วา มาง
แซ ยาว เจิง ปิง ทอ มึง ยาว กุ่มพา แต่ง บ่า ปี เจอ เคอ อองจาว นา วาย
กามปอน ปา แง.

3. แอแม ฮาย ยาว วา แซ ปล่องวาปล่องบู กา ยาว เป็น ยาว วา ซา
ฮาน ทอ ฮาน เจิง แลงแง มึง ยาว อองจาว นา โยก วาย แง.

4. วา ซ่า เจิง วา ซ่า ทอ เป็น ซา วาย เมอ ซือลางซือ แปะแป อางเซน

อาจขาว วาย เป็น แง.

5. วา จ่าเจ้งมึงฆ่าทอ เป็น ยาว ชื่อลางชื่อ แปะแป อาจเซน อาจขาว
จาวมาน นา โยก ปี่ จ่าปึงแง.

6. ปูตาง จ่าเก็งตางกอ โยก วาย ตองชื่อลั่น เต่นแซ จ่อ อาจจาว
มานา ม่าอูบ ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลือ ไว.

7. วาย ทื่อซิด ยาว ปูตาง มาง อาทิตทาน ฮาย กอชื่อ กอย นาทาม จ่า
กอ แลยา แฮแม ฮาย ยาว มอฮูกอชื่อ กอย อาจกูแน กงา ปึงแง ซี้ กู แน จ่าเก็ง
วาย ซี้แฮ้ง กงา ลาบ จ่า กอ แลยา บ่ากอ ยาว กอชื่อ บ่า กอย กงา กา ยาว
อาจจาว มาง จ่า กอ ยาว กอชื่อ ซี้ กู แน กอย กงา กาเทอกา บีซาม คาคา
ยาว ซี้ กู แน บ่ากอย กงา กา แฮแมฮาย ยาว บีซาม อีนา ฮาว ออก แอปึงแง
แฮแมฮาย ยาว เป็นยา ปูตาง มาง ม่าอูบ กามปอน ปา อยู่ดีมีชุก แน จา
ปิลาว ยาว ปูตาง มาง จ่าเก็งตางกอ กุยาง โยก ลุง ขาง กูบูกูคุน แน ปล่องกา
ชีนา ทึงกงา แน จ่า ปึงแง จานลา ยาว ยุ่ม ฮาน จ่า อาจกงา.

ปูล่ำม นา ฮยา ปอ วาย ยาง

1. ตาพย่า อาจฮือ โย ฮยา พู ทื่อ โต เป้ง ปูล่ำม นา วาย
ชื่อลางชื่อ อาจเซนอาจขาว แน แปะแป.

2. ฮยาเป้ง ลือ ซี้แฮ้งฮยา แลยากยา อาจฆ่าฆ่า ซี้ ซี้ มาง.

3. ชื่อลางชื่อ อาจเซนอาจขาว แนแปแป.

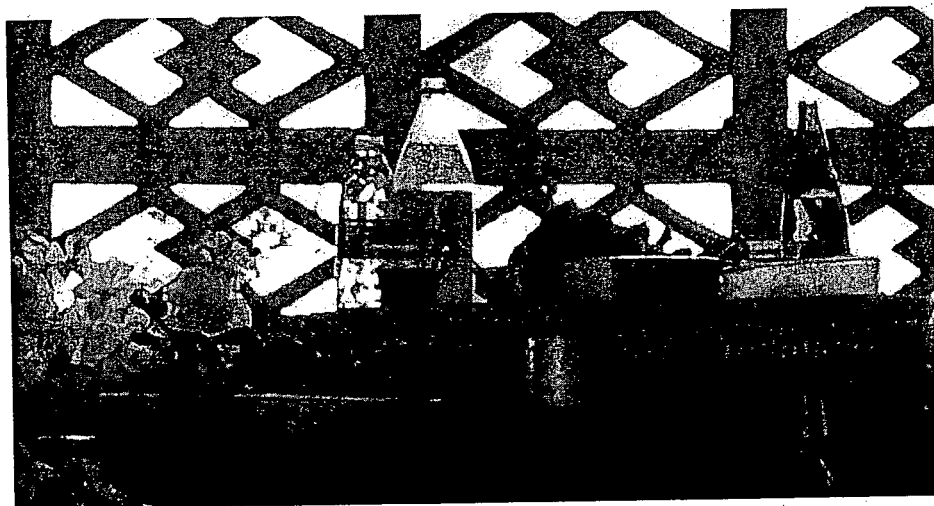
4. ปูตาง มางตองชื่อลั่น เต่นแซ จ่อ ม่าอูบ จ่าเก็ง วาย ซี้แฮ้ง
ปูล่ำม มานา ม่า ลาบ จ่า ลาบตาง ลาปาว.

5. ตองชื่อลั่น เต่นแซ จ่อกิน ยาว ปูล่ำม มางจ่า กอ ยาว แฮแมฮาย
ยาว ปูตาง มาง ปูล่ำม นา จ่าเก็ง วาย ซี้แฮ้ง โยกลุง ปูตาง มาง
ยุ่ม ฮานลา แง.

หอเสื่อบ้าน

1. ความเชื่อในเรื่องการนับถือหอเสื่อบ้าน

ชาวบิซุมมีการนับถือหอเสื่อบ้าน โดยมีความเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถช่วยดูแลรักษาให้คนเรายู่รอดปลอดภัย เช่น บ่าวสาวที่แต่งงานได้ลูกคนแรกต้องถวายหมู 1 ตัว ที่หอเสื่อบ้าน เพื่อขอพรให้ลูกที่เกิดออกมาให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่ดี และมีร่างกายครบทั้ง 32 ประการ ให้ดูแลเลี้ยงดูง่ายหรือเวลาที่ลูกหลานไปเรียนหนังสือต่างจังหวัดต้องไปไหว้หอเสื่อบ้านที่บ้านปู่ตั้ง ซึ่งเป็นผู้ดูแลหอเสื่อบ้าน เพื่อให้เดินทางมีความปลอดภัย และโชคดี เวลาออกไปทำงานต่างจังหวัดต้องขอพรเหมือนกัน เพื่อให้เดินทางโดยมีความปลอดภัย ไปทำงานให้ประสบความสำเร็จมีความเจริญรุ่งเรือง นอกจากนั้นในหนึ่งปีชาวบ้านก็ต้องมีการถวายหอเสื่อบ้าน 3 ครั้ง คือ เดือน 4 เดือน 8 และ เดือน 12 โดยจะมีการถวายไก่ สุราขาว ข้าวต้มมัด ผลไม้ และของหวาน

2. การจัดตั้งหอเสื่อบ้าน

2.1 การเสียหายเพื่อเลือกสถานที่สร้างหอ

1. การสร้างหอเสื่อบ้านหอเล็กสมัยก่อน ทำด้วยเสาไม้เนื้อแข็งนอกนั้นจะเป็นไม้ไผ่ เสาที่ใช้ในการสร้างหอเสื่อบ้านหอเล็ก จะใช้เสา 4 ต้น ยกพื้น หลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเสาปูน 4 ต้น หลังคากระเบื้อง
2. ของที่เป็นบรืวารอยู่ในหอเสื่อบ้านหอเล็กมีรูปปั้นตายาย นางรำ และม้าสีขาว 2 ตัว
3. ของกินที่ถวายหอเสื่อบ้านหอเล็กมี ข้าว ไก่ต้ม 1 ตัว ขนม ของหวาน และผลไม้

2.2 ลักษณะของหอเสื่อบ้าน

1. หอเสื่อบ้าน หอใหญ่

- 1) การสร้างหอเสื่อบ้านหอใหญ่ในสมัยก่อน ทำด้วยเสาไม้เนื้อแข็ง นอกนั้นก็จะเป็นไม้ไผ่ เสาที่ใช้ในการสร้างหอเสื่อบ้านหอใหญ่จะใช้เสา 6 ต้น หลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเสาปูน 8 ต้น หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ส่วนพื้นเพปูนทั้งหมด
- 2) หิ้ง คือ ที่วางของใช้สอยของปู่พญายกพื้นขึ้นสูง ถัดต่ำลงมา คือที่นั่งของปู่ตั้งแล้วถัดลงมาอีกจะเป็นที่นั่งของชาวบ้าน
- 3) ของใช้ที่วางบนหิ้งของปู่พญา มีหมอน เสื่อ ขันใส่หมากพลู แจกันดอกไม้ และน้ำตัน
- 4) ของกินที่ถวายหอเสื่อบ้านมี หมาก เมี่ยง บุหรี่ น้ำ ข้าว อาหาร ผลไม้ ข้าวต้ม และขนม

3. เทพที่สถิตในหอเสื่อบ้าน

- 3.1 อางจาว คือ ปู่พญา ทำหน้าที่ ปกป้องรักษาดูแลชาวบ้านไม่ให้มีอันตรายเกิดขึ้นกับชาวบ้าน
- 3.2 ปู่ล่ำม คือ เสนาขวาของหอเสื่อบ้าน ทำหน้าที่ เป็นคนเลี้ยงม้าของปู่พญาของหอเสื่อบ้านใหญ่
- 3.3 อุ่ม คือ เสนาซ้ายของปู่พญา ทำหน้าที่ ดูแลรักษาเขื่อนบ้านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
- 3.4 แตนแก้ว คือ เขื่อนบ้านอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทำหน้าที่ ปกป้องดูแลรักษาไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาในหมู่บ้าน

4. ผู้ประกอบพิธีกรรม (ปู่ตั้ง)

- 4.1 ปู่ตั้ง คือ ผู้นำการทำพิธีไหว้เจ้า
- 4.2 ลักษณะของปู่ตั้ง จะต้องเป็นคนที่น่าเชื่อถือ ต้องเป็นชนเผ่าปืซูเท่านั้น
- 4.3 วิธีการจัดหาเสี่ยงทาย
ให้ชาวบ้านเสนอชื่อคนในหมู่บ้านปืซูมาประมาณ 3-4 คน โดยการเสี่ยงทายเก็บเมล็ดข้าวให้ปู่ตั้งเป็นคนเสี่ยงทาย ถามปู่พญาว่าชอบอยู่กับคนไหน ถ้าชอบต้องเก็บเมล็ดข้าวให้ได้ 4 คู่เท่านั้น แล้วถ้าได้ชื่อใครคนนั้นจะต้องยอมรับเป็นปู่ตั้งคนใหม่
- 4.4 หน้าที่ของปู่ตั้ง
เป็นผู้ดูแลปู่พญา ดูแลสถานที่หอเสื่อบ้าน เปลี่ยนน้ำเปลี่ยนแจกันดอกไม้และถวายผลไม้ทุกวันพระ แล้วพอลถึงช่วงเข้าพรรษาทุกๆวันพระจะต้องอันเชิญปู่พญาไปวัด ตอนเช้าชาวบ้านจะเอาข้าว อาหาร ขนม ผลไม้ และกรวยดอกไม้ เอาไปใส่ในตะกร้าของปู่พญา แล้วปู่ตั้งก็จะเอาของที่ชาวบ้านใส่ในตะกร้าไว้เอาไปถวายให้ปู่พญา ตลอดระยะเวลาสามเดือนช่วงเข้าพรรษา

5. พิธีกรรมไหว้ปู่พญา

5.1 การไหว้ปู่พญาในเดือน 4 ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน มีนาคม

ขั้นตอนการไหว้ปู่พญา

หอเลื้อบ้านหอใหญ่

1. การไหว้ปู่พญาแต่ละครั้ง ปู่ตั้ง จะเป็นคนดำเนินการจัดเรียงลำดับว่าใครจะเป็นคนนำไก่ไปรวมกันหรือเป็นเจ้าภาพ เพื่อจะนำไปไหว้ปู่พญา จากนั้นปู่ตั้งก็จะไปบอกให้ผู้ใหญ่บ้าน ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ว่าใครเป็นเจ้าภาพนำไก่ไปถวาย
2. ปู่ตั้งจะเป็นคนกำหนดวัน เวลา และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับรู้ทั่วถึงกัน ถือเป็นวันที่ชาวบ้านจะหยุดทำงานกันทุกครัวเรือน
3. ช่วงเช้าชาวบ้านจะนำกรวยดอกไม้ ธูปเทียน พริกหนุ่ม พริกแห้ง กระเทียม หอมแดง ขิง ข่า ตะไคร้ เกลือ และผลไม้ต่างๆ แล้วถ้าขาดเหลืออะไร ปู่ตั้งจะเป็นคนดูแล จากนั้นชาวบ้านก็จะช่วยกันคัดแยก ดอกไม้ ธูป เทียน และสิ่งของที่เอาไปรวมกัน และดอกไม้ที่จะนำไปถวายหอเลื้อบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นดอกไม้สีขาว
4. การนำไก่ไปถวายในเดือน 4 จะมีผู้นำไก่ไปถวาย 6 คน คนละ 1 ตัว แล้ว ภายใน 6 คน จะมีคนหนึ่งที่จะนำสุราไปถวาย ดังนั้นจะเหลือไก่ 5 ตัว สุราขาว 1 ขวด
5. เมื่อไปถึงสถานที่หอเลื้อบ้าน ปู่ตั้งก็จะบอกกล่าวก่อน หลังจากนั้นจะฆ่าไก่แล้วนำไปต้มจะต้มไก่เป็นตัวโดยต้มไก่ทั้งตัว ไก่ที่ถวายจะต้องทำเครื่องหมาย โดยการเอาดอกมัดไก่ไว้ แล้วแม้แต่หนังไก่ก็ไม่ให้หลุดออกมา ให้มีความสมบูรณ์ทั้งตัวของไก่ แล้วเครื่องปรุงทุกอย่างจะไม่ตำที่ครก พริก ตะไคร้ ข่า ต้องหั่น ขิง กระเทียม หอมแดง ต้องทุบใส่
6. ก่อนที่จะถวายไก่ต้มจะต้องนำผลไม้ ข้าวต้มมัด ของหวาน ถวายก่อน เพราะจะเป็นของว่าง

7. พอไก่ต้มสุกแล้วก็จะยกผลไม้ ข้าวต้มมัด และของหวานออกมา
ให้ชาวบ้านรับประทาน

8. การถวายของให้ปู่ลำนั่น ต้องถวายห่อเสื่อบ้านใหญ่ก่อนแล้ว
ถวายห่อเสื่อบ้านเล็ก

5.2 การไหว้ปู่พญาในเดือน 8 ระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนมิถุนายน

ขั้นตอนการไหว้ปู่พญาในเดือน 8 ก็จะเหมือนกับการไหว้ในเดือน 4
แต่จะแตกต่างกันตรงที่การไหว้เดือน 8 จะมีการไหว้อยู่ 2 แห่ง คือ

แห่งที่ 1 ห่อเสื่อบ้าน ขั้นตอนการไหว้เจ้าก็จะเหมือนกับเดือน 4
แต่จะแตกต่างกันตรงที่การไหว้ในเดือน 8 จะมีผู้นำไก่ไปถวาย 10 คน คนละ
1 ตัว ภายใน 10 คน จะมีอยู่ 1 คนที่จะนำสุราขาวไปถวาย 1 ขวด ดังนั้น
จะเหลือไก่ 9 ตัวสุราขาว 1 ขวด

แห่งที่ 2 อุ่มจะอยู่เขื่อนบ้านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีขั้นตอน
การไหว้เจ้าดังนี้

1. การไหว้เจ้าในเดือน 8 จะมีปู่ตั้งอุ่มจะขอแบ่งไก่จากปู่ตั้ง
จำนวน 4 ตัว
2. จากนั้นปู่ตั้งอุ่มแบ่งไก่มาแล้วก็จะขอความร่วมมือกับ
ชาวบ้านประมาณ 3-4 คน เพื่อจะช่วยกันทำอาหารหรือต้มไก่ 4 ตัว และจะ
ไม่มีสุราขาว ที่จะนำถวายอุ่ม
3. ถ้าทำอาหารหรือต้มไก่สุกแล้วก็จะยกไก่ต้มถวายพร้อมกับ
จุดธูปเทียนบอกกล่าวปู่ตั้งอุ่มจะเป็นคนบอกกล่าวให้มารับของเช่นไหว้
4. หลังจากที่ธูป เทียน ไหมหมดแล้ว ปู่ตั้งก็จะบอกกล่าว
ขออาหารเช่นไหว้ เพื่อเอากลับไปที่บ้านปู่ตั้งอุ่ม เพื่อตักแบ่งกันถือว่าเสร็จ
พิธีกรรม

5.3 การไหว้บูชาในเดือน 12 ระหว่างเดือนตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน

ขั้นตอนการไหว้เจ้าในเดือน 12 ก็จะเหมือนกับการไหว้เจ้าในเดือน 4 แต่จะแตกต่างที่จะมีผู้นำไก่ไปถวาย 6 คน คนละ 1 ตัว แล้วภายใน 6 คน จะมีคนหนึ่งที่จะนำสุราไปถวาย ดังนั้นจะเหลือไก่ 5 ตัว สุราขาว 1 ขวด

6. พิธีกรรมอื่นๆ ขอบีซู

6.1 การรวาไม้ เวลาคนไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีพิธีเสี่ยงทายด้วยการรวาไม้จะมีวิธีการ ดังนี้

1. ทำกรวยดอกไม้ธูปเทียน แล้วเอาไปเหน็บไว้ที่บ้านพ่อหมอขอให้พ่อหมอเสี่ยงทายด้วยการรวาไม้
2. ไปตัดไม้ในป่ามา แล้วไม้ที่เสี่ยงทายจะต้องตัดให้ยาวพอดีกับวาของพ่อหมอ
3. พ่อหมอจะถามดูทุกทิศ ว่าถูกผีทำให้เจ็บป่วยไข้หรือไม่ ถ้าถูกผีทำให้เจ็บป่วย ไม้ที่เสี่ยงทายจะยาวออก แต่ถ้าผีไม่ได้ทำให้เจ็บป่วย ไม้ที่เสี่ยงทายจะพอดีกับวาของพ่อหมอ ถ้าผีทำให้คนไม่สบายทิศไหน ไม้ที่เสี่ยงทายก็จะยาวออกทิศนั้น
4. พอเสี่ยงทายได้แล้ว พ่อหมอต้องถามดูว่าอาหารที่จะเสี่ยง จะกินอาหารอะไร ถ้าได้อาหารที่วิญญาณอยากกิน ไม้ที่เสี่ยงทายก็จะยาวออก อาหารที่วิญญาณไม่ชอบกิน ไม้ที่เสี่ยงทายก็จะเท่าเดิม
5. เมื่อได้อาหารที่เสี่ยงแล้ว จะต้องถามวันที่จะรับอาหารว่ารับกินวันไหนก็ให้เสี่ยงวันนั้น เมื่อหาวันเวลาได้แล้ว พ่อหมอจะได้บอกกล่าววิญญาณว่าตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ขอให้หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย จากนั้นก็เอากรวยดอกไม้ธูปเทียนไปเสียบไว้นอกบ้าน
6. วันที่ไปเสี่ยงจะต้องसानตะแหหลวง และจะต้องเตรียมของเรียกขวัญเสื้อ กำไล แล้ว มี ดอกไม้ ธูปเทียน หมากเมี่ยง ใบพลู กล้วย อ้อย ข้าว อาหาร ด้าย ผูกข้อมือ ผ้าแดง ผ้าขาว ผ้าย และขันตั้ง แล้ววันที่ไปเสี่ยง พ่อหมอไปบ้าน คนป่วย เพื่อบอกกล่าวและพากันออกไป ณ จุดที่เสี่ยงทายได้
7. เมื่อไปถึงในป่าพ่อหมอก็จะปักตะแหหลวงเพื่อบอกกล่าววิญญาณเริ่มทำพิธี เมื่อเสี่ยงเสร็จพ่อหมอก็จะถามวิญญาณเสี่ยงทายด้วยการรวาไม้ อาหารที่เสี่ยงวันนี้ได้รับและกินอิ่มหรือยัง ถ้าวิญญาณกินอิ่มแล้วไม้ที่เสี่ยงทายก็จะยาวออก ถ้ายังไม่อิ่มไม้ที่เสี่ยงทายก็จะยาวพอดีกับวาของพ่อหมอ

8. เมื่อทำพิธีเลี้ยงเสร็จแล้ว พ่อหมอละคนทีไปช่วยงานก็ได้กินอาหาร
เสร็จแล้วพ่อหมอได้เรียกขวัญคนป่วย โดยการจุดฝ้ายเพื่อเรียกขวัญคนป่วยกลับบ้าน
เมื่อมาถึงบ้านคนป่วยก็จะมีคนมานั่งวางขันโตกรอพ่อหมอก็ถามคนที่นั่งรอว่าขวัญ
ของคนป่วยมาถึงหรือยัง แล้วคนที่นั่งรอก็ได้ตอบว่า มาถึงเมื่อไหร่แล้วพ่อหมอก็ได้เรียก
ขวัญผูกข้อมือให้กับคนป่วย

6.2 คนท้อง

เวลาท้องลูกคนแรกจะต้องทำการถวายหอเสื่อบ้าน ก่อนเริ่มทำการถวายหอ
เสื่อบ้าน 1 วัน

1. จะต้องไปตัดไม้อ่อนนำมาตัดเป็นท่อนๆตามปล้อง โดยตัดไม้อ่อน
ตามจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่ในหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนละ 2 ปล้อง
2. ปล้องที่ 1 นำทรายมาใส่ในปล้องไม้อ่อนจนเต็ม และปล้องที่ 2
นำน้ำใส่ในปล้องไม้อ่อนจนเต็ม เอาถุงใส่ปิดปากยางรัดไว้
3. พอถึงตอนกลางคืนเวลาประมาณ 20.00 น.-21.00 น. ก็จะเอา
ปล้องไม้อ่อนที่ใส่ทราย โดยการเททรายออกมาจากปล้องไม้อ่อน แล้วโปรยใส่
ที่หน้าบ้าน และเอาปล้องไม้อ่อนที่ใส่น้ำเอาไปเทที่หน้าบ้านทุกครัวเรือน
พอโปรยทราย และเทน้ำพูดว่า “น้ำบริสุทธิ์ ทรายบริสุทธิ์มาโปรย” เสร็จก็จะบีบ
ปล้องไม้อ่อนจนแตกทิ้งไว้ที่หน้าบ้านของทุกครัวเรือน

วันที่ทำการถวายหอเสื่อบ้าน เป็นการถวายหมู ไก่ และสุนัข

วิธีการถวายหมูที่หอเสื่อบ้านหอใหญ่

1. เตรียมหมูไปที่หอเสื่อบ้านใหญ่ 1 ตัว พร้อมเครื่องปรุง และผลไม้
ขนมของหวาน ข้าวต้มมัด
2. พอไปถึงที่หอเสื่อบ้าน ปูตั้งก็จะบอกกล่าวกับปู่พญาว่า วันนี้เป็น
วันดีมีหมูมาถวาย ให้คนที่ท้องนั้นมีความสุข มีลูกก็ขอให้ลูกคลอดออกมาครบ
32 ประการ ขอให้ได้เลี้ยงเด็กง่ายๆ มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและขอให้

คลอตลูกออกมาอย่างปลอดภัย

3. จากนั้นก็ฆ่าหมูและช่วยกันชำแหละ เสร็จแล้วนำเนื้อหมูไปลาบและแกง แล้วก็นำเอาไปถวายให้ปู่พญา

4. ก่อนที่จะถวายแกงหมูและลาบหมูจะต้องนำผลไม้ ข้าวต้มมัด และของหวานถวายก่อน

5. พอแกงหมูสุกและลาบหมูเสร็จแล้วก็ยกผลไม้ ข้าวต้มมัด และของหวานออกให้ชาวบ้านรับประทาน

6. ปู่ตั้งก็จะยกอาหารที่จะถวาย เพื่อบอกกล่าวพร้อมกับจุดธูปเทียน เพื่อให้ปู่พญามารับของที่ถวายให้มารับ

7. เมื่อถวายได้สักครู่แล้ว ปู่ตั้งจะเป็นคนอธิษฐานเก็บเมล็ดข้าว เพื่อถามว่ากินอิ่มหรือยัง หลังจากนั้นก็จะเสี่ยงทาย โดยการเก็บเมล็ดข้าวเป็นคู่ ให้จับได้เป็น 4 คู่ ว่าของที่ถวายได้รับหรือว่ากินอิ่มแล้วหรือยัง และถ้ากินไม่อิ่ม ก็เก็บเมล็ดข้าวเป็นคู่ไม่ได้ ปู่พญา กินอิ่มแล้วเก็บเมล็ดข้าวได้เป็น 4 คู่ บางครั้งถ้ามีคนไต่สวนหรือคนเมือง ก็จะเก็บเมล็ดข้าวเป็น 4 คู่ ไม่ได้ ต้องบอกให้ออกจากในพิธีที่บริเวณนั้นก่อน ถ้าเก็บข้าวได้ครบ 4 คู่ แล้วก็เข้ามานั่งในพิธีได้ หลังจากนั้นพิธีการก็ได้เสร็จสิ้นลง ปู่ตั้งก็จะเป็นคนบอกกล่าวขอให้มีความสุข ความเจริญรุ่งเรือง และจะยกอาหารทุกอย่างลงมา เพื่อที่จะให้ทุกคนที่มาร่วมพิธีได้รับประทานพร้อมกัน และถ้าอาหารเหลือก็สามารถห่อกลับมากินที่บ้านได้

วิธีการถวายไก่ที่หอเสื่อบ้านหอเล็ก

1. เตรียมไก่ไปที่หอเสื่อบ้านหอเล็ก 1 ตัว พร้อมเครื่องปรุงและผลไม้ ขนมของหวาน ข้าวต้มมัด

2. พอไปถึงก็นำไก่ไปต้มเป็นตัว แล้วใส่เครื่องปรุง และการเอาไก่ไปต้มจะต้องเอาดอกมัดไก่ไว้ แม้แต่หนังไก่ก็ไม่ให้หลุดออกมา ให้มีความสมบูรณ์ของไก่ทั้งตัว

3. พอต้มไก่เสร็จแล้ว ปู่ตั้งก็จะถวายเป็นไก่ต้มให้ปู่ล่ำ พร้อมกับผลไม้
ขนมของหวาน และข้าวต้มมัด
4. ปู่ตั้งก็จะจุดธูปเทียน บอกกล่าวให้ปู่ล่ำมากินอาหารที่ถวายเป็น
5. พอธูปเทียนไหม้หมดแล้วก็จะถือว่าปู่ล่ำกินอาหารเสร็จแล้ว
จากนั้นปู่ตั้งก็จะยกอาหารที่ถวายเป็นปู่ล่ำลงมาเฝ้าที่บ้านของปู่ตั้งเอง

ถอดความหมายภาษาปี่ซุ - ภาษาไทย คำต่อคำ

ลาพี ช่าทอ

พริก ลาบ

ปี่ซุ บา จาตึง อางงาย. กางพาก้างลอง คลาซาจ จ่า กานแง.

ปี่ซุ ชาว วิถีชีวิต เรียบง่าย พืชผัก ปลุก กิน คำลงท้าย

ลาพี ช่าทอ จ่า นี้ นึ่งกอง อ่าง แต่ง จ่า. ยาว ลากาน ปล่อง วา กาเมอ.

พริก ลาบ กิน คำลงท้าย กลางวัน ข้าว ทำ กิน แล้วก็ งาน ช่วย ทำ คำลงท้าย

นา วา ยา วา มีอยู่ กาเมอ. ยุ่ม แต่ง จ่า อางกกา.

นา ทำ ไร่ ทำ ลงแขก คำลงท้าย บ้าน ทำ กิน ได้

ลาพี ช่าทอ ทอเซ่อ (ทื่อ คอ)

พริก ลาบ ส่วนผสม (หนึ่ง ถ้วย)

1. แกซาม (ค่องเคลา เซอ) ลาง อางเจนจาบ คลา เซอ อางญอ ต้อ อางญอ ปาคา
ผักไผ่ หมูบ้าน เก็บ น้ำ ชุ่มขึ้น ปลุก เก็บ ยอด อ่อน ยอด ใบแก่

อางกกา ลาปู ที่อวอง มีอ.

ได้ มีอ หนึ่ง กำมือ

2. ฮอมเตม ทื่อ โฮ ซอง โฮ.

กระเทียม หนึ่ง หัว สอง หัว

3. ลาพีพิญก ฮา - เจตแกน (ซอวา) กาด วือ อางกกา คลา จ่า อางกกา
พริกชี้หนู 5 - 7 เม็ด ตามชอบ ตลาด ซื้อ ได้ ปลุก กิน ได้
4. ลาพื่อางจุ่ม อางฮือ ทือแซ - ซีบฮ้า แกน
พริกหนุ่ม ใหญ่ 10 - 15 เม็ด
5. ซุมปอย อางญอ ค่องเคลา กามทือ ทาง แฮฮือเมอ เซอ อางกกา.
ส้มป่อย ยอด หมูบ้าน รั้ว ริม ค้างท้าย เก็บ ได้
ซุมปอย อางญอ ทือ วง มือ.
ส้มป่อย ยอด หนึ่ง กำ มือ
6. ฮอมแปน จือ ซีมอ คลา เซอ ค่องเคลา ฮือเมอ อางพา ทือ วงมือ
หอมแปน ชุ่มชื้น ค้างท้าย ปลุก เก็บ หมูบ้าน ค้างท้าย ใบ หนึ่ง กำมือ
7. แมงซื่อ พา แมงซื่อ อางอุ ค่องเคลา คลา จ่า อางพา ทือ วงมือ
จิง ใบ จิง หัว หมูบ้าน ปลุก กิน ใบ หนึ่ง กำมือ
บ่าอา ยาว อางอุ ทือ อุ กานเวอม อางกกา.
ไม่ แล้ว หัว หนึ่ง หัว ค้างท้าย ได้
8. ป่องพี ค่องเคลา ยุ่ม เคลา คลา จ่า ซาม-ซี้ ตู.
ตะไคร้ หมูบ้าน บ้าน ใน ปลุก กิน 3 - 4 ต้น
9. ปาฮาปาแดบ อางกือ กาด วือ ฮ้า โต บ่าอ่า ยาว ทือแซ โต.
ปลาร้าแห้ง แห้ง ตลาด ซื้อ 5 ตัว หรือ แล้ว สิบ ตัว
10. จ่าแม กาด วือ อามกอลอ แน กาน แง.
เกลือ ตลาด ซื้อ พอเค็ม ค้างท้าย ใส่ ค้างท้าย

อากะเก็งอากะเกอ จายย้าง

อุปรกรณ์ ที่ใช้

1. ต่างล่าง

กระบอกไม้ไผ่ผ่าครึ่ง

ช่องก่อง คาว เวอ เตอ แลแง ลำมายอากะเกอ อื้อ ยู แง
ปา ใน คำลงท้าย ตัด คำลงท้าย ไม้ไผ่ที่แก่ นั้น เอา แหละ
ซื่อ ซื่ออื้อ ยู แง กามปอ ซื่ออื้อ เตอ มอง แฮ ป่ามาน
ตรง นั้น เอา แหละ พอดี คำลงท้าย ตัด ยาว คำลงท้าย ประมาณ
กำซอกกา บ่าอา ยาว ทื่อ ปล่อง อากะเกอ ยา พ่า โคบ แน ปลาก
หนึ่งศอก ไม้ไผ่ หรือ หนึ่ง ปล่อง ได้ คำลงท้าย ผ่า ครึ่ง และ ผ่า
ยาว จาย กะ กะ คางยา.
แล้ว ใช้ ได้ แล้ว

2. มยา

มีด

มยา ตูแลม อ่าล่อ ม้อง แน.
มีด ปลายแหลม ขนาด ยาว คำลงท้าย

แต่งยาง
วิธีทำ

1. ลาฟี่อาจจุ่ม แอ้งต่างลางโย้ กาน ทอ ออน ทอ เมอ บ่า ปี่
พริกหนุ่ม กระบอไม้ไผ่ผ่าครึ่ง ใส่ ลาบ ก่อน ลาบ เพื่อ ไม่ ให้
ทาน ออก.
กระเด็น ออก
2. ป่องฟี่ ชุมปอย อางญอ, แมงซื่อ พ่า บ่าอ่า ยาว อางอู แอ้ง อางงา,
ตะไคร้ ส้มป่อย ยอด จิง ใบ ไม้ไซ หรือ หัว นั้น ได้
ฮอมเต็ม, จำแม, ฮอมแป้น, แกซาม. ต่างลาง โย้ ปั้น แน
กระเทียม เกลือ หอมแป้น ผักไผ่ กระบอไม้ไผ่ นั้น ละเอียด และ
กาน ทอ.
ใส่ ลาบ
3. ปาฮาอาจกือ แน ฟักนูก ปั้น แน กาน ทอ แง.
ปาร้าแห้ง และ พริกขี้หนู ละเอียด และ ใส่ ลาบ คำลงท้าย
4. ฮ้าน จำ ลากงาคางยา. ก่างพ่าก่างลอง แอ้ อางจุม อางงา อางมึง
นำมา กิน ได้แล้ว ผักต่าง ๆ นั้น ดิบ ได้ สุก
อางงา คำตอง ซอวา. แน ฮางมึง อางงา.
ได้ ตัวเอง ชอบ และ ข้าวเหนียว ได้

ยางจำป้อ ต่าง ปึงย่าง

เคล็ดลับ ความอร่อย

1. ลำพี่ ซาทอ อาง จำ ป้อ นี้. อา จอก ปี่โจ. แม้น บา แน
พริก ลาบ คำลงท้าย กิน อร่อย นี้ ไม่ และ คำลงท้าย ไม่ ควร คำลงท้าย
ลำพี่อางจุ่ม อางซื่อ ฮื่อ อา กาน บอย่า โจ.
พริกหนุ่ม ลูก ใหญ่ ไม่ ใส่ เยอะ คำลงท้าย
2. ทอ เป็น ยาว ซอก แน จำ. อางกลาง แน อา
ลาบ เสริ้ง แล้ว ทันที่ คำลงท้าย กิน นาน คำลงท้าย อย่า
กอย ซี่ โจ.
เก็บ ไว้ คำลงท้าย
3. กอย ซี่ แอ้อ อาฟ่า ทาว เป.
เก็บ ไว้ วิธี ใบตอง ห่อ ด้วย
4. กางฟ่ากางล่อง อางจุ่ม โซดโซด.
ผักต่าง ๆ ดิบ สด ๆ

ลาพี่ ซ่าทอ ปาโยด

พริก ลาบ ประโยชน์

1. ซ้าง นา ฮาย กางฟ่า จำ บอย่า ปึงแง.
คน คำลงท้าย ทำ ผัก กิน มาก คำลงท้าย
2. ฟ่าญาด นา กาน แง ยาว ความตาน บาววาน ซาวบา
โรคภัย คำลงท้าย ป้องกัน คำลงท้าย แล้ว ความตัน เบาหวาน หวัด

แฮฮือ นายา.
เป็นต้น คำลงท้าย

3. อางโต ฮาย แกนปึกา ปึงแง.
ร่างกาย ทำ แข็งแรง คำลงท้าย

ลาพี ซ่าทอ เฟ่ง
พริก ลาบ เพลง

ชุมปอย อางญอ ลาพี ซ่าทอ
ส้มปอย ยอด พริก ลาบ

กาน จ่า ซีคา ป้องพี คาคา
ไล่ กิน คำลงท้าย ตะไทร้ ด้วย

แมงซื่อ พา แกซาม ฮอมปอม
จิง ใบ ผักไผ่ ผักชี

จ่าแม เย แนน อางฮอม
เกลือ และ คำลงท้าย กระเทียม

มานพี ทื่อ กอม เวอม กงาคางยา
ซ่า หนึ่ง ท่อน คำลงท้าย ได้แล้ว

ต่างलग แอ้อ อางจ่า ยาว มยา ทา ตีแสงยาวา
กระบอกไม้ไผ่ที่ผ่าครึ่งแล้ว นั้น ไม้ไผ่ คำลงท้าย มีด คมนันแหละ

ยาวนี้กาม กางพา กาบ เซ้อยา
จากนั้น ผัก ผักสำหรับจิ้มน้ำพริก คำลงท้าย

คาตอง ขอ แม่
ฉัน / คุณ ชอบ คำลงท้าย

(เพื่อเธอ ลองแล้ว)
(ซ้ำทั้งหมด)

ยวนี้กาม กางพา กาบ เซ่อย่า
จากนั้น ผัก ผักสำหรับจิ้มน้ำพริก คำลงท้าย

คาตอง ขอ แม่
ฉัน / คุณ ชอบ คำลงท้าย

ตาพยำ หอเลื้อบ้าน

1. ตาพยำ นาเจ้อ นาทือ ยาง หอเลื้อบ้าน เชื้อ นัถือ คำลงท้าย

อางจาว มางนา เจ้อ นาทือ ยาง. ปิซุบ่า นี้ อางจาว มางนา
ปุพญา องค์นี้ เชื้อ นัถือ คำลงท้าย ชาวปิซุ คำลงท้าย ปุพญา องค์นี้

นันทือ จางแง. ซักซิด อางจา แนน เจ้อ จ่างแง. กงนา
นัถือ คำลงท้าย คักดีลืฮี มี คำลงท้าย เชื้อ คำลงท้าย พวกเรา

ฮูลาพลา ลายาว อางโกลม กาล่า. จ่าวา แนน ยาปี ยาคา
ดูลแล คำลงท้าย คัมครอง คำลงท้าย สมมติว่า คำลงท้าย หลิงสาว ชายหนุ่ม

ยู ซา กายาว. อางยา ลูกกา. กงา มางนา ว่า ทือ โต. อางจาว
เอา หา คำลงท้าย ลูก ลูกคนโต ได้ องค์นี้ หมู หนึ่ง ตัว ปุพญา

มานา ปอ แง อางจาว มางนา กาม ป่อน ป่า. อางย่าอากคยา
องค์นี้ ถวาย คำลงท้าย ปุพญา องค์นี้ คำ พร ขอ ลูก

อางอานางซื่อ แม่น แนน กงา บู ปาลาว. พำญา ปานยา จา
หลาน ดี คำลงท้าย ได้ เล่น คำลงท้าย ปัญญา ปัญญา มี
ปีลาว. ปอ จ่า ยาว อาปียาก อาปีกาบ ลาโจ. ยาว
คำลงท้าย เลี้ยง กิน คำลงท้าย ไม่ให้เหนื่อย ไม่ให้ลำบาก คำลงท้าย คำลงท้าย

อาจ่าอาจคยา อาจานอาจชื่อ นางชื่อ เฮลน ลากาน วา บู ดึง.
ลูก หลาน หนังสือ เรียน งาน ทำ เล่น นั่ง

อาจจาว มางนา วาย แลง แง. ปูตาง มาง ยุ่ม เวอ. ยา
ปู่พญา องค์นี้ ไหว้ ไป ค้างท้าย ผู้ดูแล องค์ บ้าน ค้างท้าย ค้างท้าย

อาจจาว มาง นา ฮุพลา มาง กวาแอ ลา อยู่ ดี มีชุก. โจก จา
ปู่พญา องค์ นี้ ดูแล องค์ ไปมา มา นอน ดี ความสุข โชค มี

ปี่ลาว. เก็ง อาจเวอ ลากาน วา บู ดึง เวอ มี. นี่แม่ แนยา
ค้างท้าย ที่ไหน ไกล งาน ทำ เล่น นั่ง ไกล ค้างท้าย อย่างนี้ ค้างท้าย

กาม ป่อน ป่า แอ ลา ชา มี กามกิด ต้างจาย แม่ กงา
คำ พร ขอ ไป มา หา ค้างท้าย ความคิด ตั้งใจ ค้างท้าย ได้

ปี่ยาว จาง กาม ม้า. จาวมาน นี้ อาจจาว มางนา วาย
ค้างท้าย แล้วก็ คำ ค้างท้าย ชาวบ้าน ค้างท้าย ปู่พญา องค์นี้ ไหว้

กาปี ชาม เทอ กา เดิน ชี่ ทื่อ เทอ เดิน แปร ทื่อ เทอ
หนึ่งปี สาม ครั้ง ค้างท้าย เดือน สี่ หนึ่ง ครั้ง เดือน แปร หนึ่ง ครั้ง

เดิน ซีบซ้อง ทื่อ เทอ. อาจจาว วาย เซอ แอ ฮยา แต่คา แปรแป
เดือน สิบสอง หนึ่ง ครั้ง ปู่พญา ไหว้ ของ นั้น ไก่ สุรา ข้าวต้มมัด

ซึ่งชื่อกลางชื่อ แน คานูม.
ผลไม้ และ ขนม

2. ตาพย่า ยุ่ม แต่ง ยาง ห่อเสื่อบ้าน บ้าน สร้าง คำลงท้าย

2.1 ตาพย่า ยุ่ม ดี แต่ง เมอ มอ ฮู ยาง. ห่อเสื่อบ้าน บ้าน ที่ สร้าง คำลงท้าย เสี่ยงทาย ดู คำลงท้าย

1. ตาพย่า ยุ่ม ดี แต่ง เมอ. แช มอ ฮาย ฮู
ห่อเสื่อบ้าน บ้าน ที่ สร้าง คำลงท้าย คัด เสี่ยงทาย ทำ ดู

มา คอง คลาว ยามาง ยอคลา อ้อ.
บอก หมู่บ้าน ใน ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ คำลงท้าย

2. ช่า มอ ฮา ฮู เมอ. กอซื่อ อางเมต อางเตง
หา เสี่ยงทาย ทำ ดู คำลงท้าย ข้าวเปลือก เมล็ด สมบูรณ์

อ้อ อางฟ้า กาน แง.
คำลงท้าย ภาชนะ ใส่ คำลงท้าย

3. นีแม ฮาย ยาว. อางตุ โย้ โยก ญอ แล ยาว.
อย่างนี้ ทำ คำลงท้าย หัว โนน ยก เหนือ ไป คำลงท้าย

ชาดจา อาทิดทาน ฮาย อางจาว มางนา นา แง.
สัจจะ อธิฐาน ทำ ปุพญา คำลงท้าย ถาม คำลงท้าย

ลอ ทิด ดึง นา ซอ แง. อางฟ้า กอซื่อ
ไหน ทิศ นั่ง คำลงท้าย ชอบ คำลงท้าย ภาชนะ ข้าวเปลือก

กาน ซี แสง. อางตุ โย้ โยก ญอ แล ยาว.
ใส่ ไว้ นั้น หัว โนน ยก เหนือ ไป คำลงท้าย

มาเจอ ลอ ทิด ขอ แง. กอชื่อ แสง อางกู๋ แอ.
อะไร ไหน ทิด ชอบ คำลงท้าย ข้าวเปลือก นั้น คู่ คำลงท้าย

กอย กงา แสง จู จ้างแง.
เก็บ ได้ นั้น ตามนั้น คำลงท้าย

2.2 ตาพย่า ลากซานา ยาง.

หอเลื้อบ้าน ลักษณะ คำลงท้าย

1. ตาพย่า อางฮือ

หอเลื้อบ้าน ใหญ่

1) คาแต ตาพย่า ยุ่ม อางฮือ แต่ง แอ้.

เมื่อก่อน หอเลื้อบ้าน บ้าน ใหญ่ สร้าง คำลงท้าย

ลามาย อางแก่น ฮือ แต่ง แง. แอ้ฮือ
ไม้ แข็ง คำลงท้าย สร้าง คำลงท้าย นั้น

มายซาง แอয়া. ตาพย่า อางฮือ ฮือ ยุ่ม
ไม้ไผ่ ทั้งนั้น หอเลื้อบ้าน ใหญ่ คำลงท้าย บ้าน

ยั้ง แอ้ โสก ตุน กาแน ยู แง.
เสา คำลงท้าย 6 ต้น จำกัด เอา คำลงท้าย

ยุ่มมั่ง แอ้ ลากี้. จาามือ ปูน ยุ่ม ยั้ง
หลังคา หรือ ญาคา แต่เดี๋ยวนี ปูน บ้าน เสา

เพ่น แอয়া แต่ง แง.
เปลี่ยน ไปแล้ว สร้าง คำลงท้าย

2) อีงทม อางจาว นา ดิง ปิยาง แอ้.
หัง ปู่พญา คำลงท้าย อยู่ นั้น คำลงท้าย

อาลอม ม้อง แนน แต่ง แง. ช้าง ดิง
เท่าไร สูง คำลงท้าย สร้าง คำลงท้าย คน นั้น

ยาง แอ้ อางญ่ม แนน แต่ง แง.
คำลงท้าย นั้น ต่ำ และ สร้าง คำลงท้าย

3) อางจาว มาง อางเก็ง กอย ชี ยาง
ปู่พญา องค์ ของ เก็บ ไว้ คำลงท้าย

ตุตุ. แตพู อางพานกาโลก แวย่า ซอกยา
หมอน เสื้อ หมาก ภาชนะ ดอกไม้ แจกัน

ยาว ล้างตึง.
แล้ว น้ำตัน

4) จำเก็งตางกอ วาย เซอ แอ้ อางพาน เม้ง
อาหาร ไหว้ ของ นั้น หมาก เมี่ยง

บุลี ลาง ฮ่าง จำเก็ง ซึ่งซื้อลางซื้อ แปเป
บุหรี น้ำ ข้าว อาหาร ผลไม้ ข้าวต้มมัด

ยาว คานูม.
แล้ว ขนม

2. ตาพยำ อางอี

หอเสือบ้าน เล็ก

1) คาแต ตาพยำ ยุ่ม อางอี แต่ง แอ้.
เมื่อก่อน หอเสือบ้าน บ้าน เล็ก สร้าง นั้น

ลามาย อางแก่น อื้อ แต่ง แง. แอ้อื้อ
ไม้ แข็ง ค้างท้าย สร้าง ค้างท้าย นั้น

มายซาง แอয়া. ตาพยำ อางอี อื้อ ยุ่มยั้ง
ไม้ไผ่ ทั้งนั้น หอเสือบ้าน เล็ก ค้างท้าย เสือบ้าน

แอ้ ซี ตุน กาแน ยู แง. อางเกอ
นั้น 4 ต้น จำกัด เอา ค้างท้าย ขึ้น (วางของ)

ยุ่มมั่ง แอ้ ลาจี. จาอามือ ปุน ยุ่มยั้ง
หลังคาบ้าน นั้น หล้าคา เดียวนี้ ปุน เสือบ้าน

เพ่น ซี ตุน แน ยู แง. ยุ่มมั่ง
เปลี่ยน 4 ต้น และ เอา ค้างท้าย หลังคา

แอ้ กาเบ็ง.
นั้น กระเบื้อง

2) อางเก็งอากอ ตาพยำ อางอี โย้. บอสิวาน
ข้าวของ หอเสือบ้าน เล็ก โนน บริวาร

จาแฮอี๋ ยาม่างตา ยาม่างบา อางฮูป จางเยน
นอกจากนั้น ตา ยาย รูป นางรำ

อางฮูป แนน อู่ม่อง อางปอน ซอง โต.
รูป และ ม้า ขาว สอง ตัว

3) จ่าเก็งตางกอ ตาพย่า อางอี โย้. ปอ เซอ
อาหาร หอเลื้อบ้าน เล็ก โนน เลี้ยง ของ

แฮ้. ย่าง ฮยาพู ทื่อ โต คานูม แนน ซึ่งซื้อกลางซื้อ.
นั้น ข้าว ไก่ต้ม หนึ่ง ตัว ขนม และ ผลไม้

3. ตาพย่า โย้ ซึ่งซากซิด แฮ้ หอเลื้อบ้าน โนน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ นั้น

3.1 อางจาว มาง ยาง นาที แฮ้ จาวมาน
ปู่พญา องค์ คำลงท้าย หน้าที่ นั้น ชาวบ้าน

นา ฮูพลา อางลายคาดบ่าปีจา แนน.
คำลงท้าย ดูแล ไม่ให้มีอันตรายใดๆ คำลงท้าย

3.2 ปูล่าม มา ตาพย่า โย้. ลาคือ ลาม่า
ปูล่าม คำลงท้าย หอเลื้อบ้าน โนน ขา ขา

มา ยาง นาที แฮ้. อางจาว มางนา อู่ม่อง
คำลงท้าย เขา หน้าที่ นั้น ปู่พญา คำลงท้าย ม้า

ปอ ปี ฮู.
เลี้ยง คำลงท้าย ดู

3.3 อุ่ม มา อางจาว มาง ลาคือ ลาชาย. ยาง
อุ่ม คำลงท้าย ปู่พญา องค์ ขา ซ้าย เขา

นาที่ แอ้. ซาลามาแกน วานโตก แจง
หน้าที่ นั้น เชื้อนบ้าน (ทิศ) ตะวันตก มุม

ตาย ฮูพลา มาง
ได้ ดูแล องค์

3.4 แตนแกว ม่า วานออก แจง ตาย ดึง
แตนแกว คำลงท้าย ตะวันออก มุม ได้ อยู่

แง. ยาง นาที่ แอ้. กองคลาว
คำลงท้าย เขา หน้าที่ นั้น ในหมู่บ้าน

อางลายคาคบาปี่จา แน ฮูพลา.
ไม่ให้มีอันตรายใด ๆ และ ดูแล

4. ปูตาง

4.1 ปูตาง ม่า อางจาว วาย เมอ ลาก้า
ปูตัง คำลงท้าย ปู่พญา ไหว้ เมื่อ หน้า

ออน มาง.
นำ คำลงท้าย

4.2 ปูตาง มาง ลากซานา แอ้. ปี่ชูปา นายา
ปู้ตั่ง คำลงท้าย ลักษณะ นั้น ชาวปี่ชู คำลงท้าย

ยู แง. ฮาก นาบทื่อ คาแม จา.
เอา คำลงท้าย เขา นับถือ คำลงท้าย มี

4.3 ปูตาง มางนา แซ มอ ซาบู ยาง.
ปู้ตั่ง คำลงท้าย คัด เสียงทาย หา คำลงท้าย

คองคลาว จาวมาน ช้าง ซาม ซี คุณ
ในหมู่บ้าน ชาวบ้าน คน สาม สี่ คน

ซาเนอ ฮา ปึงแง. ปูตาง มาง มอ
เสนอ ทำ คำลงท้าย ปู้ตั่ง คำลงท้าย เสียงทาย

กอลือ กอย อางจาว มางนา นา แง.
เมล็ดข้าว เก็บ ปู่พญา คำลงท้าย ถาม คำลงท้าย

อาซาง นาซอ แง. ลอมาง นาซอ
ใคร ชอบ คำลงท้าย ใครกัน ชอบ

กอลือ อางกู๋ แง กอย กงา ปี่ลาว.
เมล็ดข้าว คู่ และ เก็บ ได้ คำลงท้าย

ลอมาง อางเมง กอย กงา แอ้. มาง ยา
ใครกัน ชื่อ เก็บ ได้ นั้น คำลงท้าย คุณ

ปูตาง อางซื่อ กงา เพล่อ.
ปู้ตั่ง ใหม่ ได้ เป็น

4.4 ปูตาง มาง นาที.

ปู้ตั่ง คำลงท้าย หน้าที่

ยา อางจาว มาง นา ฮูปลา ยุ่ม ตาพย่า
คุณ ปูพญา องค์ นี้ ดูแล บ้าน หอเลื้อบ้าน

ซาทานที ฮูปลา ลองนึ่ง เคอ ยาว ลาง เฟ่น
สถานที่ ดูแล วันพระ ถึง แล้ว น้ำ เปลี่ยน

กูซึนยา แวย่า ซอกยา ลาง เฟ่น กูซึนยา
ทุกวันพระ ดอกไม้ แจกัน น้ำ เปลี่ยน ทุกวันพระ

ซึ้งซื่อกลางซื่อ วาย ยาว วาซา เคอ ยาว
ผลไม้ ไหว้ แล้ว เข้าพรรษา ถึง แล้ว

ลองนึ่ง กูซึนกูซึน ยา. อางจาว มาง นา
วันพระ ทุกวันพระ คำลงท้าย ปูพญา องค์ นี้

วาด เจิน แอ ซอหาดา จาวมาน ฮ่าง จ่าเก็ง
วัด เชิญ ไป ตอนเช้า ชาวบ้าน ข้าว อาหาร

คานูม ซึ้งซื่อกลางซื่อ แวย่า ซอยลอย ปูตาง
ขนม ผลไม้ ดอกไม้ กรวย ปู้ตั่ง

มาง ซาลอง ฮาน ซี้ ยาว จาวมาน
คำลงท้าย ตะกร้า เอาไป ไว้ แล้ว ชาวบ้าน

อางเก็ง จ่าเก็งตางกอ ซาลอง
ของ อาหาร ตะกร้า

กาน ชี แสง อางจาว มาง นา ฮาน วาย
ใส่ ไว้ นั้น ปู่พญา องค์ นี้ เอาไป ให้

แง. วาซา ชาม เดิน ยา.
คำลงท้าย เข้าพรรษา สาม เดือน คำลงท้าย

5. อางลีบอางลาว อางจาว มางนา วาย ยาง.
พิธีกรรม ปู่พญา คำลงท้าย ถวาย คำลงท้าย

5.1 เดิน ชี อางจาว วาย ยาง. เดิน กุมพาพาน บ่าอ่า
เดือน สี่ ปู่พญา ให้ คำลงท้าย เดือน กุมภาพันธ์ ไม่ใช่
ยาว เดิน มีนาโคม เวอ.
หรือ เดือน มีนาคม คำลงท้าย

อางจาว วาย เมอ ยาง
ปู่พญา ให้ เมื่อ คำลงท้าย

ตาพย่า ยุ่ม อางฮือ ยาง
หอเสื่อบ้าน บ้าน ใหญ่ คำลงท้าย

1. อางจาว วาย ญาม เคอ ยาว. กุเทอยา.
ปู่พญา ให้ เวลา ถึง แล้ว ทุกครั้ง

ปูตาง มาง ชามี ฮู อาซาง ฮยา กงา ชู แง.
ปู่ตั้ง คำลงท้าย หา ดู ใคร ไก่ ได้ จับ คำลงท้าย

อาจจาว มางนา ฮาน วาย แอ เซอ. แอแม ฮาย ยาว.
ปู่ญา องค์นี้ เอา ไหว้ ไป ของ จากนั้น ทำ แล้ว

ปู่ตาง มาง ยอคา มางนา มา. อาจเมง ปากาด
ปู่ตั้ง คำลงท้าย ผู้ใหญ่ คำลงท้าย บอก ชื่อ ประกาศ

ฮาย จาวมาน นา แปะ ปิง.
ทำ ชาวบ้าน คำลงท้าย รู้ คำลงท้าย

2. แอแม ฮาย ยาว. ปู่ตาง มาง อาจนึ่ง ญาม ซ้า.
อย่างนี้ ทำ แล้ว ปู่ตั้ง คำลงท้าย วัน เวลา หา

ปากาด ฮาย จาวมาน นาแบ ปิงแอ้นึง
ประกาศ ทำ ชาวบ้านรู้ คำลงท้าย วันนั้น

กุกลางยา. ล่ากาน บ่า ปี่ วา.
ทุกครัวเรือน งาน ไม่ ให้ ทำ

3. ซอ ทา ไย. จาวมาน แวยา ต้องซื้อล้าน ขอยลอย.
ตอน เข้า โนน ชาวบ้าน ดอกไม้ เทียน กรวย

ลาพี อาจจุม ลาพี อาจกือ ฮอมเต็ม อาจฮอม
พริก ดิบ พริกแห้ง กระเทียม หอม

แน แมงซื่อ ฟิงมานตุ ป่องพี จ่าแม ซึงซื่อกลางซื่อ.
แดง จิง ข่า ตะไคร้ เกลือ ผลไม้

ปุดาง มาง ยุ่ม ฮาน ขอน กาแลง. บาเจอ คาค
ปุดั้ง คำลงท้าย บ้าน เอาไป รวม คำลงท้าย อะไร ขาด

ปุดาง มาง ฮูปลา แฮแมฮาย ยาว. จาวมาน แวยา
ปุดั้ง คำลงท้าย ดูแล จากนั้น แล้ว ชาวบ้าน ดอกไม้

ตองซื่อล้าน อางเก็งอากอ. ฮาน ขอน ซี้แฮ.
เทียน ข้าวของ เอาไป รวม นั้น

ปล่อง แซ กางแง. ตาพย่า แวยา ตองซื่อล้าน ฮาน
ช่วย คัด คำลงท้าย ปุพญา ดอกไม้ เทียน เอาไป

วาย แอง แฮ. แวยา อางปอน
ไหว คำลงท้าย นั้น ดอกไม้ สีขาว

4. เติง ซี้ อางจาว วาย แฮ. ฮยา ชู่ ฮู. โหก คู่่น แฮ
เดือน สี ปุพญา ไหว้ นั้น ไก่ จับ ดู หก คน นั้น

ทื่อ คู่่น มา แต่คา ทื่อ โคด ออก.
หนึ่ง คน คำลงท้าย สุรา หนึ่ง ขวด ออก

5. ตาพย่า ไย เคอ แอ ยาว. ปุดาง มาง มาอุบ
ปุพญา โน่น ถึง ไป คำลงท้าย ปุดั้ง คำลงท้าย บอกกล่าว

เป็น แฮแมฮาย ยาว. ฮยา แซ อาง โต แน
เสร็จ จากนั้น แล้ว ไก่ มา ทั้ง ตัว นั้น

พู ฮยา อางจาว ฮาน วาย แอ้ แลคยา คย่า ชี
ต้ม ไก่ ปูพญา เอาไป ไห้ว นั้น ตอก มัด ไว้

อางคอ บาปีแทก ฮยา โต บาปีซิด แอ้แมฮาย ยาว
หนัง ไม่ให้ตลอก ไก่ ตัว ไม่ให้ขาด จากนั้น แล้ว

ฮยา ฮ้า โต แต่คา ทื่อ โคด จานกลาง แง
ไก่ ห้า ตัว สุนัข หนึ่ง ขวด ที่เหลือ ค่ำลงท้าย

เค็งปุง แอ้ ตองซุ่ม บาห้อง ลาพี ป่องพี ฟีมานตุ
เครื่องปรุง นั้น ครก ไม่ตำ พริก ตะไคร้ ข่า

แอ้ ซอย แม้งซื่อ ฮอมแตม อางฮอมแน แอ้ ตุ กาน.
นั้น หั่น จิง กระเทียม หอมแดง นั้น หุบ ใส่

6. ยาว ฮาพา ควาก แต่ง ฮ่าง จ่าเก็ง กาน จาวตี้ มางนา
แล้ว ใบตอง กระทง สร้าง ข้าว อาหาร ใส่ เจ้าที่ ค่ำลงท้าย

วาย เซอ มานกักปาง ต้องกำ ไย.
ไห้ว ของ ดันกัก ได้ โน้น

7. ปูล่าม นา ฮยา วาย มา วาย เป็น ยาว
ปูล่าม ค่ำลงท้าย ไก่ ไห้ว บอก ไห้ว เสร็จ แล้ว

ไย บ่าจ่า ปูตาง มาง ยุ่ม ฮาน ลาจ่า ลางแง.
โน้น ไม่กิน ปูตั่ง ค่ำลงท้าย บ้าน เอา มากิน ค่ำลงท้าย

8. ปูล่าม นา อางเก็ง วาย แอ้ อางจาว มางนา วาย
ปูล่าม คำลงท้าย ของ ไห้ว นั้น ปู่พญา องค์นี้ ไห้ว

เป็น ยาว ปูล่าม นา วาย แง.
เสร็จ แล้ว ปูล่าม คำลงท้าย ไห้ว คำลงท้าย

5.2 เดือน แปด ปาเวณี ปอ ยาง
เดือน แปด ประเพณี เลี้ยง คำลงท้าย

เดือน พืตชาพาโคม บ่าอา ยาว เดือน มิทุนาโยน เดือน
เดือน พฤษภาคม ไม่ใช่ หรือ เดือน มิถุนายน เดือน

แปด ปาเวณี ปอ แอ้ เดือน ซี แมงยา จ้า ของตี แน
8 ประเพณี เลี้ยง นั้น เดือน 4 เหมือน แท้ สองที่ และ

ปอ แง. ทือตีม่า ตาพย่า เดือนแปด อางจาว วาย
เลี้ยง คำลงท้าย อีกที่หนึ่ง หอเลื้อบ้าน เดือน 8 ปู่พญา ไห้ว

เดือน ซี แมงยา บ่าตุกาแน เดือน แปด เวอ ฮยา ชู
เดือน 4 เหมือน ไม่เหมือน เดือน 8 คำลงท้าย ไก่ จับ

ฮู ทือแซ คู่่น กาคู่่น กา โต จ้า ทือคู่่น มา
ดู 10 คน คนละ 1 ตัว แต่ 1 คน คำลงท้าย

แต่ค่า ทือ โค้ด ออก แง. แฮแม ฮาย ยาว ฮยา
เหล้า 1 ขวด ออก คำลงท้าย อย่างนั้น ทำ แล้ว ไก่

การ โต ฮยา จานกลางแง ทือ ตี มา อุ่ม แน
9 ตัว ไก่ เหลือ 1 ที่ คำลงท้าย อุ่ม และ

ฮามาง ซามาลาแกน วานโตก แง ตาย นา
คำลงท้าย เชื้อนบ้าน ตะวันตก เฌียง ได้ คำลงท้าย

ดิ่ง แง.
อยู่ คำลงท้าย

1. เดิน แปด ปาเวนี ปอ นี. อุ่ม ปูตาง มาง ปูตาง
เดือน 8 ประเพณี เลี้ยง นี อุ่ม ปูตั่ง คำลงท้าย ปูตั่ง

อางฮื้อ มางก้อง ฮยา ซี โต เปิง แล แง
ใหญ่ คำลงท้าย ไก่ 4 ตัว แบ่ง ไป คำลงท้าย

2. แฮแม ฮาย อุ่ม ปูตาง มาง ฮยา เปิง ลือ.
จากนั้น ทำ อุ่ม ปูตั่ง คำลงท้าย ไก่ แบ่ง มา

จาวมาน นา ซาม ซี คู่น ปา ปล่องวาปล่องบู
ชาวบ้าน คำลงท้าย 3 4 คน ขอ ช่วยกันทำ

กา ยาว ฮยา ซี โต พู่ อุ่ม มางนา วาย
คำลงท้าย แล้ว ไก่ 4 ตัว ต้ม อุ่ม คำลงท้าย ไหว้

แก จ้า แต่คา บาจา.
คำลงท้าย แต่ เหล้า ไม่มี

3. ปล่องวาล่องบู กา เป็น ยาว ฮยา พู มิง ยาว
ช่วยกันทำ คำลงท้าย เสร็จ แล้ว ไก่ ต้ม สุก แล้ว

อุ่ม ปูตาง มาง ฮยา พู โยก วาย ทองซื้อล้าน
อุ่ม ปูตั่ง คำลงท้าย ไก่ ต้ม ยก ไหว้ เทียน

เต๋นแซ จ่อ ม่าอูบ ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลือ ปึง.
รูป จุด บอกกล่าว รับ กิน รับ ต้ม มา คำลงท้าย

4. ทองซื้อล้าน เต๋นแซ จ่อ ซีแฮ้ง จอโค ยาว.
เทียน รูป จุด นั้น ไหม้หมด แล้ว

อุ่ม ปูตาง มาง ม่าอูบ ยาว ฮยา พู วาย เป็น
อุ่ม ปูตั่ง คำลงท้าย บอกกล่าว แล้ว ไก่ ต้ม ไหว้ เสร็จ

ซีแฮ้ง อุ่ม ปูตาง มาง ยุ่ม โย ฮาน แอ เคอ
นั้น อุ่ม ปูตั่ง คำลงท้าย บ้าน โน้น เอา ไป ถึง

เป็ง กางแง ยาว เป็น ยา.
แบ่ง คำลงท้าย แล้ว เสร็จ คำลงท้าย

5.3 เติ่น ซิบซอง ปาเวนี ปอ ยาง.
เดือน 12 ประเพณี เลี้ยง คำลงท้าย

เติ่น ตูลาโคม บ่าอา ยาว เติ่น พิธชาจิกายอน เติ่น
เดือน ตุลาคม ไม่ใช่ หรือ เดือน พุทธจิกายน เดือน

ซึบซอง ปาเวนี ปอ แอ้ เติน จี๋ แมया บ่าตุกา
12 ประเพณี เลี้ยง นั้น เดือน 4 เหมือนกัน ไม่เหมือนกัน

แน ฮยา ชู ฮู โหก คูน โหก คูน แอ้ แต่คา ทื่อ โค้ด
ที่ ไก่ จับ ผู้ 6 คน 6 คน นั้น เหล้า หนึ่ง ขวด

ออก แง. ฮยา แอ้ ฮา โต จาน ลางแง แต่คา
ออก คำลงท้าย ไก่ นั้น 5 ตัว เหลือ คำลงท้าย เหล้า

ทื่อ โคด.

1 ขวด

6. ปี่ซุ อางลีบอางลาว พิธีกรรมอื่น ๆ ของปี่ซุ

6.1 ตามลามลาม ยาง วาไม้ การ

1. ซางดา เมอ กยาง เมอ ตามลามลาม ฮู ปึงแง
คนเจ็บ เมื่อ ป่วย เมื่อ วาไม้ ดู คำลงท้าย

ชอยลอย แต่ง มอ มาง ยุ่ม ซาบ แอ้ปึงแง มอ
กรวย ทำ หมอ คำลงท้าย บ้าน เสียบ คำลงท้าย หมอ

มาง นา ปา ตามลามลาม ปึงแง.
คำลงท้าย ถาม ขอ วาไม้ คำลงท้าย

2. ตามลาม ซา ลาม เมอ ลามาย ซา มอ มาง อางวา
วาไม้ หา วา เมื่อ ไม้ หา หมอ คำลงท้าย วา

จ๊าบ แน เต ยู แง.
พอดี คำลงท้าย วัด เอา คำลงท้าย

3. ยาว มอ มาง นา ซา ปังแง ภู ทิด ยา
แล้ว หมอ คำลงท้าย ถาม หา คำลงท้าย ทุก ทิศ คำลงท้าย

อางซื่ออางแล จา ยาว ลามาย ม้อง ออก แง ยาว
ผี มี แล้ว ไม้ ยาว ออก คำลงท้าย แล้ว

อางซื่ออางแล บ่า จา ยาว ลามาย บ่า เลอลา มอ
ผี ไม่ มี แล้ว ไม้ ไม่ เหลือ หมอ

มาง อางว่า โย้ จาบ ยา เจอ ลา ทิด กาง
คำลงท้าย วาไม้ นั้น ดี คำลงท้าย อะไร ไหน ทิศ ถูก

แลงแง แส ทิด ยา ออก แง.
คำลงท้าย นั้น ทิศ คำลงท้าย ออก คำลงท้าย

4. ซา กงา ยาว จ่าเก็ง จ่า เซอ ตามลามลาม นา
หา ได้ แล้ว อาหาร กิน ของ วาไม้ ถาม

แง บาเจอ จ่า แงแน ยาง อางซอ อือ
คำลงท้าย อะไร กิน คำลงท้าย เขา ชอบ คำลงท้าย

นา ต้าด ยาว ลามาย มอง แง ยาง จ่าเก็ง
ถาม ถูก คำลงท้าย ไม้ ยาว คำลงท้าย เขา อาหาร

บ่าซอ อื้อ ยาว ลามาย แห่ อางอาน แสงยา
ไม่ชอบ คำลงท้าย แล้ว ไม้ นั้น เหมือนเดิม นั้นแหละ

5. จำเก็ง นา เป็น ยาว อางนึ่ง ปอ จำ แสง ตามลามลาม
อาหาร ถาม เสร็จ คำลงท้าย วัน เลี้ยง กิน นั้น วาไม้

นา บ่าเจอนึ่ง จำ แง ยาง แห่ นึ่ง ซอ แห่
ถาม อะไรวัน กิน คำลงท้าย เขา นั้น วัน ชอบ นั้น

นึ่ง ยา ปอ จำ ปึงแง ซา กงา ยาว
วัน คำลงท้าย เลี้ยง กิน คำลงท้าย หา ได้ แล้ว

แต่ลายคานลาย มางนา มาอุบ ออก ปึงแง บีคี่
ผี คำลงท้าย บอกกล่าว ออก คำลงท้าย คินนี้

มีนึ่ง จาแล ปิยาว ตา กยาง โปยว ปี่ เป็น
วันนี้ ต่อไป คำลงท้าย เจ็บ ป่วย หาย คำลงท้าย เสร็จ

เป็น ยาว ซอยลอย แห่ ยุ่ม เง โย้ ซี่ แง.
เสร็จ แล้ว กรวย นั้น บ้าน นอก โนน ไว้ คำลงท้าย

6. ปอ แลง แห่ นึ่ง ตาแลว เจ่อ อางลา คู เกิง
เลี้ยง คำลงท้าย นั้น กิน ตะแหลว สาน ขวัญ เรียก ของ

แต่ง แง อางลา คู เกิง แห่ คาลาว ลาโกง
ทำ คำลงท้าย ขวัญ เรียก ของ นั้น เลื้อ ก่าไล

แวยา ตองซื่อ คาเตย มางกลาง อาซื่อ ปองขาว ฮ่าง
ดอก เทียน พลุ หมาก กล้วย อ้อย ข้าว

จำเกิง ลาปู่คั้ง พาแน พापอน คานตาง แมงคยาง
อาหาร มือด้าย ผัวแดง ผัวขาว ชันตั่ง ฝ่าย

ปอ แลง แฮ นิ่ง มอ มาง ชางดา มาง ยุ่ม
เลี้ยง ไป นั้น วัน หมอ ค้างท่าย คนเจ็บ ค้างท่าย บ้าน

โย มาอุบ ยาว ซื่อ กา ออก แล ยา นา ทาม
โน้น บอกกล่าว แล้ว พา กัน ออก ไป ค้างท่าย ถาม ถาม

ซา กงา ซิ โย.
หา ได้ ไว้ โน้น

7. ของก่อง เคอ แล ยาว อางกาง แต่ง ตาแลว ซอก
ป่า ถึง ไป แล้ว ค้าง ทำ ตำแหลว ปัก

แต่ลายคานลาย มางนา มาอุบ ยาว ว่าบุ ปอ ยาว
ผี ค้างท่าย บอกกล่าว แล้ว ทำ เลี้ยง แล้ว

ตามลามลาม นา แง จำ กอ ยา กอ ยาว
วาไม้ ถาม ค้างท่าย กิน อิ่ม ค้างท่าย อิ่ม แล้ว

ลามาย มอง ลางแก บำกอ ยาว ลามาย อางอาน แสง ยา.
ไม้ ยาว ค้างท่ายไม่อิ่ม แล้ว ไม้ เหมือนเดิม นั้น ค้างท่าย

8. ปอ เป็น จำ ตาง ยาว มอ มาง ชางดา มาง
เลี้ยง เสรีจ กิน ต้ม แล้ว หมอ ค้างท่าย คนเจ็บ ค้างท่าย

อากคองอากลา แมงคยง จื่อ ยาว อากคองอากลา ฮาว
ขวัญ ฝ่าย จด แล้ว ขวัญ เรียก

ลือ ยุ่ม เคอ ลือ ยาว ขางตา มาง ยุ่ม โย้ ขาง
มา บ้าน ถึง มา แล้ว คนเจ็บ ค่ำล่งท่าย บ้าน โนน คน

ทื่อ มาง ยุ่ม โย้ ตึง ลอ ฮ่างเพิ่น ตึง ลอ โม
หนึ่ง คน บ้าน โนน อยู่ รอ ขันโตก วาง รอ หมอ

มาง ฮาว นา เคอ ลือ ซาลา ยุ่ม ตึง มาง
ค่ำล่งท่าย เรียก ถาม ถึง มา ค่ำล่งท่าย บ้าน อยู่ ค่ำล่งท่าย

พอ แง อาแซง ยา ลือ แง แฮแม
ขานตอบ ค่ำล่งท่าย เมื่อก็ ค่ำล่งท่าย มา ค่ำล่งท่าย อย่างนั้น

ฮา ยาว โม มาง ขางตา มางนา อากลา คู
ค่ำล่งท่าย แล้ว หมอ ค่ำล่งท่าย คนเจ็บ ค่ำล่งท่าย ขวัญ เรียก

ลาปู่คั้ง พื่อ ยาว เป็น ยา.
มื่อด้าย มัด แล้ว เสร็จ ค่ำล่งท่าย

6.2 อุ่ปุม

คนท้อง

อากยา ซอกาว มางนา อุ่ปุมปุม เมอ ยาเจ
ลูก คนแรก ค่ำล่งท่าย คนท้อง เมื่อ ค่ำเฉพาะ(คนท้อง)

กเงา ซาง
ไต่ ค่ำเฉพาะ

1. ยาจาง เมอ ฑื่อ จานึ่ง ลาง แง.
ค่ำเฉพาะคนทอ้ง เมื่อ หนึ่ง วัน เตรียม ค่ำลงท่าย

นี้แม ฮาย เปิน แง ปาออปาง เตอ ยาว
อย่างนี้ ทำ เสร็จ ค่ำลงท่าย ต้นอ้อ ตัด แล้ว

ฮาน ต่อน ลางแก อางปลอง ปลอง แน ยุ่ม
เอา ตัด ค่ำลงท่าย เปินปลอง ปลอง ค่ำลงท่าย บ้าน

กาลาง ซอง ปลอง กา.
หนึ่งหลัง สอง ปลอง ค่ำลงท่าย

2. ฑื่อ ปลอง มา ซาย ปลึง แน กาน ฑื่อ
หนึ่ง ปลอง ค่ำลงท่าย ทราย เต็ม ค่ำลงท่าย ใส่ หนึ่ง

ปลอง มา ลาง ปลึง แน กาน แง
ปลอง ค่ำลงท่าย น้ำ เต็ม ค่ำลงท่าย ใส่ ค่ำลงท่าย

3. มุ่งคี่ ยาว ฮ่าง จ่า ตาง ยาว ฮาก ยู กยาบ
กลางคีน แล้ว ข้าว กิน ต้ม แล้ว คนอื่น หลับ เจริบ

ยาว ซาย ทอก ปยา ยุ่ม ลากา โย ลาง แสง
แล้ว ทราย เท โปรย บ้าน หน้า โนน น้ำ นั้น

ทอก ปยา ปาอ อแฮ แกบ วี ปลาก วี ยาเจซา
เท โปรย ตันอ้อ นั้น บิ๊บ ทั้ง แตก ทั้ง คำเฉพาะคนท้อง

นึ่ง อางจาว มางนา วาย เซ้อ แห่ วา ทื่อ โต
วัน ปุพญา คำลงท้าย ไหว้ คำลงท้าย นั้น หมู หนึ่ง ตัว

ฮยา ทื่อ โต คือ แห่ มา แตนแกว โย
ไก่ หนึ่ง ตัว หมู นั้น คำลงท้าย แตนแก้ว ไน้

เวอ วาย แง.
คำลงท้าย ไหว้ คำลงท้าย

อางจาว มางนา วา วาย แห่ นิแม
ปุพญา คำลงท้าย หมู ไหว้ นั้น อย่างนี้

1. วา ทื่อ โต จ่าแม ลาพี ป่องพี อางฮอม พี ซื่อกลางซื่อ คานุม
หมู หนึ่ง ตัว เกลือ พริก ตะไคร้ กระเทียม ข่า ผลไม้ ขน

แปแป.
ข้าวต้มมัด

2. ตาพย่า เคอ ยาว ปูตาง มาง อางจาว นา มาอุบ
หอเสื่อบ้าน ถึง แล้ว ปูตั่ง คำลงท้าย ปุพญา คำลงท้าย บอกกล่าว

มี นึ่งนึ่ง อางแม่น วา ฮาน ปอ วาย ลางแก ยาง ปอ
นี้ วัน วัน ดี หมู เอา เลี้ยง ไหว้ คำลงท้าย เขา เลี้ยง

ลางแง อางยาอางคยา แมกา นา มยาง แง แม่นมาง
คำลงท้าย ลูกเต้า หน้า คำลงท้าย เห็น คำลงท้าย ตึงาม

แน เกิด ล่าว ชางบาน ชางเมิง แน เกิด
คำลงท้าย เกิด คำลงท้าย สร้างบ้าน สร้างเมือง คำลงท้าย เกิด

ลาว ครบ 32 ปลากาน ปอ ง่าย ปาลาว พายาด
คำลงท้าย ครบ 32 ประการ เลี้ยง ง่าย คำลงท้าย โรค

ปาแฮว อ่า ฮาน เกิด ลือ โจ ซาตี พายา จา ปี่
ภัย อย่า เอา เกิด มา คำลงท้าย สติ ปัญญา มี ให้

โว วา มาง แซ ยาว เจิง ปิง ทอ มิง ยาว
คำลงท้าย หมู คำลงท้าย ฆ่า แล้ว ถึง ย่าง ลาบ สุก แล้ว

กุ่มพา แต่ง บ่า ปี่ เจอ เค่อ อางจาว นา วาย
ผัก ทำ ไม่ ให้ ชิม ดัก ปุण्या คำลงท้าย ไหว้

กามปอน ปา แง.
พร ขอ คำลงท้าย

3. แฮแม ฮาย ยาว วา แซ ปล่องวาปล่องบู กา ยาว
จากนั้น ทำ แล้ว หมู ฆ่า ช่วยกันทำ คำลงท้าย แล้ว

เป็น ยาว วา ซา ฮาน ทอ ฮาน เจิง แลงแง มิง ยาว
เสร็จ แล้ว หมู เนื้อ เอา ลาบ เอา แง คำลงท้าย สุก แล้ว

อางจาว นา โยก วาย แง.
ปุण्या คำลงท้าย ยก ไหว้ คำลงท้าย

4. วา ช่า เจ็ง วา ช่า ทอ เป็น ซา วาย เมอ ซื่อกลางซื่อ
หมู เนื้อ แกง หมู เนื้อ ลาบ แล้ว หา ไหว้ เมื่อ ผลไม้

แปแป อางเซน อางชาว วาย เป็น แง.

ข้าวต้มมัด ของควา ของหวาน ไหว้ เสร็จ ค่ำลงท้าย

5. วา ช่า เจ็ง มีง ช่าทอ เป็น ยาว ซื่อกลางซื่อ แปแป
หมู เนื้อ แกง สุก ลาบ เสร็จ แล้ว ผลไม้ ข้าวต้มมัด

อางเซน อางชาว จาวมาน นา โยก ปี่ จ่า ปึงแง.

ของควา ของหวาน ชาวบ้าน ค่ำลงท้าย ยก ให้ กิน ค่ำลงท้าย

6. ปูตาง จ่าเก็งตางกอ โยก วาย ตองซื่อล้าน เต้นแซ จ่อ อางจาว
ปู้ตัง อาหาร ยก ไหว้ เทียน รูป จุด ปู่พญา

มาง นา ม่าอุบ ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลือ ไว.

องค์ นี้ บอกกล่าว รับ กิน รับ ต้ม มา ค่ำลงท้าย

7. วาย ทื่อซิด ยาว ปูตาง มาง อาทิตทาน ฮาย กอซื่อ
ไหว้ สักครู แล้ว ปู้ตัง ค่ำลงท้าย อธิษฐาน ทำ ข้าวเปลือก

กอย นาทาม จ่า กอ แลยา แฮแม ฮาย ยาว มอ ฮู
เก็บ ถาม กิน อิ่ม หรือยัง จากนั้น ทำ แล้ว เสี่ยงทาย ดู

กอซื่อ กอย อางกูแน กงา ปึงแง ซี กู แน จ่าเก็ง
ข้าวเปลือก เก็บ เป็นคู่ ได้ ค่ำลงท้าย 4 คู่ ค่ำลงท้าย อาหาร

ว้าย ชีแอ้ง กงา ลาบ จ่า กอ แลยา บ่ากอ ยาว กอชื้อ
ไห้ นั้น ได้ รับ กิน อิ่ม หรือยัง ไม่อิ่ม แล้ว ข้าวเปลือก

บ่า กอย กงา กา ยาว อางจาว มาง จ่า กอ ยาว
ไม่ เก็บ ได้ ค่ำลงท้าย แล้ว ปุพญา องค์ กิน อิ่ม แล้ว

กอชื้อ ชี ภู แน กอย กงา กาเทอกา ปีซาม คาคา
ข้าวเปลือก 4 คู่ ค่ำลงท้าย เก็บ ได้ บางครั้ง ไตญวน ด้วย

ยาว ชี ภู แน บ่า กอย กงา
แล้ว 4 คู่ ค่ำลงท้าย ไม่ เก็บ ได้

กา แฮแม ฮาย ยาว ปีซาม อีอนา ฮาว ออก แอ
ค่ำลงท้าย จากนั้น ทำ แล้ว ไตญวน พวก เรียก ออก ไป

ปี่แง แฮแม ฮาย ยาว เป็น ยา
ค่ำลงท้าย จากนั้น ทำ แล้ว เสร็จ ค่ำลงท้าย

ปุตาง มาง มาอุบ กามปอน ปา อยู่ดีมีสุข แน จา
ปุตั่ง ค่ำลงท้าย บอกกล่าว พร ขอ อยู่ดีมีสุข ค่ำลงท้าย มี

ปี่ลาว ยาว ปุตาง
ค่ำลงท้าย แล้ว ปุตั่ง

มาง จ่าเก็งตางกอ ภูยาง โยกลุง ชางกูภูกูณ แน
ค่ำลงท้าย อาหาร ทุกอย่าง ยกลง คน ทุก ๆ คน ค่ำลงท้าย

ปล่องกา ขึ้นา ทิ้งกวาง แนน จา ปึงแง จานลา ยาว
ช่วยกัน ค่ำลงท้าย ด้วยกัน ค่ำลงท้าย กิน ค่ำลงท้าย เหลือ แล้ว

ยืม ฮาน จ่า อางกวาง
บ้าน เอา กิน ได้

ปูล่ำม นา ฮยา ปอ วาย ยาง
ปูล่ำม ค่ำลงท้าย ไก่ เลี้ยง ไหว้ ค่ำลงท้าย

1. ตาพย่า อางฮือ ไย ฮยา พู ทื่อ โต เป็ง ปูล่ำม นา
ห่อเสื่อบ้าน ใหญ่ ไน้น ไก่ ต้ม หนึ่ง ตัว แบ่ง ปูล่ำม ค่ำลงท้าย

วาย ชื่อกลางชื่อ อางเซินอางชาว แนน แปแป.
ไหว้ ผลไม้ ของควาของหวาน และ ข้าวต้มมัด

2. ฮยา เป็ง ลือ ชีแลง ฮยา แลยา คยา อางซ่าซ่า ชีชี มาง.
ไก่ แบ่ง มา จากนั้น ไก่ ตอก มัด เครื่องหมาย ไว้ไว้ ค่ำลงท้าย

3. ชื่อกลางชื่อ อางเซินอางชาว แนน แปแป
ผลไม้ ของควาของหวาน และ ข้าวต้มมัด

4. ปูตาง มาง ต้องชื่อล้าน เต่นแซ จื่อ มาอุบ จ่าเก็ง วาย
ปูตัง ค่ำลงท้าย เทียน รูป จุด บอกกล่าว อาหาร ไหว้

ซีแวง ปูล่าม มาง นา มา ลาบ จ่า ลาบ ตาง ลา ปาว
จากนั้น ปูล่าม คำลงท้าย คำลงท้าย บอก รับ กิน รับ ดื่ม รับ เทอญ

5. ต้องซื้อล้าน เต๋นแซ จ่อ กีน ยาว ปูล่าม มาง จ่า กอ
เทียน รูป จุด สิ้น แล้ว ปูล่าม คำลงท้าย กิน อิ่ม

ยาว แฮแมฮาย ยาว ปูตาง มาง ปูล่าม นา จ่าเก็ง
แล้ว หลังจากนั้น แล้ว ปูตั่ง คำลงท้าย ปูล่าม คำลงท้าย อาหาร

วาย ซีแวง โยกลุง ปูตาง มาง ยุ่ม ฮาน ลา แง.
ไหว้ จากนั้น ยกลง ปูตั่ง คำลงท้าย บ้าน เอา มา คำลงท้าย